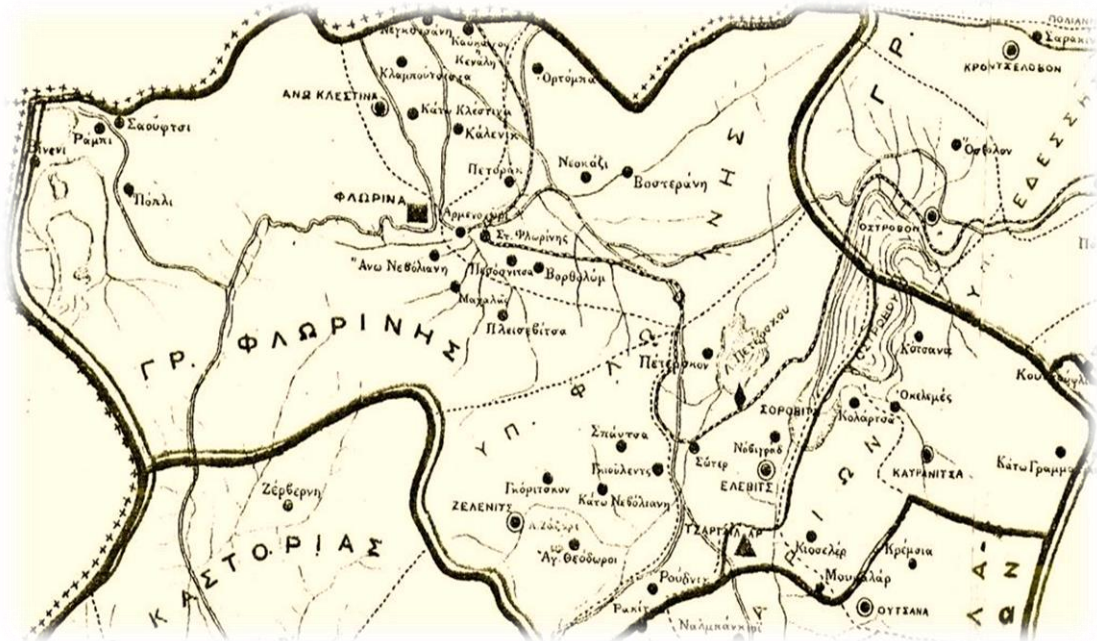

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: «ΕΠΩΝΥΜΟΙ ΤΟΠΟΙ: ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ
ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ»

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ:

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΒΑΜΒΑΚΙΔΟΥ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ:

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2020

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	4
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Περί τοπωνυμίων	8
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Κατηγοριοποίηση τοπωνυμίων	43
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Μετονομασίες τοπωνυμίων	45
ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Αλφαβητική ταξινόμηση των τοπωνυμίων της περιοχής της Φλώρινας	53
ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Κατηγοριοποίηση των τοπωνυμίων της περιοχής της Φλώρινας	82
5.1. 1η θεματική κατηγορία: Υδρωνυμικά	83
5.2. 2η θεματική κατηγορία: Ναωνυμικά	84
5.3. 3η θεματική κατηγορία: Φυτωνυμικά	85
5.4. 4η θεματική κατηγορία: Εδαφωνυμικά	85
5.5. 5η θεματική κατηγορία: Ζωνοσυμικά	85
5.6. 6η θεματική κατηγορία: Ιστορικά σημαίνοντα	85
5.7. 7η θεματική κατηγορία: Ανθρωπωνυμικά	85
5.8. 8η θεματική κατηγορία: Αταξινόμητα	86
ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Επιλογικές Παρατηρήσεις	87
ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Βιβλιογραφία	90

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο «Επώνυμοι τόποι: *Ονομασίες οικισμών στην περιοχή της Φλώρινας*» εκπονήθηκε στο Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Φλώρινας του Πανεπιστημίου Δημοτικής Μακεδονίας.

Βασικό κριτήριο για την επιλογή του θέματος αποτέλεσε το ιστορικό παρελθόν της ευρύτερης περιοχής της Φλώρινας με τα συγκείμενα του συνοριακού τοπίου.

Στο πλαίσιο αυτό, η αρχειακή έρευνα συνδυάστηκε με την ιστορική προσέγγιση των τοπωνυμίων και τη διαγλωσσική μεταγραφή με στόχο την καταγραφή και ανάδειξη του συγκείμενου κάθε οικισμού χωριστά.

Τέλος, δημιουργήθηκε πίνακας με το νέο και παλαιό όνομα του κάθε οικισμού με παράλληλη καταγραφή των επίσημων εγγράφων, σύμφωνα με τα οποία έγινε η μετονομασία των οικισμών.

Σκοπός της εργασίας είναι η καταγραφή, η ταξινόμηση και η ανάδειξη του ζητήματος των τοπωνυμίων και των μετονομασιών τους στην ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας.

Λέξεις κλειδιά: τοπωνύμια, μετονομασίες, ιστορικές τοποθεσίες, σημασιολογική γλωσσολογία

This study entitled "Named places: Settlements in the Florina Area" was prepared for the Department of Primary Education of the University of Florina, Florina.

A key criterion for the choice of subject was the historical past of the wider Florina area with the context of the border landscape.

In this context, archival research was combined with the historical approximation of toponyms and linguistic transcription with the aim of recording and highlighting the contents of each settlement separately.

Finally, a table was created with the new and old name of each settlement, while recording the official documents, according to which the settlements were renamed.

The purpose of this study is to record, classify and highlight the issue of names and their denominations in the wider area of Florina.

Key words; toponyms, denominations, historic places, linguistic semantics

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η τοπική ιστορία αποτελεί βασικό εργαλείο για την κατανόηση της γενικής ιστορίας και την εμπέδωση της χρησιμότητάς της. Ως πεδίο έρευνας διαγράφει μια πορεία από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο, από το κοντινό το μακρινό, από το αισθητό στο νοητό¹.

¹ Ανδρέου, Α. (1998). Η Τοπική Ιστορία ως παράγοντας κατανόησης της χρησιμότητας της ίδιας της ιστορίας. *Μακεδόν*, 5. Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, 5-6.

Ο χώρος και ο τόπος ως πεδία της ιστορίας και η διάκριση των δύο σε εξωτερικό και εσωτερικό, τα επιμέρους χαρακτηριστικά και οι παράμετροι που τα αποτελούν, απαιτούν σφαιρική κοινωνική θεώρηση. Ο χώρος είναι πάντα υλικός, δεν μπορεί να είναι αφηρημένος και οικουμενικός, αλλά ιστορικός και κοινωνικός. Το νόημα του χώρου ή του τοπίου προκύπτει από τον συνδυασμό των παραμέτρων και των χαρακτηριστικών του χώρου, αλλά και της ανάδυσης της μνήμης και της ταυτότητας². Το νόημα του χώρου βρίσκεται σε στενή σχέση με την ιστορία και με τις ιδιάζουσες ιστορικές πρακτικές, που τον αντιλαμβάνονται ως κατασκευή με χωροχρονικάσυμφραζόμενα αλλά και ιδεολογικοπολιτικές συντεταγμένες³.

Η Φλώρινα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους και μεγαλύτερους δήμους εκ των τριών ανάμεσα στο Αμύνταιο και τις Πρέσπες. Ήδη, στην τοποθεσία «Τούμπα» του Αρμενοχωρίου, το 2000 π.Χ. εντοπίζονται από τους ιστορικούς σημαντικά στοιχεία για την ύπαρξη ενός οικισμού. Στην διάρκεια κλασικών χρόνων διακρίνεται ένα σύνολο μαρτυριών για την ύπαρξη της αρχαίας Λυγκηστίδος, με μια εκ των σημαντικότερων να είναι αυτή του ιστορικού Θουκυδίδη, αλλά και του Διόδωρου του Σικελιώτη⁴.

Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους, η περιοχή της Μακεδονίας γίνεται ρωμαϊκή επαρχία κατά το 148 π.Χ. Στην διάρκεια των βυζαντινών ετών, η περιοχή της Ηράκλειας Λύγκου αποτελεί έδρα της επισκοπής. Αυτά τα χρόνια η Φλώρινα ήταν ευρύτερη γνωστή με την ονομασία Χλερηνός. Η αναφορά αυτής της ονομασίας συντελείται για πρώτη φορά στην διάρκεια του 14^{ου} αιώνα από τον ιστορικό Καντακουζηνό . Σύμφωνα με τον Σ. Λιάκο τοπικού ιστοριοδίφη, το όνομα Χλερηνός έχει προέλευση από τη λέξη Φιλορίνα ή Φολορίνα, καθώς στην τουρκική γλώσσα τα σύμφωνα φ και χ, αποτυπώνονται γραπτά με τον ίδιο τρόπο⁵.

Στο περιεχόμενο του ετυμολογικού λεξικού των Νεοελληνικών Οικονυμίων, γίνεται αναφορά στην λέξη Φλώρινα, η οποία έχει προέλευση από την αλβανική λέξη Vlorine, που ερμηνεύεται σημασιολογικά ως ένας τόπος που είναι ο σχηματισμός αυλώνα, δηλαδή ένα είδος βαθουλώματος που εντοπίζεται ανάμεσα σε λόφους. Σύμφωνα, με τον

² Δρακούλης, Δ. & Τσότσος, Γ. (2012) (επιμ). *Ιστορική Γεωγραφία της Ελλάδας και της Ανατολικής Μεσογείου*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.

³ Κόκκινος, Γ. (2003). *Επιστήμη, Ιδεολογία, Ταυτότητα. Το μάθημα της Ιστορίας στον αστερισμό της υπερεθνικότητας και της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 244-245.

⁴ Ν. Φλώρινας, *Σύντομη Παρουσίαση, Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Φλώρινας*. Φλώρινα 2000, 3, Αρ. 2.

⁵ Λιάκος, Σ. (1963). *Λυγκηστικές μελέτες*, φ.εφημερ. Έθνος, Φλώρινα 1963.

Σημαντήρα η ονομασία Φλώρινα είναι προερχόμενη από το Φλωρίν κι έπειτα ονομάστηκε Φλωρίς, δηλαδή η πόλη που έχει χτιστεί πάνω σε λόφο⁶.

Ακόμη, κατά την ύστερη περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας σύνολο πληροφοριών και στοιχείων για την περιοχή της Φλώρινας, αναγράφονται στο βιβλίο Πρακτικών που άνηκε στην Δημογεροντία, αλλά και στο βιβλίο που άνηκε στην Σχολική Εφορεία της Ιεράς Μητρόπολης Φλωρίνης-Πρεσπών και Εορδαίας. Κατόπιν της απελευθέρωσης της περιοχής από τους Τούρκους κατακτητές από τον Υπίλαρχο Ι. Άρτη, η κοινότητα διαφαίνεται πως βρίσκεται σε αρμονική συμβίωση με το πλήθος των Εβραίων και των προσφύγων Ελλήνων Μοναστηριωτών, που είχαν πραγματοποιήσει την ολοκλήρωση της μετακίνησης τους από το Μοναστήρι και τα περίχωρα μέχρι και τη δεκαετία 1914.

Ο χαρακτήρας και το πνεύμα ενός συγκεκριμένου τόπου, συλλαμβάνεται ως μία ολότητα μνήμης, ιστορίας, μύθου, λόγου, κοινωνικών δομών και ανθρωπογεωγραφικών επικρατειών. Ο τόπος και κάθε τόπος υποβάλλει νοηματικούς κανόνες και όρια, δημιουργώντας παράλληλα νοηματικούς πυρήνες, οι οποίοι εκπέμπουν πολιτισμικά μηνύματα. Οι συναισθηματικοί δεσμοί της κοινωνίας ως προς αυτά, είναι πολύ ισχυροί και αυτό τα καθιστά «αιώνια», ακόμη και όταν τυχόν παύσουν να υπάρχουν.

Στη σύγχρονη εποχή, όπου σημασία έχει η εικόνα, ο σημασιολογικός πληθωρισμός και η διάχυσή της, οι έννοιες του τοπωνυμίου και του τοποσήμου, των καθοριστικών δηλαδή σημείων προσδιοριστικής και καθοριστικής αναφοράς ενός τόπου, έχουν αλλάξει ριζικά. Πολλά παλιά τοπωνύμια ξεθωριάζουν και αντικαθίστανται από άλλα, ασήμαντα, εφήμερα, αναλώσιμα και φορτισμένα μόνο καταναλωτικά. Ο επικοινωνιακός βομβαρδισμός που δεχόμαστε όλοι, όπου προβάλλονται διαρκώς παγκοσμιοποιημένα καταναλωτικά πρότυπα και συμπεριφορές, τείνουν να ξεθωριάσουν αν όχι να εξαφανίσουν την τοπωνυμία της ιστορίας μας. Η μοναδική αντίσταση είναι η μνήμη, ως ελάχιστη ένδειξη σεβασμού προς αυτή καθ' εαυτή την ιστορία του τόπου. Στο πνεύμα αυτό γίνεται η παρούσα εργασία.

Η έντονη παρουσία στην περιοχή από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα π.Χ., η κινητικότητα και κάθε μεταβολή στον αριθμό του πληθυσμού του τόπου, ο οποίος μεταβαλλόταν αναλόγως με την χρονική περίοδο και τις συνθήκες, αλλά και η σημαντική γεωγραφική τοποθεσία οδήγησε στην δημιουργία μιας περιοχής, με κάτοικους ελληνόφωνο

⁶ Σημαντήρας, Γ. (1964). *Η μυθολογία της Φλωρίνης*. Περιοδικό Αριστοτέλης, 42, 44.

πληθυσμό. Στην διάρκεια του 2^{ου} αιώνα π.Χ., η περιοχή αποτελεί προσάρτηση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και συνιστά ένα σταυροδρόμι, το οποίο διαθέτει μεγάλη εμπορική κινητικότητα και εμπορική δράση, κάτι το οποίο ευνόησε την μετακίνηση φύλων για την απόκτηση μιας οικονομικής ευρωστίας⁷.

Κατά την περίοδο του 980μ.Χ. με την ακμή της βυζαντινής αυτοκρατορίας, ο αυτοκράτορας Σαμουήλ ο Βουλγαροκτόνος πραγματοποίησε την μεταφορά από την περιοχή της Θεσσαλίας 10.000 Θεσσαλούς προς την αύξηση της αγροτικής οικονομίας, κι έτσι πλημμύρισε με την περιοχή της Φλώρινας με οικογένειες από βοσκούς και αγρότες, οι οποίοι έγιναν μόνιμοι κάτοικοι της τοποθεσίας. Η γεωπολιτική της θέση είχε σημαντικό ενδιαφέρον, συνεπώς και οι συνεχόμενες πολιορκίες είχαν σαν απόρροια το 1204 να γίνει η προσάρτησή της, στην περιοχή της Άρτας, για προσωρινά, καθώς το 1342 έγινε σερβική επαρχία⁸.

Στον απόηχο από τις εσωτερικές συγκρούσεις της Σερβίας, η σερβική αυτοκρατορία, δεν μπόρεσε να αντισταθεί στις δυνάμεις των Οθωμανών, έχοντας ως απόρροια η περιοχή της Φλώρινας να αποτελέσει μέρος για κατάληψη του σουλτάνου Μουράτ, το 1385⁹. Για τα επόμενα 530 έτη, η περιοχή της Φλώρινας ήταν έναν τουρκικό εμπορικό κέντρο, ενώ υποστηρίζεται ότι η πλειοψηφία από τους κατοίκους ήταν μουσουλμάνοι. Στην διάρκεια του 1600 κορυφώνεται η μετανάστευση στην περιοχή της Φλώρινας, κυρίτερα από Μακεδόνες κατοίκους, οι οποίοι αναζητούσαν τις επαγγελματικές ευκαιρίες σε παροικίες κατευθυνόμενοι του εμπορίου και της συντεχνίας σε πόλεις, όπως το Βελιγράδι η Βιέννη και η Βουδαπέστη.

Η ιστορική μελέτη αναφορικά με τα τοπωνύμια των περιοχών είναι αναγκαίο να περιέχει, την μελέτη του χώρου, του δικτύου του οικισμού, αλλά και την μελέτη για το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον τους. Το φυσικό περιβάλλον είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τον τρόπο ζωής των ατόμων και την δράση τους αναφορικά με αυτό¹⁰. Η μελέτη που αφορά το οικιστικό δίκτυο είναι ενταγμένη στο πεδίο της ανθρωπογεωγραφίας, αποτελώντας κομμάτι του κλάδου της γεωγραφίας. Η πολιτισμική

⁷Hammond, N. (1989). *Το Μακεδονικό Κράτος - Γένεση, Θεσμοί και Ιστορία*. Παπαζήση

⁸Νακρατζάς, Γ.. (1994). *Η στενή εθνολογική συγγένεια των σημερινών Ελλήνων, Βουλγάρων και Τούρκων*. Θεσσαλονίκη.

⁹Νακρατζάς, Γ. (1994). *ό.π.*

¹⁰ Λαγόπουλος, Α.- Φ.(2012). Ιστορικές Γεωγραφίες: Υλικές διαδικασίες και δυναμική της σημείωσης. Στο Δ. Δρακούλης & Γ. Τσότσος, (επιμ.). *Ιστορική Γεωγραφία της Ελλάδος και της Ανατολικής Μεσογείου*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, 4,15, 20 - 21

γεωγραφία, συνιστώντας ένα ιδιαίτερο πεδίο της ανθρωπογεωγραφίας, έχει ως θέμα έρευνας, ποικιλία ζητημάτων, όπως είναι ο εποικισμός, η συλλογή από στοιχεία για κάθε γεωγραφική θέση, για ονομασία και κάθε κοινωνικό και οικονομικό στοιχείο της ιστορικής εξέλιξης¹¹. Μια από τις ιστορικότερες σχολές των Annales, ήταν ένας συνδυασμός της μελέτης για την Ιστορία με αυτήν της Γεωγραφίας, έχοντας ως απώτερο στόχο την ανάδειξη κάθε δομής και παράγοντα που προσδιόριζε την ιστορία.

ΠΡΩΤΟΚΕΦΑΛΑΙΟ

Περί τοπωνυμίων

*Επιγραφαίγεγλυμένοι επί του εδάφους*¹²

¹¹Τσότσος, Γ. (2012). *Ιστορική Γεωγραφία της Δυτικής Μακεδονίας. Το Οικιστικό Δίκτυο 14ος - 17ος Αιώνας*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, 38 - 39, 41, 52.

¹²Κατσάνης, Ν. & Προκόβας, Κ. (2013). Τα τοπωνύμια του Λιβαδίου Ολύμπου. Θεσσαλονίκη. Διαθέσιμο στο: <http://www.vlahoi.net/bookreviews/ta-toponimia-tou-livadiou-olimprou.html>

Το τοπωνύμιο ή τοπωνυμία ή ονομασία του τόπου είναι το όνομα που αποδίδεται σε συγκεκριμένη γεωγραφική θέση, προκειμένου πέρα από τις γεωγραφικές του συντεταγμένες, ο τόπος αυτός να προσδιορίζεται με κάποια ιδιαίτερη ονομασία.

Η τοπωνυμιολογία συνιστά έναν σημαντικό κλάδο της επιστήμης, η οποία συνδέεται και συνεργάζεται με άλλα είδη επιστημών, όπως η Αρχαιολογία, η Γλωσσολογία, η Λαογραφία και η Ιστορία. Για την μελέτη των τοπωνυμίων μιας περιοχής, βασική αρχή είναι η έρευνα αναφορικά με την γεωγραφία, την γεωμορφία και την φυσιογραφία του τόπου. Αναγκαίο στοιχείο για την μελέτη ενός τοπωνυμίου, το οποίο μελετάται είναι η γλωσσική σημασιολογική ερμηνεία που φέρει, η αντίστοιχη μετάφραση του και η αναζήτηση στοιχείων από την τοπική ιστορία, την παράδοση της περιοχής που συνέβαλαν στην ανάπτυξη και την διάσωση του.

Σημαντικό στοιχείο για την έρευνα των τοπωνυμίων αποτελεί το περιεχόμενο μιας άλλης έννοιας του οικισμού. Η λειτουργία κάθε μόνιμης εγκατάστασης κατοίκησης και η καλλιέργεια της γης αποτελούν σημαντικά σημεία για την διαδικασία ανάπτυξης του πολιτισμού. Στον χώρο της Ελλάδας, η δημιουργία κάθε οικισμού προσέφερε στέγη και μορφή ασφάλειας σε πλήθος ανθρώπων με ένα σύνολο εξελεγμένων κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων, οι οποίες έχουν χρονολογηθεί κατά την περίοδο της Νεολιθικής εποχής. Έτσι, οι ανθρώπινες ομάδες είχαν συνειδητοποιήσει πως ο οργανωμένος τρόπος συμβίωσης σε έναν κοινό τόπο, που χτίζεται πλήθος οικιών και δημιουργείται αγορά, αποτελούν το θεμέλιο κάθε υλικού και πνευματικού επιτεύγματος. Ήδη από την δημιουργία της ελληνικής πόλης στα αρχαϊκά χρόνια άρχισε να παράγεται ένα πλήθος από έννοιες όπως πολίτης και πολιτισμός, αφού η κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος βρίσκεται σε αντιδιαστολή με την οικουμενικότητα. Οι διάφοροι οικισμοί του ελληνικού χώρου είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με κάθε μορφή εξελεγμένης κοινωνικής σχέσεις αντανακλώνοντας ένα είδος ισχυρής πολιτισμικής παράδοσης.

Το πλήθος των οικισμών αποτελεί ένα φαινόμενο πολιτισμού με σύνθετη δομή συγκριτικά με το είδος της απλής συνάθροισης κάθε οικίας. Μπορεί ο αριθμός των κτιρίων, μεγάλων ή μικρών, διακοσμημένων ή λιτών να είναι ένα εμφανές σημείο εστίασης της προσοχής από το πλήθος των στοιχείων των οικισμών και να προσελκύει το ενδιαφέρον, ωστόσο ο παρατηρητής που διαθέτει επιμονή θα προχωρήσει στην αναγνώριση του πλέγματος της πολεοδομίας, της σύνδεσης των οικιών και της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα τους.

Στη μεταξύ σχέση τόσο των δρόμων όσο και των πλατειών με τις οικίες και τα σπουδαία δημόσια κτίρια ξεχωρίζει η ουσιαστικότερη δομή, η οποία συνιστά την νοηματοδότηση των οικισμών και αποτελεί μια εγκατάσταση που χαρακτηρίζεται από λειτουργικότητα με στόχο την εξυπηρέτηση κάθε ανθρώπινης ανάγκης.

Η εικόνα κάθε οικισμού είναι διαφορετική κατά τόπους. Στην διάρκεια των αιώνων έχουν αναπτυχθεί τα είδη των αγροτικών, ναυτικών, οχυρωμένων, συνεκτικών, διάσπαρτων στο τοπίο. Ο τρόπος για την οργάνωση των οικισμών διαθέτει ποικιλία και βρίσκεται σε συνάρτηση με ποικιλία παραμέτρων.

Κάθε οικισμός συνιστά την αφετηρία για την ανάπτυξη της αστικής ζωής, του πολιτισμού κάθε πόλης, η οποία είχε εξελιχθεί σταδιακά και είχε εξαπλωθεί στον πλανήτη, αποτελώντας το σημαντικό πλαίσιο για την επιβίωση του ανθρώπινου είδους. Όμως, όταν γίνεται αναφορά σε κάθε οικισμό εννοείται η ύπαρξη μικρών οικιστικών, οι οποίες έχουν οργανωθεί σε κοινότητες, μέσα από μια ακατοίκητη ενδοχώρα. Το σύνολο των οικονομικών και κοινωνικών προϋποθέσεων της οικιστικής ανέλιξης είναι συνδεδεμένο με το ιστορικό υπόβαθρο του τόπου. Οι χρονικές περιόδους της ακμής συνέβαλαν στην παραγωγή πλούσιου οικιστικού υλικού, που όμως είχε αλλοιωθεί σε επόμενες στιγμές παρακμής και είχε ανανεωθεί και πάλι με την επάνοδο των καλών ημερών. Πληθώρα σύγχρονων ελληνικών πόλεων που διατήρησε το πυρήνα τους, είχε ακμάσει στην διάρκεια των αρχαίων χρόνων.

Όστόσο πέρα των ορισμένων μεμονωμένων αρχαιολογικών μνημείων, ελάχιστος αυτών των αυθεντικών στοιχείων έχουν σωθεί. Το σύνολο των συνηθειών κατοίκησης άλλαξε αρκετές φορές, τα τελευταία 3.000 έτη. Παράλληλα, η αυθεντική μορφή της εικόνας κάθε οικισμού του ελληνικού παρελθόντος διευρύνεται προς το παρελθόν το μέχρι τα μέσα του 14^{ου} αιώνα. Από εκείνη την χρονική περίοδο χρονολογείται η αναφορά των παλιών δειγμάτων των οικισμών, έχοντας επιβίωση έως σήμερα, με στοιχεία αλλοιώσεων. Ακόμη, τα διάφορα αστικά κέντρα των αρχαίων χρόνων είχαν παρακμάσει από τις αρχές του 7^{ου} αιώνα και έπειτα. Έτσι, οι πόλεις είχαν ερημωθεί και το πλήθος των ανθρώπων είχε επιβιώσει στους αγροτικούς οικισμούς.

Από τα μέσα της Βυζαντινής περιόδου κι έπειτα (19ος αι.) διαφαίνεται ένα νέο είδος ακμής. Τα σπουδαιότερα αστικά κέντρα και το σύνολο των οικισμών, το οποίο σήμερα παρουσιάζει κεντρικό ενδιαφέρον, είχε κατοίκους από τον 15^ο αιώνα, έχοντας ως επίκεντρο την ταραχή του πολιτικού σκηνικού και την αστάθεια, με την σταδιακή

κατάκτηση των ελληνικών εδαφών από τους Οθωμανούς κατακτητές. Κάποιες από τις περιοχές του ελληνικού κράτους, έδειξαν αντίσταση στην Οθωμανική κυριαρχία, με την παραμονή τους υπό την διοίκηση των Ενετών.

Οι επιδράσεις των κατακτητών που δέχθηκε ο ελληνικός χώρος μετά τον 15^ο αιώνα, συνιστούν φανερά στοιχεία έως και σήμερα. Ακόμη, γίνεται με εύκολο τρόπο η διάκριση των κέντρων που είχαν μεγάλο εύρος εμποροβιοτεχνικής ανάπτυξης, αγροτικών ορεινών οικισμών, αλλά και νησιωτικών κοινοτήτων. Απόρροια της ποικιλίας από δραστηριότητες, που είχαν αναπτύξει οι Έλληνες, αναλόγως των γεωγραφικών συνθηκών και των διεθνών συγκυριών, συντελέστηκε και η διαμόρφωση των οικισμών. Κατά τον 18^ο αιώνα και στην λήξη των ενετικών και τουρκικών συγκρούσεων, γίνεται η παρατήρηση μιας οικονομικής και κοινωνικής ανόδου, των ελληνικών στοιχείων στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο. Χαρακτηριστικό στοιχείο αυτής της χρονικής περιόδου αποτέλεσαν οι οικονομικές δραστηριότητες, αφήνοντας σπουδαία δείγματα με την διαμόρφωση μιας σπουδαίας εικόνας για κάθε ελληνικό οικισμό από το παρελθόν.

Στην διαδικασία της έρευνας ενός τοπωνύμιου υπάρχουν κάποιες βασικές αρχές για την επιτυχημένη διεξαγωγή της. Αρχικά, η ερμηνευτική προσέγγιση ενός συμβόλου, με την λέξη από την οποία προέρχεται το τοπωνύμιο, δηλαδή η προβολή της σημασίας που διαθέτει και της λειτουργίας της, απαιτώντας την προσέγγιση και την επαφή με τον τόπο, όπου άνθισε η λέξη. Έπειτα, ένα τοπωνύμιο μπορεί να έχει το στοιχείο της γνησιότητας, εάν η ονομασία του έχει δοθεί πρώτα από το λαό και η χρήση του πραγματοποιήθηκε αρχικά από αυτόν, μη λαμβάνοντας υπόψη μεταγενέστερες έννοιες.

Στην αναζήτηση της γνώσης ο Foucault, προσπάθησε να πραγματοποιήσει μια μορφή στρωματογραφικής προσέγγισης των ιστορικών νοημάτων, αναδεικνύοντας τα στοιχεία της ιστορικότητας, της αναδρομικότητας, της επιλεκτικότητας και της σχετικότητας κάθε εννοιολογικής κατασκευής, κοσμοθεώρησης, και περιγραφική απόφανσης με την άρση της αναφορικότητας¹³. Σε αυτό το πλαίσιο οι ιστορικές μνήμες και η χρησιμοποίηση του γλωσσικού κώδικα, δύνανται να αποδώσουν ένα σύνολο εμπειριών και βιωμάτων των απλών ατόμων, της καθημερινότητας και της σύνδεσης του

¹³ Κόκκινος, Γ. (2003). *Επιστήμη, Ιδεολογία, Ταυτότητα. Το μάθημα της Ιστορίας στον αστερισμό της υπερεθνικότητας και της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 240 -245, 247, 251.

με τον κλάδο της ιστορίας μέσα από την ανάκτηση των εμπειριών που έχουν βιώσει με τον μετασχηματισμό τους σε μια καινούργια συνείδηση¹⁴.

Το περιεχόμενο της έννοιας της Ιστορίας συνυφαίνεται με την συστηματικότερη έρευνα και μελέτη των γεγονότων που ανήκουν στο παρελθόν, εμπεριέχοντας κι όλα τα στοιχεία και χαρακτηριστικά της. Το πεδίο της Ιστορίας επικεντρώνεται στην μελέτη και καταγραφή γεγονότων, εστιάζοντας στα αίτια τα οποία τα δημιούργησαν και στην αναδόμηση μέσα από αυτά του παρελθόντος χρόνου με στόχο την ερμηνεία των καταστάσεων που σχετίζονται με το παρόν μέσω της συσχέτισής τους. Μέσω αυτού του ορισμού, διαφαίνεται ότι μέσα από την ιστορία υπάρχει δυνατότητα ερμηνείας του παρόντος αλλά και μελλοντικών καταστάσεων¹⁵.

Έπειτα, αυτός ο ορισμόςόπως υποστηρίζεται από τον Βέικο διακρίνεται σε δύο τμήματα, δηλαδή στα γεγονότα, τα περιστατικά, τις πράξεις ή τις σχέσεις οι οποίες συσχετίζεται με την κοινωνική ζωή. Το δεύτερο τμήμα εμπεριέχει το σύνολο των μαρτυριών οι οποίες είναι για αφήγηση βάσει αυτών. Ωστόσο, η Ιστορία δεν συνιστά έναν αριθμό από γεγονότα που ανήκουν στο παρελθόν, αλλά περιλαμβάνει τις περιγραφές και τις ερμηνείες των διάφορων μελετητών.

Παράλληλα, ένα σπουδαίο κομμάτι της Ιστορίας, που μπορεί να γνωρίσει ο άνθρωπος οφείλεται στο αριθμό των μαρτυριών που κατατέθηκαν. Εδώ σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο ιστορικός, που πρέπει να κάνει την αναφορά των γεγονότων όπως έχουν διαδραματιστεί. Αυτή η διαδικασία δεν είναι απλή, καθώς η μεταφορά των γεγονότων μπορεί να αλλάξει από τον κάθε ιστορικό, βάσει των χαρακτηριστικών στοιχείων της προσωπικότητας του και του έργου του¹⁶.

Η επιστήμη της Ιστορίας συνιστά ένα σημαντικό πεδίο μάθησης που περιλαμβάνει ένα σύνολο κανόνων και αρχών, με αφετηρία διαμόρφωσης του τον 19^ο αιώνα. Η Ιστορία έχει δεχθεί ένα σύνολο σημαντικών αλλαγών μέσω διαδικασιών της επιστημολογικής ανέλιξης αλλά και με την αλληλεπίδραση με ένα αριθμό σημαντικών φιλοσοφικών και ιδεολογικών ρευμάτωνκάθε χρονικής περιόδου.

¹⁴ Λιάκος, Α. (1994). Προς επισκευήν ολομελείας και ενότητας: Η δόμηση του εθνικού χρόνου στην ελληνική ιστοριογραφία. Στο *Επιστημονική συνάντηση στη μνήμη του Κ. Θ. Δημαρά*, 171-199. Αθήνα: ΚΝΕ/ΕΙΕ.

¹⁵ Sebba, J. (2000). *Ιστορία για όλους*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 48.

¹⁶ Βέικος, Θ. (1987). *Θεωρία και μεθοδολογία της Ιστορίας*. Αθήνα 1987.

Η έννοια της τοπικής ιστορίας αναφέρεται στο ιστορικό υπόβαθρο ενός τόπου, έχοντας ελαστικότητα αναφορικά με τον προσδιορισμό του τόπου και τον τρόπο που τον αντιλαμβάνεται ο καθένας. Η τοπική ιστορία μπορεί να αναφέρεται στην ιδιαίτερη πατρίδα κάθε ατόμου ή της γενικότερης περιοχής. Έτσι, η τοπική ιστορία είναι δυνατόν να λαμβάνεται ως το ιστορικό πλαίσιο ενός τόπου, με στοιχεία όπως το μοναδικό, το ατομικό ως σύνολο διαφόρων σπουδαίων γεγονότων του παρελθόντος χρόνου¹⁷. Κάθε τοπική περιοχή μπορεί να ενσωματώσει τη δική του μοναδική ιστορία που είναι διαφορετική συγκριτικά με άλλους τόπους και η έρευνα, αλλά και οι γνώσεις του μετατρέπονται σε ενδιαφέρον πεδίο¹⁸.

Αυτός ο κλάδος της Ιστορίας αποτελεί μια μορφή έρευνας και μελέτης των παρελθοντικών γεγονότων των διαφόρων τόπων, αλλά συνιστά κι ένα είδος μεθόδου, που μπορεί να παρέχει την δυνατότητα διερεύνησης του παρελθόντος ξεπερνώντας την Γενική Ιστορία. Το πεδίο της Τοπικής Ιστορίας επικεντρώνει την μελέτη του στο σύνολο των γεγονότων, αλλά και στα στοιχεία του τόπου στην διάρκεια των ετών.

Επίκεντρο του ενδιαφέροντος τη Τοπικής ιστορίας συνιστά το πλήθος των ιστορικών γεγονότων, των συνηθειών, των εθίμων, της καθημερινότητας των κατοίκων, της οικονομικής και κοινωνικής τους δραστηριότητας σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Σημαντικό σημείο μελέτης θα μπορούσε να ήταν και η διαδικασία αναζήτησης της προέλευσης του ονόματος μιας τοπικής περιοχής. Μέσα από την Τοπική Ιστορία συντελείται η διαδικασία της σύγκρισης του παρόντος και του παρελθόντος, με έμφαση στο σύνολο των ομοιοτήτων, των διαφορών και των αλλαγών της τοπικής περιοχής¹⁹.

Σημαντικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την καταγραφή της Τοπικής Ιστορίας αναφέρονται στην διαδικασία μελέτης του περιεχομένου της. Αρχικά, με την ολόπλευρη μελέτη της Ιστορίας κάθε τόπου. Με αυτόν τον τρόπο συντελείται η προσπάθεια αποτύπωσης μιας διαχρονικής εικόνας της Ιστορίας. Στην συνέχεια, πραγματοποιείται η ουσιαστική διαδικασία ανάλυσης μιας θεματικής της Ιστορίας μιας περιοχής, όπως η μελέτη των ιστορικών μνημείων²⁰.

¹⁷Ρεπούση, Μ. (2000). *Τοπικές Ιστορίες στο σχολείο. Από το γενικό παρελθόν στο παρελθόν του τόπου*. Αθήνα: Σύγχρονη εκπαίδευση.

¹⁸Βαϊνά, Μ. (1997). *Θεωρητικόπλαίσιο για την διδακτική της Τοπικής Ιστορίας για τον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.

¹⁹Sebba, J.(2000). *ό.π.*

²⁰Βαϊνά, Μ. (1997). *ό.π.*

Ακόμη, η γνησιότητα και η διαδικασία ερμηνείας των τοπωνύμων μπορεί να εξεταστεί στην χρονική περίοδο που συντελέστηκε η ονοματοθεσία, βάσει των φυσιογραφικών, πολιτιστικών και οικονομικών συνθηκών. Παράλληλα, η ερμηνεία των τοπωνύμων πραγματοποιείται βάσει των φθογγικών κανόνων του γλωσσικού συστήματος του ονοματοθέτη, ταυτόχρονα με την εκφραστική συνήθεια που περιέχει, λόγω των ιστορικών και λαϊκών παραδόσεων, των περιοχών. Το ξένο τοπωνύμιο σε ένα κράτος είναι εκείνο, το οποίο δημιουργήθηκε και συνδέθηκε βάσει των δικών του γλωσσικών στοιχείων.

Αντιθέτως, στην προηγούμενη αρχή, το σύνολο των τοπωνυμίων ενός κράτος, το οποίο εμπεριέχει ξένα στοιχεία της γλώσσας, αλλά το οποίο δημιουργήθηκε και έθεσε το πλήθος του λαού του κράτους δεν συνιστά ξένο τοπωνύμιο. Το πλήθος των τοπωνύμων ενός κράτους στην πλειοψηφία του παρουσιάζει ένα είδος ομοιογένειας και ομοιομορφίας. Η διαδικασία εφαρμογής των τοπωνύμων σε μια τοποθεσία εννοείται όχι μόνο σε γεωγραφικό και τοπογραφικό επίπεδο, βάσει του εδάφους, αλλά και της σύνδεσης και συναρμολόγησής του με στοιχεία της αρμονικής συνύπαρξης αυτού με το περιβάλλοντα χώρο, στην κατάλληλη χρονική περίοδο εξετάζοντας τον παρελθόν και το παρόν.

Τα τοπωνύμια συνιστούν μια μορφής ενότητας, που συνδέεται με τον ονοματοθέτη του. Ακόμη, το σύνολο των τοπωνύμων συνιστά ένα συμβάν, το οποίο περιλαμβάνει τρία διαφορετικά χαρακτηριστικά στοιχεία, κι αυτά είναι το σύμβολο, την έννοια αυτού και την σημασιολογική ερμηνεία των τοπωνύμων, ως εξωγλωσσικά φαινόμενα σχηματισμένα από τοπικά κι όχι μόνο στοιχεία.

έννοια της λέξης «τόπος» περιέχει ένα είδος ασαφούς γεωπολιτικής σημασίας. Οι μελετητές συσχετίζουν την έννοια της λέξης με διάφορες σημασίες όπως είναι η έκταση, η γη, ο χώρος, ο νομός, ο δήμος, η κοινότητα, αλλά και η γεωπολιτική θέση. Άλλοι, επιστήμονες επισημαίνουν τη σημασία της νοηματικής ελαστικότητας της ελληνικής έννοιας του τόπου, όπως το μέρος, η πόλη. Παράλληλα, στο περιεχόμενο αυτής της νοηματικής ελαστικότητας είναι αναγκαίο να γίνει η πρόσθεση των αντιλήψεων που έχουν οι άνθρωποι για τον χώρο, ο οποίος είναι διαφορετικός από περιοχή σε περιοχή, αλλά και σε κάθε χρονική περίοδο²¹.

²¹ Φραγκούλης, Ι. & Φραντζή, Φ. (2010). *Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις της τοπικής ιστορίας στο πλαίσιο της εκπαίδευσης ενηλίκων*. Πάτρα: Πικραμένος.

Σε μια πρώτη ανάλυση, λοιπόν, φαίνεται ότι για τον ορισμό της περιοχής μελέτης λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών ή τα χαρακτηριστικά του χώρου. Ωστόσο, ο «τόπος» δεν μπορεί να προσδιοριστεί μονοδιάστατα γεωγραφικά αλλά συνυφαίνεται με ολόκληρο το φάσμα της ανθρώπινης κοινωνικής ζωής. Γι' αυτό οισύγχρονοι επιστημονικοί τομείς της Αρχαιολογίας του Τοπίου και της Ιστορίας του Τοπίου έχουν ως αφετηρία την έρευνα του παρελθόντος από το τοπίο, αντιμετωπίζοντας το ως χώρο που μπορεί να πραγματοποιηθεί κατά το παρελθόν ή ανθρώπινη δράση. Έτσι, περιέχονται στο χώρο μελέτης και έρευνας της περιγραφή και την ερμηνεία της επέμβασης και της αποτύπωσης του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον. Θέματα όπως η Ιστορία της υπαίθρου, η εγκατάσταση κατοίκων, η μεταβολή του πληθυσμού, η αγροτική οικονομία, οι συνέπειες του κλίματος, κι άλλοι παράμετροι μπορούν να καθορίσουν τις επιλογές των ανθρώπων που διαμένουν σε μια κοινότητα και εξετάζονται για να δημιουργηθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα της κοινότητας²².

Η ιστορική μελέτη αναφορικά με τα τοπωνύμια των περιοχών είναι αναγκαίο να περιέχει, την μελέτη του χώρου, του δικτύου του οικισμού, αλλά και την μελέτη για το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον τους. Το φυσικό περιβάλλον είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τον τρόπο ζωής των ατόμων και την δράση τους αναφορικά με αυτό²³.

Η μελέτη που αφορά το οικιστικό δίκτυο είναι ενταγμένη στο πεδίο της ανθρωπογεωγραφίας, αποτελώντας κομμάτι του κλάδου της γεωγραφίας. Η πολιτισμική γεωγραφία, συνιστώντας ένα ιδιαίτερο πεδίο της ανθρωπογεωγραφίας, έχει ως θέμα έρευνας, ποικιλία ζητημάτων, όπως είναι ο εποικισμός, η συλλογή από στοιχεία για κάθε γεωγραφική θέση, για ονομασία και κάθε κοινωνικό και οικονομικό στοιχείο της ιστορικής εξέλιξης²⁴. Μια από τις ιστορικότερες σχολές των Annales, ήταν ένας συνδυασμός της μελέτης για την Ιστορία με αυτήν της Γεωγραφίας, έχοντας ως απώτερο στόχο την ανάδειξη κάθε δομής και παράγοντα που προσδιόριζε την ιστορία.

Η τοπωνυμολογία συνιστά έναν σημαντικό κλάδο της επιστήμης, η οποία συνδέεται και συνεργάζεται με άλλα είδη επιστημών, όπως η Αρχαιολογία, η

²² Φραγκούλης, Ι. & Φραντζή, Φ. (2010). *ό.π.*

²³ Λαγόπουλος, Α.- Φ. (2012). Ιστορικές Γεωγραφίες: Υλικές διαδικασίες και δυναμική της σημείωσης. Στο Δ. Δρακούλης & Γ. Τσότσος, (επιμ.). *Ιστορική Γεωγραφία της Ελλάδος και της Ανατολικής Μεσογείου*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, 4, 15, 20 – 21

²⁴ Τσότσος, Γ. (2012). *Ιστορική Γεωγραφία της Δυτικής Μακεδονίας. Το Οικιστικό Δίκτυο 14ος - 17ος Αιώνας*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, 38 – 39, 41, 52.

Γλωσσολογία, η Λαογραφία και η Ιστορία. Για την μελέτη των τοπωνύμιων μιας περιοχής, βασική αρχή είναι η έρευνα αναφορικά με την γεωγραφία, την γεωμορφία και την φυσιογραφία του τόπου. Αναγκαίο στοιχείο για την μελέτη ενός τοπωνυμίου, το οποίο μελετάται είναι η γλωσσική σημασιολογική ερμηνεία που φέρει, η αντίστοιχη μετάφραση του και η αναζήτηση στοιχείων από την τοπική ιστορία, την παράδοση της περιοχής που συνέβαλαν στην ανάπτυξη και την διάσωση του.

Η έννοια της λέξης «τόπος» περιέχει ένα είδος ασαφούς γεωπολιτικής σημασίας. Οι μελετητές συσχετίζουν την έννοια της λέξης με διάφορες σημασίες όπως είναι η έκταση, η γη, ο χώρος, ο νομός, ο δήμος, η κοινότητα, αλλά και η γεωπολιτική θέση. Άλλοι επιστημονικοί μελετητές τονίζουν την σπουδαιότητα της ελαστικότητας του νοήματος σε ελληνικές έννοιες όπως το μέρος. Ακόμη, στο περιεχόμενο της ελαστικότητας του νοήματος είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί η προσθήκη κάθε αντίληψης που έχει το άτομο για τον χώρο, που διαφέρει από τόπο σε τόπο σε κάθε χρονική στιγμή²⁵.

Το πλήθος των τοπωνυμίων έχει ύψιστη αξία για επιστημονικά πεδία όπως είναι η λαογραφία και η πολιτισμική γεωγραφία, επειδή συνιστούν μια μορφή εκδήλωσης στα διάφορα τοπία της πολιτισμικής τους προέλευσης και δραστηριότητας²⁶. Τα σχήματα του φυσικού περιβάλλοντος έχουν επίδραση σε σημαντικό βαθμό στην ονομασία των τόπων. Σημαντικά χαρακτηριστικά στοιχεία όπως αυτά της γεωλογίας, της γεωμορφολογίας, της ανθρώπινης δραστηριότητας, της μορφής που έχει η βλάστηση, αλλά και η ποικιλία των φυτών και των ζώων, τα οποία εντοπίζονται σε έναν τόπο, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επιλογή του ονόματος των τόπων.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα συνιστούν πληθώρα περιοχών που είναι ευρύτερα γνωστές από τις αρχαίες περιόδους, όπως είναι η Μεσοποταμία, αλλά κι άλλοι προσδιορισμοί σε διάφορα είδη τοπωνυμίων όπως σε άνω και κάτω, αναλόγως του υψόμετρου τους. Στην Ελλάδα, ποικιλία τοπωνύμιων σχετίζεται με πλήθος γεωλογικών, κλιματικών και άλλων χαρακτηριστικών. Σύμφωνα με τους Γούσια & Φωτιάδη (2005), υπάρχει μεγάλος αριθμός από τοπωνύμια, ο οποίος συνδέεται με διάφορα φυτά και είδη τους.

²⁵ Φραγκούλης, Ι. & Φραντζή, Φ. (2010). *ό.π.*

²⁶ Βακαλόπουλος, Ε. Α. (2005). *Νέα Ελληνική Ιστορία. 1204-1985*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Πλήθος τοπωνυμίων είναι άμεσα συνδεδεμένο με αγροτικό ζώο. Αυτό οφείλεται στο ότι ο τομέας της κτηνοτροφίας είχε αναπτυχθεί στα αρχαία έτη στην Ελλάδα και το είδος της βουκολικής ζωής είχε μεγάλη συνεισφορά σε σημαντικό βαθμό στην πολιτισμική κληρονομιά των τόπων²⁷. Από την διαδικασία της έρευνας και της μελέτης των βιβλιογραφικών μελετών προκύπτει πως η ποικιλία των τοπωνυμίων είναι δυνατόν να διακριθεί σε δύο κατηγορίες, σε αυτή που συνδέει με τα είδη των αγροτικών ζώων και σε αυτή που συνδέεται με πλήθος γενικών εννοιών όπως τα λιβάδια²⁸.

Τα τοπωνύμια συνιστούν σημαντικά τεκμήρια της ιστορικής εξέλιξης της Ελλάδας στα πλαίσια του χώρου και η διαδικασία διαχείρισης τους αποτέλεσε μια μορφή πολιτικού ζητήματος. Η επιτακτική ανάγκη για την επίλυση του ζητήματος των τοπωνυμίων αναδύθηκε κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, όπου τέθηκε το ζήτημα της κατοχύρωσης του πληθυσμού και της διοικητικής οργάνωσης των χωρών. Ήδη από τις αρχικές προσπάθειες για την διοικητική οργάνωση κατά την οθωμανική περίοδο έως και την σύσταση της Επιτροπής για την μελέτη των τοπωνυμίων κατά την δεκαετία του 1909, είχαν καταγραφεί σπουδαίες αλλαγές, στην διαδικασία και τον ρυθμό αλλαγών των τοπωνυμίων. Από το 1926 έως το 1928 είχαν καταγραφεί 2.479 μετονομασίες, προσδιορίζοντας την δημιουργία ενός νέου χάρτη τοπωνυμίων²⁹.

Κατά τον 19^ο αιώνα, το ζήτημα των τοπωνυμίων συναρτήθηκε με την οργάνωση της διοίκησης του κρατικού μηχανισμού και με την επιβεβαίωση του συνόλου από χαρακτηριστικά του έθνους. Σημαντικό στοιχείο υπήρξε η διαδικασία μετατροπής κάθε τοπωνυμίου από έναν απλό γεωγραφικό όρο σε πολιτικό σύνθημα στην διάρκεια της εξέλιξης των εθνικισμών των Βαλκανίων και της σύνθεσης των βαλκανικών συνόρων. Η Μικρασιατική καταστροφή με την ανταλλαγή των πληθυσμών, η ενσωμάτωση της Μακεδονίας και της Ηπείρου, αλλά και της Θράκης αποτελούν σημαντικά σημεία για την διαδικασία διαμόρφωσης του χώρου του έθνους³⁰.

²⁷ Παπαχρήστου, Θ. Γ. & Ι.Π. Ισπικούδης (2003). Πολυλειτουργικότητα λιβαδιών και ανάπτυξη ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, 13-23. Λιβαδοπονία και ανάπτυξη ορεινών περιοχών (Π.Δ. Πλατής και Θ.Γ. Παπαχρήστου, εκδότες). Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Λιβαδοπονικού Συνεδρίου. Καρπενήσι, 4-6 Σεπτεμβρίου 2000. Ελληνική Λιβαδοπονική Εταιρεία. Δημ. Νο. 10.

²⁸ Μπέττης, Σ. (1996). Ονοματολογία των χωριών Νομού Ιωαννίνων. Ιωάννινα: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, ΤΕΔΚ Ιωαννίνων. Βάμβα-Σταματελάτου, Φ. & Σταματελάτος, Μ. (2001). *Επίτομο γεωγραφικό λεξικό της Ελλάδος*. Αθήνα: Ερμής.

²⁹ Κυραμαργίου, Ε. (2003). *Καινούρια Ονόματα – Καινούριος Χάρτης: οι μετονομασίες των οικισμών της Ελλάδας, 1909-1928*, 7-8, 15, 20.

³⁰ Λέκκας, Π. (2001). *Το παιχνίδι με τον χρόνο. Εθνικισμός και Νεοτερικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 219.

Η πηγή άντλησης κάθε τοπωνύμιου από την αρχαιότητα και την μεσαιωνική εποχή συσχετίζεται με την διαδικασία για την αντίκρουση κάθε επιχειρήματος του Φαλμεράυερ, ο οποίος κατά την δεκαετία του 1830 υποστήριξε την εξαφάνιση του ελληνικού γένους. Ακόμη, υποστήριξε την ολοκληρωτική διαδικασία του αφελληνισμού των περιοχών της Ελλάδας λόγω της ύπαρξης στον ελληνικό χώρο σλάβων και Αλβανών. Έτσι, ο Φαλμεράυερ αξιοποίησε την πληθώρα των τοπωνυμίων ως μέσα απόδειξης για την σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας³¹.

Από την άλλη πλευρά οι Έλληνες πνευματικοί και λόγιοι άνθρωποι πραγματοποίησαν την παρουσίαση ενός διαφορετικού χάρτη ονομάτων, διευκρινίζοντας πως το ζήτημα των τοπωνυμίων είχε ξεπεράσει τα όρια της φιλολογικής αντιπαράθεσης και ήταν πλέον συνδεδεμένο με το πεδίο της εθνικής σύστασης και της συγκρότησης του κράτους της Ελλάδας.

Η διαδικασία αποκατάστασης των αρχαίων τοπωνυμίων και η αυθαίρετη ρημηνεία τους για την διαφθορά των αλλόγλωσσων ονομασιών από τις αρχαίες, ήταν δυνατόν να αξιοποιηθεί ως σημαντικό στοιχείο για την παρουσία ελληνικού πληθυσμού στην ευρύτερη περιοχή, κάτι το οποίο θα συνέβαλε στην δημιουργία της ενότητας των Ελλήνων σε χώρο και σε χρόνο³². Το ζήτημα των τοπωνυμίων είχε συνδεθεί με τον προβληματισμό αναφορικά με το γλωσσικό ζήτημα, το ιστορικό υπόβαθρο και την διαφύλαξη της παράδοσης.

Έτσι, τα τοπωνύμια τα οποία ήταν αλλόγλωσσα ήταν συνδεδεμένα με κάποια εθνική συμφορά και ταπείνωση, κι ήταν αντικρουόμενα με τα συναισθήματα της φιλοπατρίας. Η διαδικασία της αντικατάστασης αυτών των αλλόγλωσσων τοπωνυμίων αποτελούσε επιτακτική ανάγκη για την απελευθέρωση και εξάλειψη κάθε ίχνους εθνικής δυσπραγίας. Τα τοπωνύμια, τα οποία ήταν βάρβαρα ήταν βλαβερή επίδραση στον πληθυσμό των κατοίκων, ταπεινώνοντας τα φρονήματά τους και δημιουργώντας σύγχυση, έχοντας υπόνοιες ξενικής καταγωγής³³.

Τα τοπωνύμια τροποποιήθηκαν με βιαστικό και αποσπασματικό τρόπο, χωρίς ιδιαίτερη τις περισσότερες φορές μελέτη της ιστορίας και της γλωσσολογίας, λόγω της πίεσης των εδαφικών διαδικασιών κατά τον 19^ο αιώνα. Η διαδικασία της μετονομασίας

³¹ Βελουδής, Γ. (1999). *Ο Jacob Philipp Fallmerayer και η γέννηση του ελληνικού ιστορισμού*, Αθήνα: Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού - Μνήμων, 30-32.

³² Πολίτης, Α. (2003). *Ρομαντικά Χρόνια. Ιδεολογίες και Νοοτροπίες στην Ελλάδα 1830-1880*, Αθήνα, 47.

³³ *Έφημερίς τῆς Κυβερνήσεως*, αρ. φ. 125 8 Ιουνίου 1909.

των τοπωνύμιων αποτέλεσε ένα είδος εθνοποιητικής προσπάθειας με στόχο την ομογενοποίηση και την ενσωμάτωση με νέες περιοχές στο ελληνικό κράτος. Μέσω των μετονομασιών αποτυπώθηκε η ποικιλία από στρατηγικές αντιλήψεις του κράτους.

Με την πάροδο των ετών σχηματίζονταν ποικίλες αντιλήψεις γύρω από το ζήτημα των μετονομασιών, αναφορικά με τον τρόπο και τον ρυθμό τους και με την βασική στοχοθεσία που είχαν θέσει. Η κατάσταση της Μακεδονίας αλλά και της Θράκης, χαρακτηρίζονταν από ρευστότητα σε μια χρονική στιγμή ρευστότητας του πολιτικού πεδίου, ενισχυμένη από τις πολεμικές εμπλοκές. Η αλλαγή των τοπωνυμίων αυτών των οικιστικών δικτύων αποτέλεσε λύση για τον εξελληνισμό της διοίκησης του κράτους, στο πλαίσιο της χαρτογράφησης.

Πολλοί οικισμοί της Μακεδονίας ήταν κατεστραμμένοι ή είχαν εγκαταλειφθεί. Αυτό το σύνολο οικισμών κατοικούνταν από Τούρκους κι ύστερα από την αποχώρηση τους ερημώθηκαν ή ήταν βουλγαρικά χωριά, τα οποία είχαν καταστραφεί στην διάρκεια της περιόδου 1913 έως 1918.

Στην διαδικασία της έρευνας ενός τοπωνύμιου υπάρχουν κάποιες βασικές αρχές για την επιτυχημένη διεξαγωγή της. Αρχικά, η ερμηνευτική προσέγγιση ενός συμβόλου, με την λέξη από την οποία προέρχεται το τοπωνύμιο, δηλαδή η προβολή της σημασίας που διαθέτει και της λειτουργίας της, απαιτώντας την προσέγγιση και την επαφή με τον τόπο, όπου άνθισε η λέξη. Έπειτα, ένα τοπωνύμιο μπορεί να έχει τον στοιχείο της γνωσιμότητας, εάν η ονομασία του έχει δοθεί πρώτα από το λαό και η χρήση του πραγματοποιήθηκε αρχικά από αυτόν, μη λαμβάνοντας υπόψη μεταγενέστερες έννοιες.

Ακόμη, η γνησιότητα και η διαδικασία ερμηνείας των τοπωνύμιων μπορεί να εξεταστεί στην χρονική περίοδο που συντελέστηκε η ονοματοθεσία, βάσει των φυσιογραφικών, πολιτιστικών και οικονομικών συνθηκών. Παράλληλα, η ερμηνεία των τοπωνύμιων πραγματοποιείται βάσει των φθογγικών κανόνων του γλωσσικού συστήματος του ονοματοθέτη, ταυτόχρονα με την εκφραστική συνήθεια που περιέχει, λόγω των ιστορικών και λαϊκών παραδόσεων, των περιοχών. Το ξένο τοπωνύμιο σε ένα κράτος είναι εκείνο, το οποίο δημιουργήθηκε και συνδέθηκε βάσει των δικών του γλωσσικών στοιχείων.

Αντιθέτως, στην προηγούμενη αρχή, το σύνολο των τοπωνυμίων ενός κράτος, το οποίο εμπεριέχει ξένα στοιχεία της γλώσσας, αλλά το οποίο δημιουργήθηκε και έθεσε το πλήθος του λαού του κράτους δεν συνιστά ξένο τοπωνύμιο. Το πλήθος των τοπωνυμίων

ενός κράτους στην πλειοψηφία του παρουσιάζει ένα είδος ομοιογένειας και ομοιομορφίας. Η διαδικασία εφαρμογής των τοπωνύμιων σε μια τοποθεσία εννοείται όχι μόνο σε γεωγραφικό και τοπογραφικό επίπεδο, βάσει του εδάφους, αλλά και της σύνδεσης και συναρμολόγησής του με στοιχεία της αρμονικής συνύπαρξης αυτού με το περιβάλλοντα χώρο, στην κατάλληλη χρονική περίοδο εξετάζοντας τον παρελθόν και το παρόν.

Τα τοπωνύμια συνιστούν μια μορφή ενότητας, η οποία συνδέεται με τον ονοματοθέτη του. Ακόμη, το σύνολο των τοπωνυμίων συνιστά ένα είδος συμβάντος, το οποίο περιλαμβάνει τρία διαφορετικά στοιχεία, κι αυτά είναι το σύμβολο με την έννοια αυτού και την σημασιολογική ερμηνεία των τοπωνύμιων, ως εξωγλωσσικά φαινόμενα σχηματισμένα από τοπικά κι όχι μόνο χαρακτηριστικά στοιχεία.

Σε μια πρώτη ανάλυση, λοιπόν, φαίνεται ότι για τον ορισμό της περιοχής μελέτης λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών ή τα χαρακτηριστικά του χώρου. Ωστόσο, ο «τόπος» δεν μπορεί να προσδιοριστεί μονοδιάστατα γεωγραφικά αλλά συνυφίνεται με ολόκληρο το φάσμα της ανθρώπινης κοινωνικής ζωής. Γι' αυτό οι σύγχρονοι επιστημονικοί τομείς της Αρχαιολογίας του Τοπίου και της Ιστορίας του Τοπίου έχουν ως αφετηρία την έρευνα του παρελθόντος από το τοπίο, αντιμετωπίζοντας το ως χώρο που μπορεί να πραγματοποιηθεί κατά το παρελθόν η ανθρώπινη δράση.

Έτσι, περιέχονται στο χώρο μελέτης και έρευνας της περιγραφή και την ερμηνεία της επέμβασης και της αποτύπωσης του ανθρώπου στο φυσικό περιβάλλον. Θέματα όπως η Ιστορία της υπαίθρου, η εγκατάσταση κατοίκων, η μεταβολή του πληθυσμού, η αγροτική οικονομία, οι συνέπειες του κλίματος, κι άλλοι παράμετροι μπορούν να καθορίσουν τις επιλογές των ανθρώπων που διαμένουν σε μια κοινότητα και εξετάζονται για να δημιουργηθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα της κοινότητας³⁴.

Η διαδικασία της μελέτης και της καταγραφής κάθε τοπωνύμιου μιας περιοχής προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο προβάλλεται ο χώρος σε ένα δεδομένο χρονικό σημείο στην διάρκεια της καταγραφής, ενώ συνιστά ένα είδος προβολής του παρελθόντος, μια μορφή ζωντανής πηγής κάθε πληροφορίας σε ένα ιστορικό πλαίσιο.

³⁴ Φραγκούλης, Ι. & Φραντζή, Φ. (2010). *ό.π.*

Ακόμη, το σύνολο των πολιτισμικών ομάδων που έχουν εγκατασταθεί σε έναν τόπο και κάθε είδος σχέσης, τα διαφορετικά πολιτισμικά και γλωσσικά στοιχεία, μπορούν να αποτυπωθούν σε ένα τοπωνύμιο μιας περιοχής μέσω απτών στοιχείων ή μέσω της προφορικότητας. Έτσι, μπορούν να επιτρέψουν την διαμόρφωση μιας στρωματογραφίας σε τοπωνυμικό επίπεδο, στην οποία πραγματοποιείται η ανάδειξη μέσω επάλληλων φυλετικών εγκαταστάσεων και πολιτισμικών ωσμώσεων. Μέσω αυτής της οπτικής η χρήση για τον διαχωρισμό σε κατηγορίες των τοπωνυμίων, με χρήση του κριτηρίου του χρόνου, δεν συνιστά αξιόλογο εργαλείο για την έρευνα³⁵.

Η πορεία προς το παρελθόν δεν συνιστά πάντα ένα είδος αυτονόητης και συνεχούς διαδικασίας, καθώς είναι δυνατόν να αντιμετωπίζει ένα σύνολο αβεβαιοτήτων, σκοτεινών σημείων και χασμάτων. Παράλληλα, το έντονο περιεχόμενο της ιδεολογικής φόρτισης, που έχουν περιβληθεί τα δέματα, αλλά και η εξυπηρέτηση κάθε υψηλού σκοπού, προβάλλει την ανάγκη για την αποκατάσταση της εθνικής συνέχειας μέσω της κάλυψης των κενών του παρελθόντος με γοργά βήματα στο χρονικό πλαίσιο. Με σκοπό την αποκατάσταση της γλωσσικής και εθνικής συνέχειας, είναι αναγκαία η αναζήτηση ερμηνειών για την επίκληση της εθνικής ιδιαιτερότητας.

Ακόμη, μέσω της σύγχρονης καταγραφής κάθε τοπωνυμίου από την προφορική μαρτυρία και την γνώση που έχει το πλήθος των κατοίκων της περιοχής, η καταγραφή κάθε τοπωνυμίου και μικροτοπωνυμίου της γεωγραφικής και διοικητικής περιοχής από κάποια παλαιότερη πηγή. Η καταγραφή κάθε τοπωνυμίου είναι δυνατή, βάσει του διαθέσιμου υλικού, το οποίο είναι δυνατόν να συμβάλλει στον εμπλουτισμό των γνώσεων μιας περιοχής και την διατύπωση μιας παγιωμένης άποψης.

Όμως αν και οι ονομασίες με τις οποίες καταγράφονται οι τοποθεσίες προσδιορίζουν πληροφορίες για τις γενικότερες περιοχές, που είναι ενταγμένες ένα σύνολο πληροφοριών γι' αυτές και τις ευρύτερες περιοχές στις οποίες εντάσσονται, η σημαντικότητα που έχουν τα τοπωνύμια και των μικροτοπωνύμια στην διάρκεια των ετών επιτρέπουν τον έλεγχο σπουδαίων παραμέτρων της διαδρομής του συγκεκριμένου τόπου. Όπως είναι η διατήρηση ή η αφαίρεση της ονομασίας μιας δέσης μπορεί να αναδεικνύει τη γλωσσική και εθνοπολιτισμική διάρκεια ή την ένταξη αλλόγλωσσων σημάτων στο γλωσσικό κώδικα των κατοίκων, τη διατήρηση ή απάλειψη οικονομικών

³⁵ Τα στρώματα αυτά διακρίνει ο Θωμόπουλος, Ι. (1958). Τα τοπωνύμια μας. Η αξία τους και τα προβλήματα τους. Θεσσαλονίκη, 33-48.

δραστηριοτήτων σε ένα τόπο, την αναφορά στην χρησιμοποίηση της γης που έχουν πλέον εγκαταλειφθεί ή αλλάξει, την ανάδειξη στοιχείων που ανήκουν στο παρελθόν ή που παρέμειναν στο συλλογικό υποσυνείδητο χωρίς να είναι εύκολη ανίχνευση της αρχικής σημασίας.

Παράλληλα, είναι δυνατόν να ελεγχθεί το στοιχείο της παλαιότητας ή διάρκειας ζωής των τοπωνύμιων ή και μικροτοπωνύμιων συνδυαστικά με το σύνολο των εννοιών που υποδηλώνουν. Βέβαια, η σύγκριση των παλαιών με νέα τοπωνύμια και μικροτοπωνύμια, αντιτίθεται στην δυσκολία για το έλλειμμα διάφορων πηγών. Ωστόσο, στην περιοχή της Μακεδονίας και ειδικότερα στο νομό Φλώρινας υπάρχει ικανοποιητικό πλήθος αρχείων και υλικό, που είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί για αυτό το είδος της προσέγγισης.

Στην διαδικασία της ιστορικής έρευνας, το σύνολο των γεωγραφικών-τοπογραφικών-πολιτισμικών στοιχείων, συγκροτεί κάθε παρελθοντική έκφανση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Το παρελθόν αποτελεί μια διαμόρφωση από στοιχεία και παραμέτρους, με την ιστορική έρευνα να διευρύνει το πλήθος των αναλύσεων. Για την μαρξιστική ανάλυση, ο χώρος είναι υλικός, με ιστορικά και κοινωνικά στοιχεία. Τα αναγκαία στοιχεία όπως ο χώρος, ο τόπος, ο διαχωρισμός σε εσωτερικό και εξωτερικό, με τα διακριτά χαρακτηριστικά προαπαιτεί μια κοινωνική θεωρητική προσέγγιση με σημαντικό σημείο το πεδίο της ανθρωπογεωγραφίας με κατεύθυνση την υλική ιστορική ανθρωπογεωγραφία και σημειωτικής την ιστορική ανθρωπογεωγραφία³⁶.

Τα τοπωνύμια πέρα από τον χαρτογραφικό προσδιορισμού συνιστούν ένα συγκέρασμα από την γλωσσική πράξη, η οποία αποτελεί μέρος ενός ιδεολογικού πεδίου. Σύμφωνα, με τον Κόκκινο *«...δεν υπάρχουν ουδέτερες ιστορικές έννοιες, λόγω του γεγονότος ότι πρόκειται για ιστορικά προσδιορισμένες διανοητικές κατασκευές με συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο ανάδυσης και εγγενές ιδεολογικό φορτίο, οι οποίες προκύπτουν από τον ατέρμονα διάλογο παρόντος – παρελθόντος και έρχονται να εκφράσουν νέα ιστορικά μορφώματα»*. Διαφαίνεται ότι το τοπωνύμιο συνιστά τμήμα

³⁶ Λαγόπουλος, Α.- Φ.(2012). Ιστορικές Γεωγραφίες: Υλικές διαδικασίες και δυναμική της σημείωσης. Στο Δ. Δρακούλης & Γ. Τσότσος, (επιμ.). *Ιστορική Γεωγραφία της Ελλάδος και της Ανατολικής Μεσογείου*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, 4,15, 20 – 21

από την προφορική παράδοση, που παρέχει ένα σύνολο πληροφοριών για το ιστορικό υπόβαθρο των οικισμών της κάθε περιοχής³⁷.

Το θέμα των τοπωνύμων για τον κόσμο των λόγιων και των πολιτικών, χρησιμοποιήθηκε ως ένα είδος ατυχήματος με επίδραση στο χώρο στην διάρκεια της ιστορικής του πορείας, στο πλαίσιο της ιστορικής συνέχειας και των αφηγημάτων, χωρίς να έχει επιπτώσεις στο φυλετικό τους χαρακτήρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά ο διπλωμάτης Α. Βλάχος, ο οποίος χρησιμοποίησε στο τέλος της δεκαετίας του 1940, το τοπωνυμικό επιχείρημα, ως απόδειξη για τον προσδιορισμό της ελληνικότητας των πατρίδων που έχουν χαθεί, όπως αυτών της Μικράς Ασίας. Τα τοπωνύμια σε όλα τα είδη των γλωσσικών μορφών που αξιοποιήθηκαν, εξυπηρετούσαν τους στόχους και τις προσδοκίες της κάθε πολιτικής κυβέρνησης.

Μέσα από την ιστορική αναδρομή, φαίνεται ότι ύστερα από την αποχώρηση κάθε ελληνικού στρατεύματος από τις περιοχές της Μ. Ασίας, μετακινήθηκαν στον ελληνικό χώρο εκατομμύρια προσφυγικού πληθυσμού. Αυτό το χρονικό διάστημα χαρακτηρίζεται από ποικίλες αναταραχές, η εκδήλωση των οποίων συντελείται μέσα από στρατιωτικά κινήματα³⁸. Η πλειοψηφία των περισσότερων μετονομασιών κάθε οικισμού, πραγματοποιήθηκε μέσα σε αυτό το πολιτικό κλίμα με τις πολλές αλλαγές, τις οποίες έφερε η Μικρασιατική καταστροφή. Στην διάρκεια της τριετίας 1926 έως 1928 πραγματοποιήθηκαν σε αριθμό 2.479 μετονομασίες στον ελληνικό χώρο με επίκεντρο την περιοχή της Μακεδονία. Ειδικότερα, στον Νομό Φλώρινας συντελέστηκαν 94 μετονομασίες, ενώ στον Νομό Θεσσαλονίκης πραγματοποιήθηκαν 118 σε αριθμό μετονομασίες. Συγκεκριμένα, έως το έτος 1940 στη περιοχή της Μακεδονίας, πραγματοποιήθηκε η μετονομασία σε 84 οικισμούς παραπάνω από μια φορά³⁹.

Η τοπική Ιστορία, συνιστά ένα είδος σημαντικού εργαλείου για την διαδικασία της κατανόησης της γενικής ιστορίας και την συνειδητοποίηση της αξίας της. Η τοπική Ιστορία αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο για έρευνα, καθώς έχει διαγράψει μια πορεία

³⁷Τσότσος, Γ. (2012). *Ιστορική Γεωγραφία της Δυτικής Μακεδονίας. Το Οικιστικό Δίκτυο 14ος - 17ος Αιώνας*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, 52.

³⁸Βακαλόπουλος, Α. (2005). *Νέα Ελληνική Ιστορία 1205 - 1985*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 371-377.

³⁹Κυραμαργιού, Ε. (2003). *Καινούρια Ονόματα – Καινούριος Χάρτης: οι μετονομασίες των οικισμών της Ελλάδας, 1909-1928*. 7, 8, 15, 20.

από το είδος του συγκεκριμένου στο αφηρημένο, από το παρελθόν στο παρόν, αλλά και από το αισθητό στο νοητό⁴⁰.

Σημαντικές πηγές για την άντληση πληροφοριών μπορεί να είναι, ένα δημοσιευμένο περιοδικό, ένα βιβλίο, ο τοπικός τύπος, ένα σύνολο εγγράφων ιδρυμάτων, ένα λογοτεχνικό έργο ταξιδιωτικού περιεχομένου. Οι πηγές που επισημάνθηκαν είναι δυνατόν να ολοκληρωθούν μέσω της προφορικής συνέντευξης, των ηχητικών μαρτυριών, του φωτογραφικού υλικού, των αρχείων, του ραδιοφωνικού σταθμού, των κινηματογραφικών πηγών, αλλά και των παλαιών αντικειμένων⁴¹.

Όμως, αν και πραγματοποιήθηκε πλήθος αρνητικών κυρώσεων που ήταν προβλεπόμενο, οι κάτοικοι προβάλλουν και τάσσονται υπέρ της πολιτισμικής και εθνοτικής τους διαφορετικότητας ετερότητά, με κυρίαρχο τον προφορικό λόγο και την χρησιμοποίηση μικτού γλωσσικού κώδικα επικοινωνίας σε κάθε συνοριακό τόπο. Ειδικότερα, στην περιοχή της Μακεδονίας, από το έτος 1910, συντελέστηκε πλήθος σημαντικών πληθυσμιακών ανακατατάξεων, οι οποίες έφεραν αλλαγές στην διαμόρφωση της εθνολογικής σύστασης του πληθυσμού, με τις συνθήκες του Νειγύ και την συνθήκη της Λωζάννης.

Πέρα από το σύνολο των πληθυσμιακών ανακατατάξεων, βάσει στατιστικών στοιχείων, σε ποσοστό 62%, το σύνολο του πληθυσμού αποτελείται από Σλαβόφωνα άτομα. Από αυτά, οι 45. 517 έμεναν στην πόλη της Φλώρινας, συνιστώντας το 77% του πληθυσμού που έχει ο νομός. Στην διάρκεια εγκατάστασης των προσφύγων, στην Φλώρινα διαμένουν, σε σύνολο 7.662 πρόσφυγες στα ορεινά μέρη. Παρατηρείται ότι στην διάρκεια της περιόδου από το έτος 1920 και μέχρι το 1941, στο πλαίσιο της ταραγμένης διπλωματίας, το σύνολο των πολιτικών ανακατατάξεων και των δημογραφικών μεταβολών, συμπίπτει με την σύνθεση κάθε εθνοτικής κατηγορίας στην περιοχή της Μακεδονίας⁴².

Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, υπό το πρίσμα της ανθρωπολογικής προσέγγισης κάθε ιστορικής μαρτυρίας, αποκαλύπτεται πως το σύνολο των εθνοτικών διαφορών δεν αποτελούσε κομμάτι της καθημερινότητας, παρά τις διαφορές που

⁴⁰ Ανδρέου, Α., Βαμβακίδου, Ι. (2006). Ο Πληθυσμός των αγαμάτων, η περίπτωση της Φλώρινας. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.

⁴¹ Βακαλόπουλος, Α. (2005). *Νέα Ελληνική Ιστορία 1205 - 1985*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 371 377.

⁴² Κυραμαργιού, Ε. (2003). *ό.π.*

έκαναν την εμφάνιση τους κατά τον 19^ο αιώνα⁴³. Οι μετονομασίες ως σημαντικό θέμα εντάθηκαν κατά κύριο λόγο το έτος 1910, αν και από τη δεκαετία του 1819 ο Αθανάσιος Σταγειρίτης διαπίστωσε πως με το πέρας της Ρωμαϊκής εποχής, άλλαξε η δημογραφική διαμόρφωση στην νότια Βαλκανική Χερσόνησο και τα γεωγραφικά όρια⁴⁴. Κατά την οθωνική περίοδο, ξεκίνησαν να πραγματοποιούνται οι μετονομασίες των περιοχών και η διαμόρφωση της εθνικής σύστασης με στόχο την διαμόρφωση της κουλτούρας και γραμματείας του κράτους.

Η παραπάνω διατύπωση προκύπτει από την στροφή που είχε η οθωνική διοίκηση στην γεωγραφία του Στράβωνα ως ένα μέσο για την διατήρηση της ελληνικότητας στον αντίποδα του Φαλμεράγιερ. Όμως, στην διάρκεια της περιόδου 1926 έως 1928 πραγματοποιήθηκαν 2.497 μετονομασίες σε σύγκριση με τις 34 στην διάρκεια της περιόδου 1863 μέχρι 1908. Μέσα από την διατύπωση βασιλικού διατάγματος, το οποίο είχε δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το έτος 1909, «περί συστάσεως Επιτροπείας προς μελέτην των τοπωνυμίων της Ελλάδος και εξακρίβωσιν του ιστορικού λόγου αυτών» (Εφημερίς της Κυβερνήσεως φ.125), λήφθηκε η απόφαση για την γενικότερη και συστηματικότερη διαδικασία της μετονομασίας των περιοχών.

Σημαντικό κριτήριο για την επιλογή αυτή, είχε οριστεί ο καθορισμός του ιστορικού και αρχαιοελληνικού παρελθόντος των οικισμών. Με αυτόν τον τρόπο η αλλαγή για τα ονόματα που χαρακτηρίζονταν ως βάρβαρα, θα υποσκέλιζε και τα έτη της κυριαρχίας των Οθωμανών, ώστε να μην ελλοχεύει κάποιος κίνδυνος για το βασίλειο της Ελλάδας. Η επιτροπή που συστάθηκε για τις μετονομασίες των περιοχών, είχε ως ρόλο την κατοχύρωση από πρόσθετες διαταγές του έτους 1912, με την περιθωριοποίηση και την μεταβίβαση σε κάθε Κοινοτικό και Δημοτικό συμβούλιο. Μέσω της ανασυγκρότησης που είχε ο διοικητικός χάρτης της Ελλάδας, αναδείχθηκε η ποικιλία από τοπωνύμια των περιοχών. Βέβαια, η επιτροπή δεν θεώρησε ικανοποιητική την απόφαση, αφού θεώρησε

⁴³ Γούναρης, Β. (1997). Ανακυκλώνοντας τις παραδόσεις: Εθνοτικές ταυτότητες και μειονοτικά δικαιώματα στη Μακεδονία. Στο Γούναρης, Β., Μιχαηλίδης, Ι., Αγγελόπουλος, Γ (Επιμ.), *Ταυτότητες στη Μακεδονία*. Αθήνα: Παπαζήση, 16-18

⁴⁴ Μπουντζουβή, Α. (1999). Προφορική Ιστορία: όρια και δεσμεύσεις. Στο *πρακτικά διεθνούς ημερίδας, Μαρτυρίες σε ηχητικές και κινούμενες αποτυπώσεις ως πηγή της ιστορίας*, (1997), Αθήνα: Κατάρτι, 23.

πως οι επιτροπές του κάθε δήμου και της κοινότητας ήταν ανεπαρκείς σε επιστημονικό επίπεδο⁴⁵.

Στις 17 Σεπτεμβρίου του έτους 1926 υλοποιήθηκε η θέσπιση του ειδικού νομοθετικού διατάγματος «περί μετονομασίας συνοικισμών και κωμών» (ΦΕΚ 1926/Α/332), η οποία πρόσταζε κάθε νομάρχη να συγκροτήσει την σχετική επιτροπή κάθε επαρχίας. Το σύνολο των μετονομασιών που συντελέστηκαν στην περιοχή της Μακεδονίας διαφαίνεται να έχει το είδος χαρακτήρα του κατεπείγοντος⁴⁶.

Σύμφωνα με τον Κυριακίδη η αλλαγή στα τοπωνύμια διαχωρίστηκε από την γεωγραφία της αρχαίας και βυζαντινής γεωγραφίας, επειδή θεωρείται πως στα νέα εδαφικά όρια οι κάτοικοι είναι αλλόγλωσσοι και χρειάζονται μια νέα μορφή ελληνοπρεπούς απόδοσης. Με αυτόν τον τρόπο αποκλείστηκε από την διαδικασία της αλλαγής των ονομάτων των τοπωνύμιων, εκείνων των οποίων η καταγωγή τους ήταν βυζαντινή όπως η Καστοριά ή από όσα προέκυψαν από διαιρέσεις της διοίκησης και της εκκλησίας στην διάρκεια της βυζαντινής εποχής, όπως το Πρασειό ή ονόματα με στρατιωτική χρήση όπως η Βίγλα. Ακόμη, εξαίρεση αποτελεί από την εισηγητική έκθεση του Ν. Πολίτη, για τις ονομασίες οικισμών, οι οποίοι συνδέθηκαν με την Ελληνική επανάσταση του 1821, καθώς «*ηκάθεμεταβολή βαρβαροφώνων ονομάτων, συνδεόμενων αρρήκτως προς την νωπήνιστορίαν της ενδόξου επαναστάσεως [του 1821] θα εχαρακτηρίζετο ως βεβήλωσις των ιερών, διότι ονόματα ως Κλείσοβα, Αράχοβα, Βαλτέσι, Δερβενάκια, Γραβιά, Άμπλιανη, Αλαμάνια καθηξιάσθησαν δι' ηρωϊκών πράξεων*»⁴⁷.

Στην συνέχεια, η διαδικασία του κράτους για την μετονομασία κάθε τοπωνυμίου αποτελεί μια μορφή εθνικής πολιτικής και μιας πρακτικής με σκοπό την δημιουργία μιας εθνικής ιδεολογικής ταυτότητας, σε μια περιοχή με άλλη ετερότητα. Έπειτα, παρατηρείται ότι η διαδικασία της διαγλωσσικής μετάφρασης, μπορεί να εφαρμοστεί σε αριθμό δεκαεπτά τοπωνύμιων και μπορεί να προκύψει με αυτόν τον τρόπο η μετάφραση του παλαιότερου σλαβικού ονόματος σε νεοελληνικό. Συγκεκριμένα, σε δύο περιπτώσεις, του Ξινού Νερού, προέκυψε μέσα από την

⁴⁵ Πολίτης, Ν. (1920). *Γνωμοδοτήσεις περί μετονομασίας συνοικισμών και κοινοτήτων*. Εν Αθήναις: Εκ του Τυπογραφείου Δημητρίου Μ. Δελή.

⁴⁶ Κυριακίδης, Σ. (1926). *Οδηγία δια την Μετονομασίαν Κοινοτήτων και Συνοικισμών. Εχόντων τουρκικών ή σλαβικών όνομα*. Εν Αθήναις: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου.

⁴⁷ Πολίτης, Ν. (1920). *ό.π.*

διαγλώσσα η μετάφραση από τουρκικό όνομα και του Βαρικού, προέκυψε η μορφή της διαγλωσσικής μετάφρασης από ένα σλαβικό σε τοπωνύμιο βλάχικης προέλευσης. Το πλήθος των τοπωνύμιων, το οποίο μέσα από την μεταφραστική διαδικασία διατηρεί την αρχική σημασία, είναι κατά κύριο λόγο τοπωνύμια, τα οποία δηλώνουν κάποιο φυτό, ζώο, ένα είδος μορφολογίας που έχει το έδαφος και γενικώς κάποιο στοιχείο που έχει το περιβάλλον των τόπων.

Ειδικότερα, είναι δυνατόν να εντοπιστούν δύο περιπτώσεις, που το περιεχόμενο των τοπωνύμιων έχει συνδήλωση για τον στρατό, τον πόλεμο ή κάποιο είδος άθλησης. Αυτές οι περιπτώσεις αφορούν το χωριό Σκοπός κι αυτό με την ονομασία Παλαιίστρα. Η μορφή της διαγλωσσικής μετάφρασης μπορεί να εντοπιστεί και σε κάποιο περιφραστικό τοπωνύμιο, που η διαγλωσσική μετάφραση είναι επιλογή του πρώτου σκέλους και που σχετίζεται με την τοπογραφία. Το σύνολο των τοπωνύμιων, το οποίο δηλώνει την γεωγραφική τοποθεσία ή αποτελεί περιγραφή του φυσικού περιβάλλοντος συγκροτεί την μεγαλύτερη πλειοψηφία, η οποία είναι οποιαδήποτε καταδήλωση, όπως η ονομασία Πεδινό, όμως σε κάποιες περιπτώσεις εγείρει θετική συνδήλωση για την ομορφιά, όπως η ονομασία της Δροσοπηγής. Ωστόσο, σε άλλες περιπτώσεις αποτελεί αντικατάσταση ενός ονόματος, το οποίο φέρει αρνητική συνδήλωση όπως αυτή του Σμάρντε, που σημαίνει βρωμιά, το οποίο αντικαθίσταται από αυτό της Κρυσταλλοπηγής.

Κάποια από τα παλαιότερα τοπωνύμια με γεωγραφικούς κωδικούς, ύστερα από την μετονομασία τους είχαν αποκτήσει την συνδήλωση για την ιστορικότητα που τους συνόδευε, καθώς τα σημαινόμενα, έχουν ως πηγή άντλησης την ελληνιστική περίοδο και ονόματα στρατηγών, όπως αυτό του Μ. Αλεξάνδρου. Ακόμη, σε ορισμένες περιπτώσεις, δόθηκε όνομα με περιεχόμενο δανεισμένο από την ιστορία των πόλεων της κάθε περιοχής όπως της Μελίτης, της Κέλλης, της Λεβαΐας ή της Βεύης. Σημειώνεται ότι δεν διευκρινίστηκε ακριβώς σε αρχαιολογικό επίπεδο, αν ο οικισμός Μελίτη και Βεύη, έχουν βρεθεί πάνω από πλήθος ερείπων στις αντίστοιχες αρχαίες πόλεις του Μελίτωνα και στην τοποθεσία της πολίχνης στην αρχαία πόλη Βεύη. Όμως, το νέο όνομα προκύπτει από το αντίστοιχο ιστορικό πλαίσιο.

Από το κοντινό ιστορικό υπόβαθρο του Μακεδονικού Αγώνα, κυρίως το Ανταρτικό μπορεί να σηματοδοτηθεί το πλαίσιο αυτής της εποχής, όμως το σύνολο των συνδηλώσεων του ιστορικού πλαισίου διαφοροποιείται, λόγω της αλλοίωσης της ονομασίας σε Ανταρτικό. Το χωριό Κώττας και το χωριό Σίμος Ιωαννίδης, περιλαμβάνουν

καταδηλωτική σημασία από την σημασία του Μακεδονικού Αγώνα, με πλήθος ονομάτων κάθε οπλαρχηγού. Όμως, οι ονομασίες αυτές δόθηκαν σε κάθε οικισμό αργότερα, στην διάρκεια της δεκαετίας του 1950.

Έπειτα, εντοπίζεται πλήθος από τοπωνύμια, που εκτός των ιστορικών σημαινόμενων εγείρει και κάθε εθνικό και πατριωτικό συνειρμό, όπως η ονομασία Εθνικό, Ακρίτας και Φλάμπουρο. Το σύνολο των οικισμών, το οποίο ύστερα από κάθε μετονομασία απέκτησε ιστορική και εθνική συνδήλωση, είναι κυρίως σε ορεινούς οικισμούς ή σε κέντρα με αυξημένη δραστηριότητα στην δημιουργία κάθε απελευθερωτικού αγώνα στην Μακεδονία. Όμως, οι ονομασίες, οι οποίες δόθηκαν προέρχονται από άλλο ιστορικό πλαίσιο, με την προσδιορισμό από αρχαιοελληνικό, μακεδονικό και εθνικό σημαινόμενο, που επιθυμούσε η επιτροπή για την διαχείριση της κάθε μετονομασίας.

Στη συνέχεια, οι ονομασίες από προσφυγικούς οικισμούς, όπως αυτός της Κολχικής, ο Νέος Καύκασος, που δεν είχαν προηγούμενο ονομασία, αποτελούν συνδετικό κρίκο της Ελλάδας εκείνης της περιόδου με το ιστορικό παρελθόν που είχαν οι πόλεις της περιοχής της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Έτσι, με αυτό τον τρόπο κατασκευάστηκε το σύνολο των νέων εθνικών και εθνοτικών συνδηλώσεων. Ακόμη, ο οικισμός Λέχοβο, το Νυμφαίο, το Πισοδέρι, το Βαρικό διατηρούσαν το αρχικό τους τοπωνύμιο με μια μικρή αλλαγή. Το σύνολο των τοπωνύμιων που έχει επισημανθεί έχει βλάχικη και αρβανίτικη προέλευση. Διάφορα τοπωνύμια, που μέσα από την μετάφραση ή ηχοποιητική μετάφραση, είχαν διατηρήσει το σημαινόμενο που διέθετε θρησκευτική σημασία. Στοιχεία όπως η θρησκευτικότητα, το φυσικό περιβάλλον, ο γεωγραφικός τόπος, το σύνολο των δραστηριοτήτων που είχαν οι κάτοικοι, το επάγγελμά τους, κάθε παραμύθι, θρύλος, έχουν παραμείνει στο σύνολο των μετονομασιών με την προσθήκη των ιστορικών χαρακτηριστικών στοχεύοντας στην ομοιογένεια της ιδεολογικής ταυτότητας. Αφού, οι κοινότητες δεν συνιστούν σύνολα με ομοιογένεια, τα ζητήματα που αφορούν την γλώσσα συνδέονται με τις διαφορές της κοινωνίας και της συνείδησης της διαφορετικότητας. Οι κοινωνικές διαφορές επενδύονται με κάθε πολιτισμική σημασία, με την οποία αποδίδεται το κοινωνικό ύφος και αναδεικνύεται κάθε κοινωνική διαφορές σε πολιτισμικό επίπεδο. Η χρήση του γλωσσικού συστήματος σε κοινωνικό επίπεδο, είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία διαφορετικών αντιλήψεων της χρονικής διάστασης της γλώσσας και της χρονικότητας που έχει το έθνος. Η αντίληψη της

γλώσσας, ως εθνικό στοιχείο, είχε καθοριστικό ρόλο στην δημιουργία του σχήματος που έχει η ιστορία με εθνικό περιεχόμενο, ως σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού, συμπεριλαμβάνοντας και τον όρο της ιεραρχίας⁴⁸.

Επιπροσθέτως, ένα στους τρεις κατοίκους της Μακεδονίας είχε τη δεκαετία του 1912 ως μητρική γλώσσα τα «Σλαβομακεδονικά». Το έτος 1965, οι υπηρεσιακές εκθέσεις εκτιμούσαν σε αριθμό 130. 150.000 τους σλαβόφωνους κατοίκους μόνο από τρεις νομούς της Φλώρινας, Καστοριάς και Πέλλας. Στις αρχές του 21ου αιώνα, τα «ντόπια» εξακολουθούσαν να μιλιούνται σε μεγάλο μέρος της περιοχής Βόρειας Ελλάδας, η εξάλειψη της σλαβογλωσίας θεωρήθηκε σημαντικός εθνικός στόχος και για την πραγματοποίηση του αξιοποιήθηκε ολόκληρος ο μηχανισμός του κράτους⁴⁹.

Το στοιχείο της ιστορικότητας σε αυτό το σημείο διαφαίνεται να χρησιμοποιήθηκε ως δίαυλος για την αφομοίωση και την άμβλυση κάθε τοπικής, διασυνοριακής αντίθεσης. Όπως προκύπτει από την μελέτη των ΦΕΚ για τις μετονομασίες, παρατηρείται ότι στο σύνολο από τους 107 οικισμούς που έχουν καταγραφεί, συντελέστηκαν 105 μετονομασίες. Από τους παραπάνω περιοχές, μόνο σε τέσσερις περιπτώσεις κάθε οικισμός είχε μετονομαστεί δυο φορές, ειδικότερα ο Άγιος Βαρθολομαίος (9.2.1926, 2.3.1928) η Λεβαία (31.8.1926 και μετά την απογραφή του 1991), το Λέχοβο (11.1955, 8.1956) και ο Κώπτας (20.8.1927, 27.11.1932).

Παράλληλα, προσφέρεται η ύπαρξη έξι οικισμών, που δεν έχουν μετονομαστεί με επίσημο τρόπο από το ελληνικό κράτος. Ωστόσο, στην διάρκεια των ετών η ονομασία των οικισμών έχει μεταλλαχθεί, καθώς ελληνοποιήθηκαν διατηρώντας την αρχική τους σημασία. Αναφορικά, με το στοιχείο της περιοδικότητας κάθε μετονομασίας του νομού Φλώρινας, μέσω της έρευνας διαφαίνεται ότι οι περισσότερες μετονομασίες είχαν ολοκληρωθεί μέχρι το 1926. Διαφαίνεται πως στο σύνολο των αποφάσεων με ΦΕΚ 346/1926 περιέχονται 26 οικισμοί, ενώ οι περισσότερες μετονομασίες του 1926 ανέρχονται σε αριθμό των 52 και έχουν την πραγματοποίησή τους στην διάρκεια των μηνών της διακυβέρνησης του Θεόδωρου Πάγκαλου, του Αθανάσιου Ευταξία και περισσότερο κατά την εποχή διακυβέρνησης του Γεώργιου Κονδύλη.

⁴⁸ Σκοπετέα, Ε. (2002). Γλωσσική συνείδηση στα Βαλκάνια, 18ος-20ός αιώνας. Στο *Γλώσσα, κοινωνία, ιστορία: Η Ευρώπη του Νότου*, επιμ. Α.-Φ. Χριστίδης et al., 27-32. Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

⁴⁹ Κωστόπουλος, Τ. (2002). *Η Απαγορευμένη Γλώσσα*. Αθήνα: Μαύρη Λίστα. 142, 145 -147.

Η διαδικασία της μελέτης και της καταγραφής κάθε τοπωνύμιου μιας περιοχής προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο προβάλλεται ο χώρος σε ένα δεδομένο χρονικό σημείο στην διάρκεια της καταγραφής, ενώ συνιστά ένα είδος προβολής του παρελθόντος, μια μορφή ζωντανής πηγής κάθε πληροφορίας σε ένα ιστορικό πλαίσιο. Ακόμη, το σύνολο των πολιτισμικών ομάδων που έχουν εγκατασταθεί σε έναν τόπο και κάθε είδος σχέσης, τα διαφορετικά πολιτισμικά και γλωσσικά στοιχεία, μπορούν να αποτυπωθούν σε ένα τοπωνύμιο μιας περιοχής μέσω απτών στοιχείων ή μέσω της προφορικότητας. Έτσι, μπορούν να επιτρέψουν την διαμόρφωση μιας στρωματογραφίας σε τοπωνυμικό επίπεδο, στην οποία πραγματοποιείται η ανάδειξη μέσω επάλληλων φυλετικών εγκαταστάσεων και πολιτισμικών ωσμώσεων. Μέσω αυτής της οπτικής η χρήση για τον διαχωρισμό σε κατηγορίες των τοπωνυμίων, με χρήση του κριτηρίου του χρόνου, δεν συνιστά αξιόλογο εργαλείο για την έρευνα⁵⁰.

Η πορεία προς το παρελθόν δεν συνιστά πάντα ένα είδος αυτονόητης και συνεχούς διαδικασίας, καθώς είναι δυνατόν να αντιμετωπίζει ένα σύνολο αβεβαιοτήτων, σκοτεινών σημείων και χασμάτων. Παράλληλα, το έντονο περιεχόμενο της ιδεολογικής φόρτισης, που έχουν περιβληθεί τα δέματα, αλλά και η εξυπηρέτηση κάθε υψηλού σκοπού, προβάλλει την ανάγκη για την αποκατάσταση της εθνικής συνέχειας μέσω της κάλυψης των κενών του παρελθόντος με γοργά βήματα στο χρονικό πλαίσιο. Με σκοπό την αποκατάσταση της γλωσσικής και εθνικής συνέχειας, είναι αναγκαία η αναζήτηση ερμηνειών για την επίκληση της εθνικής ιδιαιτερότητας.

Ακόμη, μέσω της σύγχρονης καταγραφής κάθε τοπωνυμίου από την προφορική μαρτυρία και την γνώση που έχει το πλήθος των κατοίκων της περιοχής, η καταγραφή κάθε τοπωνυμίου και μικροτοπωνυμίου της γεωγραφικής και διοικητικής περιοχής από κάποια παλαιότερη πηγή. Η καταγραφή κάθε τοπωνύμιου είναι δυνατή, βάσει του διαθέσιμου υλικού, το οποίο είναι δυνατόν να συμβάλλει στον εμπλουτισμό των γνώσεων μιας περιοχής και την διατύπωση μιας παγιωμένης άποψης.

Όμως αν και οι ονομασίες με τις οποίες καταγράφονται οι τοποθεσίες προσδιορίζουν πληροφορίες για τις γενικότερες περιοχές, που είναι ενταγμένες ένα σύνολο πληροφοριών γι' αυτές και τις ευρύτερες περιοχές στις οποίες εντάσσονται, η σημαντικότητα που έχουν τα τοπωνύμια και των μικροτοπωνύμια στην διάρκεια των

⁵⁰ Τα στρώματα αυτά διακρίνει ο Θωμόπουλος, Ι. (1958). *ό.π.*

ετών επιτρέπουν τον έλεγχο σπουδαίων παραμέτρων της διαδρομής του συγκεκριμένου τόπου. Όπως είναι η διατήρηση ή η αφαίρεση της ονομασίας μιας δέσης μπορεί να αναδεικνύει τη γλωσσική και εθνοπολιτισμική διάρκεια ή την ένταξη αλλόγλωσσων σημάτων στο γλωσσικό κώδικα των κατοίκων, τη διατήρηση ή απάλειψη οικονομικών δραστηριοτήτων σε ένα τόπο, την αναφορά στην χρησιμοποίηση της γης που έχουν πλέον εγκαταλειφθεί ή αλλάξει, την ανάδειξη στοιχείων που ανήκουν στο παρελθόν ή που παρέμειναν στο συλλογικό υποσυνείδητο χωρίς να είναι εύκολη ανίχνευση της αρχικής σημασίας.

Παράλληλα, είναι δυνατόν να ελεγχθεί το στοιχείο της παλαιότητας ή διάρκεια ζωής των τοπωνύμιων ή και μικροτοπωνύμιων συνδυαστικά με το σύνολο των εννοιών που υποδηλώνουν. Βέβαια, η σύγκριση των παλαιών με νέα τοπωνύμια και μικροτοπωνύμια, αντιτίθεται στην δυσκολία για το έλλειμμα διάφορων πηγών. Ωστόσο, στην περιοχή της Μακεδονίας και ειδικότερα στο νομό Φλώρινας υπάρχει ικανοποιητικό πλήθος αρχείων και υλικό, που είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί για αυτό το είδος της προσέγγισης.

Στην διαδικασία της ιστορικής έρευνας, το σύνολο των γεωγραφικών-τοπογραφικών-πολιτισμικών στοιχείων, συγκροτεί κάθε παρελθοντική έκφανση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Το παρελθόν αποτελεί μια διαμόρφωση από στοιχεία και παραμέτρους, με την ιστορική έρευνα να διευρύνει το πλήθος των αναλύσεων. Για την μαρξιστική ανάλυση, ο χώρος είναι υλικός, με ιστορικά και κοινωνικά στοιχεία. Τα αναγκαία στοιχεία όπως ο χώρος, ο τόπος, ο διαχωρισμός σε εσωτερικό και εξωτερικό, με τα διακριτά χαρακτηριστικά προαπαιτεί μια κοινωνική θεωρητική προσέγγιση με σημαντικό σημείο το πεδίο της ανθρωπογεωγραφίας με κατεύθυνση την υλική ιστορική ανθρωπογεωγραφία και σημειωτικής την ιστορική ανθρωπογεωγραφία⁵¹.

Τα τοπωνύμια πέρα από τον χαρτογραφικό προσδιορισμού συνιστούν ένα συγκέρασμα από την γλωσσική πράξη, η οποία αποτελεί μέρος ενός ιδεολογικού πεδίου. Σύμφωνα, με τον Κόκκίνο «...δεν υπάρχουν ουδέτερες ιστορικές έννοιες, λόγω του γεγονότος ότι πρόκειται για ιστορικά προσδιορισμένες διανοητικές κατασκευές με συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο ανάδυσης και εγγενές ιδεολογικό φορτίο, οι οποίες

⁵¹ Λαγόπουλος, Α.- Φ.(2012). Ιστορικές Γεωγραφίες: Υλικές διαδικασίες και δυναμική της σημείωσης. Στο Δ. Δρακούλης & Γ. Τσότσος, (επιμ.). *Ιστορική Γεωγραφία της Ελλάδος και της Ανατολικής Μεσογείου*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, 4,15, 20 – 21

προκύπτουν από τον ατέρμονα διάλογο παρόντος – παρελθόντος και έρχονται να εκφράσουν νέα ιστορικά μορφώματα». Διαφαίνεται ότι το τοπωνύμιο συνιστά τμήμα από την προφορική παράδοση, που παρέχει ένα σύνολο πληροφοριών για το ιστορικό υπόβαθρο των οικισμών της κάθε περιοχής⁵².

Τα τοπωνύμια αποτελούν το πιο εύχρηστο μέσο σε σχέση με οποιοδήποτε χαρακτηριστικό έχει επινοήσει ο ανθρώπινος νους για την αναγνώριση της θέσης του γεωγραφικού χώρου. Η καταγραφή των τοπωνυμίων μιας περιοχής αποδίδει τον τρόπο σήμανσης του χώρου τη χρονική στιγμή της απόδοσης του ονόματος. Ταυτόχρονα, όμως, αποτελεί και μια προβολή προς το παρελθόν, μια ζωντανή πηγή πληροφοριών για την ιστορική διαδρομή του τόπου. Η εναλλαγή πληθυσμών στο χώρο ή η χρόνια εγκατάσταση φύλων σε συγκεκριμένες γεωγραφικές θέσεις, η αλληλουχία των γεγονότων που διέπουν την παραμονή ή την εναλλαγή των πληθυσμών κατά τη διάρκεια του χρόνου, οι γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, αλλά και οι μεταξύ τους σχέσεις, είναι προφανείς αιτίες απόδοσης τοπωνυμίων μιας περιοχής⁵³.

Επομένως, τοπωνύμια είναι τα ειδικά ονόματα που δίνουμε σε διάφορα μέρη της επιφάνειας του χώρου, που ζούμε. Όπως σε κάθε πρόσωπο δίνουμε ένα ατομικό όνομα έτσι και σε κάθε τόπο για να τον διακρίνουμε από τους άλλους του δίνουμε ένα όνομα. Τα τοπωνύμια είναι ονόματα που κρύβουν μέσα τους ιστορικές, κοινωνικές, θρησκευτικές, τοπογραφικές, γεωγραφικές, εθνολογικές, λαογραφικές και άλλες πολλές πληροφορίες. Για το λόγο αυτό, ο κλάδος της Γλωσσολογίας που ασχολείται με την Ονοματολογία των τόπων συνεργάζεται και με άλλες συγγενικές επιστήμες, αυτές της Ιστορίας, της Αρχαιολογίας, της Εθνολογίας, της Γεωλογίας, της Γεωγραφίας και της Λαογραφίας.

Ονοματολογία ονομάζεται η επιστήμη που έχει ως αντικείμενό της τη μελέτη των Κύριων Ονομάτων. Η επιστήμη αυτή κατά καιρούς θεωρήθηκε ότι περιορίζεται στη μελέτη ονομάτων προσώπων, αλλά ασχολείται και με τη μελέτη ανθρωπωνυμίων, αλλά και τοπωνυμίων, ζωνυμίων, κ.ά. Όπως άλλωστε ορίζει ο C. Camroux, η ονοματολογία με την ευρεία έννοια του όρου είναι η επιστήμη του κύριου ονόματος, ανεξάρτητα από

⁵²Τσότσος, Γ. (2012). *Ιστορική Γεωγραφία της Δυτικής Μακεδονίας. Το Οικιστικό Δίκτυο 14ος - 17ος Αιώνας*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, 52.

⁵³Καλλιβερέτακης, 2003 (Παναγιωτόπουλος, Β., Καλλιβερέτακης, Λ., Δημητρόπουλος, Δ., Κοκολάκης Μ., Ολυμπίτου Ε. (2003). *Πληθυσμοί και Οικισμοί του Ελληνικού χώρου: Ιστορικά Μελετήματα*. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Αθηνών. Τετράδιαεργασίας, Τόμος 18, Αθήνα.

το αν πρόκειται για όνομα αεροπλάνου, καταστήματος, όνομα τόπου ή προσώπου. Τα τοπωνύμια αποτελούν μια έκφραση της συμφωνίας των ανθρώπων με τους τόπους. Με το τοπωνύμιο αναγνωρίζεται και δηλώνεται ότι κάποιο ανώνυμο κομμάτι του φυσικού χώρου έγινε επώνυμος «ανθρωπικός» τόπος⁵⁴.

Εφόσον το τοπωνύμιο σημαίνει το όνομα ενός τόπου αποτελεί ένα κομμάτι της ιστορίας και του πολιτισμού, τα οποία είναι άρρηκτα δεμένα με την ιστορία του κάθε τόπου. Τα τοπωνύμια αποτελούν σημαντική ιστορική πηγή. Μια προσεκτική μελέτη τους αναδειχνει την ιστορία του τόπου, τον πολιτισμό των κατοίκων, τα ήθη και τα έθιμα τους. Διασώζουν επίσης «άγνωστες» λέξεις, εγκαταστάσεις ξένων κατοίκων και μετοικίσεις λαών. Οι κάτοικοι μιας περιοχής μπορεί να αλλάζουν από αιώνα σε αιώνα, αλλά το τοπωνύμιο παραμένει.

Οι άνθρωποι για να συνεννοούνται καλύτερα μεταξύ τους και για να προσδιορίζουν με ακρίβεια την ιδιοκτησία τους, τον τόπο της δραστηριότητας τους, τους τόπους αναψυχής κλπ. χρησιμοποιούν τα τοπωνύμια. Λέξεις που περιγράφουν τη γεωγραφική διαμόρφωση των τόπων, τα πρόσωπα που είχαν ιδιοκτησίες, δηλαδή το κτηματολόγιο της εποχής των μεγάλων ιδιοκτησιών, την ύπαρξη εκκλησιών, μοναστηριών. Λέξεις, επίσης, που αναφέρονται στην ανάμνηση σημαντικών γεγονότων και προσώπων, που αφορούσαν τη ζωή του χωριού κλπ. Ανέκαθεν οι κάτοικοι ενός τόπου έδιναν όνομα σε κάθε περιοχή. Διαφορετικά θα ήταν σχεδόν αδύνατη η οποιαδήποτε συνεννόηση μεταξύ τους, όσον αφορά στον προσδιορισμό της συγκεκριμένης περιοχής.

Μέσα από την ιστορική αναδρομή, φαίνεται ότι ύστερα από την αποχώρηση κάθε ελληνικού στρατεύματος από τις περιοχές της Μ. Ασίας, μετακινήθηκαν στον ελληνικό χώρο εκατομμύρια προσφυγικού πληθυσμού. Αυτό το χρονικό διάστημα χαρακτηρίζεται από ποικίλες αναταραχές, η εκδήλωση των οποίων συντελείται μέσα από στρατιωτικά κινήματα⁵⁵. Η πλειοψηφία των περισσότερων μετονομασιών κάθε οικισμού, πραγματοποιήθηκε μέσα σε αυτό το πολιτικό κλίμα με τις πολλές αλλαγές, τις οποίες έφερε η Μικρασιατική καταστροφή. Στην διάρκεια της τριετίας 1926 έως 1928 πραγματοποιήθηκαν σε αριθμό 2.479 μετονομασίες στον ελληνικό χώρο με επίκεντρο την περιοχή της Μακεδονία. Ειδικότερα, στον Νομό Φλώρινας συντελέστηκαν 94 μετονομασίες, ενώ στον Νομό Θεσσαλονίκης πραγματοποιήθηκαν 118 σε αριθμό

⁵⁴ Camproux, C. (2006). *Historie de la Litterature Occitane*. Paris: Payot

⁵⁵ Βακαλόπουλος, Α. (2005). *Νέα Ελληνική Ιστορία 1205 - 1985*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας. 371 377.

μετονομασίες. Συγκεκριμένα, έως το έτος 1940 στη περιοχή της Μακεδονίας, πραγματοποιήθηκε η μετονομασία σε 84 οικισμούς παραπάνω από μια φορά⁵⁶.

Η τοπική Ιστορία, συνιστά ένα είδος σημαντικού εργαλείου για την διαδικασία της κατανόησης της γενικής ιστορίας και την συνειδητοποίηση της αξίας της. Η τοπική Ιστορία αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο για έρευνα, καθώς έχει διαγράψει μια πορεία από το είδος του συγκεκριμένου στο αφηρημένο, από το παρελθόν στο παρόν, αλλά και από το αισθητό στο νοητό⁵⁷. Σημαντικές πηγές για την άντληση πληροφοριών μπορεί να είναι, ένα δημοσιευμένο περιοδικό, ένα βιβλίο, ο τοπικός τύπος, ένα σύνολο εγγράφων ιδρυμάτων, ένα λογοτεχνικό έργο ταξιδιωτικού περιεχομένου. Οι πηγές που επισημάνθηκαν είναι δυνατόν να ολοκληρωθούν μέσω της προφορικής συνέντευξης, των ηχητικών μαρτυριών, του φωτογραφικού υλικού, των αρχείων, του ραδιοφωνικού σταθμού, των κινηματογραφικών πηγών, αλλά και των παλαιών αντικειμένων⁵⁸.

Όμως, αν και πραγματοποιήθηκε πλήθος αρνητικών κυρώσεων που ήταν προβλεπόμενο, οι κάτοικοι προβάλλουν και τάσσονται υπέρ της πολιτισμικής και εθνοτικής τους διαφορετικότητας ετερότητά, με κυρίαρχο τον προφορικό λόγο και την χρησιμοποίηση μικτού γλωσσικού κώδικα επικοινωνίας σε κάθε συνοριακό τόπο. Ειδικότερα, στην περιοχή της Μακεδονίας, από το έτος 1910, συντελέστηκε πλήθος σημαντικών πληθυσμιακών ανακατατάξεων, οι οποίες έφεραν αλλαγές στην διαμόρφωση της εθνολογικής σύστασης του πληθυσμού, με τις συνθήκες του Νειγύ και την συνθήκη της Λωζάννης.

Κάποια από τα παλαιότερα τοπωνύμια με γεωγραφικούς κωδικούς, ύστερα από την μετονομασία τους είχαν αποκτήσει την συνδήλωση για την ιστορικότητα που τους συνόδευε, καθώς τα σημαινόμενα, έχουν ως πηγή άντλησης την ελληνιστική περίοδο και ονόματα στρατηγών, όπως αυτό του Μ. Αλεξάνδρου. Ακόμη, σε ορισμένες περιπτώσεις, δόθηκε όνομα με περιεχόμενο δανεισμένο από την ιστορία των πόλεων της κάθε περιοχής όπως της Μελίτης, της Κέλλης, της Λεβαΐας ή της Βεύης. Σημειώνεται ότι δεν διευκρινίστηκε ακριβώς σε αρχαιολογικό επίπεδο, αν ο οικισμός Μελίτη και Βεύη, έχουν βρεθεί πάνω από πλήθος ερείπων στις αντίστοιχες αρχαίες πόλεις του Μελίτωνα και

⁵⁶Κυραμαργιού, Ε. (2003). *Καινούρια Ονόματα – Καινούριος Χάρτης: οι μετονομασίες των οικισμών της Ελλάδας, 1909 -1928*. 7, 8, 15, 20.

⁵⁷Ανδρέου, Α. (1998). *Ιστορία, Μουσείο και σχολείο*. Θεσσαλονίκη

⁵⁸Ασωνίτης Σπ., Παππάς Θ. (2000). *Τοπική Ιστορία, Γ' Γυμνασίου*, ΟΕΔΒ 2006.

στην τοποθεσία της πολίχνης στην αρχαία πόλη Βεύη. Όμως, το νέο όνομα προκύπτει από το αντίστοιχο ιστορικό πλαίσιο.

Από το κοντινό ιστορικό υπόβαθρο του Μακεδονικού Αγώνα, κυρίως το Ανταρτικό μπορεί να σημασιοδοτείτο πλαίσιο αυτής της εποχής, όμως το σύνολο των συνδηλώσεων του ιστορικού πλαισίου διαφοροποιείται, λόγω της αλλοίωσης της ονομασίας σε Ανταρτικό. Το χωριό Κώττας και το χωριό Σίμος Ιωαννίδης, περιλαμβάνουν καταδηλωτική σημασία από την σημασία του Μακεδονικού Αγώνα, με πλήθος ονομάτων κάθε οπλαρχηγού. Όμως, οι ονομασίες αυτές δόθηκαν σε κάθε οικισμό αργότερα, στην διάρκεια της δεκαετίας του 1950.

Έπειτα, εντοπίζεται πλήθος από τοπωνύμια, που εκτός των ιστορικών σημεινόμενων εγείρει και κάθε εθνικό και πατριωτικό συνειρμό, όπως η ονομασία Εθνικό, Ακρίτας και Φλάμπουρο. Το σύνολο των οικισμών, το οποίο ύστερα από κάθε μετονομασία απέκτησε ιστορική και εθνική συνδήλωση, είναι κυρίως σε ορεινούς οικισμούς ή σε κέντρα με αυξημένη δραστηριότητα στην δημιουργία κάθε απελευθερωτικού αγώνα στην Μακεδονία. Όμως, οι ονομασίες, οι οποίες δόθηκαν προέρχονται από άλλο ιστορικό πλαίσιο, με την προσδιορισμό από αρχαιοελληνικό, μακεδονικό και εθνικό σημεινόμενο, που επιθυμούσε η επιτροπή για την διαχείριση της κάθε μετονομασίας.

Στην συνέχεια, οι ονομασίες από προσφυγικούς οικισμούς, όπως αυτός της Κολχικής, ο Νέος Καύκασος, που δεν είχαν προηγούμενο ονομασία, αποτελούν συνδυαστικό κρίκο της Ελλάδας εκείνης της περιόδου με το ιστορικό παρελθόν που είχαν οι πόλεις της περιοχής της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Έτσι, με αυτό τον τρόπο κατασκευάστηκε το σύνολο των νέων εθνικών και εθνοτικών συνδηλώσεων. Ακόμη, ο οικισμός Λέχοβο, το Νυμφαίο, το Πισοδέρι, το Βαρικό διατηρούσαν το αρχικό τους τοπωνύμιο με μια μικρή αλλαγή. Το σύνολο των τοπωνύμιων που έχουν επισημανθεί έχουν βλάχικη και αρβανίτικη προέλευση. Διάφορα τοπωνύμια, που μέσα από την μετάφραση ή ηχοποιητική μετάφραση, είχαν διατηρήσει το σημεινόμενο που διέθετε θρησκευτική σημασία.

Στοιχεία όπως η θρησκευτικότητα, το φυσικό περιβάλλον, ο γεωγραφικός τόπος, το σύνολο των δραστηριοτήτων που είχαν οι κάτοικοι, το επάγγελμά τους, κάθε παραμύθι, θρύλος, έχουν παραμείνει στο σύνολο των μετονομασιών με την προσθήκη των ιστορικών χαρακτηριστικών στοχεύοντας στην ομοιογένεια της ιδεολογικής ταυτότητας. Αφού, οι κοινότητες δεν συνιστούν σύνολα με ομοιογένεια, τα ζητήματα που αφορούν

την γλώσσα συνδέοντα με τις διαφορές της κοινωνίας και της συνείδησης της διαφορετικότητας. Οι κοινωνικές διαφορές επενδύονται με κάθε πολιτισμική σημασία, με την οποία αποδίδεται το κοινωνικό ύφος και αναδεικνύεται κάθε κοινωνική διαφορές σε πολιτισμικό επίπεδο. Η χρήση του γλωσσικού συστήματος σε κοινωνικό επίπεδο, είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία διαφορετικών αντιλήψεων της χρονικής διάστασης της γλώσσας και της χρονικότητας που έχει το έθνος. Η αντίληψη της γλώσσας, ως εθνικό στοιχείο, είχε καθοριστικό ρόλο στην δημιουργία του σχήματος που έχει η ιστορία με εθνικό περιεχόμενο, ως σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού, συμπεριλαμβάνοντας και τον όρο της ιεραρχίας⁵⁹.

Επιπροσθέτως, ένα στους τρεις κατοίκους της Μακεδονίας είχε τη δεκαετία του 1912 ως μητρική γλώσσα τα «Σλαβομακεδονικά». Το έτος 1965, οι υπηρεσιακές εκθέσεις εκτιμούσαν σε αριθμό 130. 150.000 τους σλαβόφωνους κατοίκους μόνο από τρεις νομούς της Φλώρινας, Καστοριάς και Πέλλας. Στις αρχές του 21ου αιώνα, τα «ντόπικα» εξακολουθούσαν να μιλιούνται σε μεγάλο μέρος της περιοχής Βόρειας Ελλάδας, η εξάλειψη της σλαβογλωσσίας θεωρήθηκε σημαντικός εθνικός στόχος και για την πραγματοποίηση του αξιοποιήθηκε ολόκληρος ο μηχανισμός του κράτους⁶⁰.

Το στοιχείο της ιστορικότητας σε αυτό το σημείο διαφαίνεται να χρησιμοποιήθηκε ως δίαυλος για την αφομοίωση και την άμβλυση κάθε τοπικής, διασυνοριακής αντίθεσης. Όπως προκύπτει από την μελέτη των ΦΕΚ για τις μετονομασίες, παρατηρείται ότι στο σύνολο από τους 107 οικισμούς που έχουν καταγραφεί, συντελέστηκαν 105 μετονομασίες. Από τους παραπάνω περιοχές, μόνο σε τέσσερις περιπτώσεις κάθε οικισμός είχε μετονομαστεί δυο φορές, ειδικότερα ο Άγιος Βαρθολομαίος (9.2.1926, 2.3.1928) η Λεβαία (31.8.1926 και μετά την απογραφή του 1991), το Λέχοβο (11.1955, 8.1956) και ο Κώττας (20.8.1927, 27.11.1932).

Παράλληλα, προσφέρεται η ύπαρξη έξι οικισμών, που δεν έχουν μετονομαστεί με επίσημο τρόπο από το ελληνικό κράτος. Ωστόσο, στην διάρκεια των ετών η ονομασία των οικισμών έχει μεταλλαχθεί, καθώς ελληνοποιήθηκαν διατηρώντας την αρχική τους σημασία. Αναφορικά, με το στοιχείο της περιοδικότητας κάθε μετονομασίας του νομού Φλώρινας, μέσω της έρευνας διαφαίνεται ότι οι περισσότερες μετονομασίες είχαν

⁵⁹Σκοπετέα, Ε. (2002). Γλωσσική συνείδηση στα Βαλκάνια, 18ος-20ός αιώνες. Στο *Γλώσσα, κοινωνία, ιστορία: Η Ευρώπη του Νότου*, επιμ. Α.-Φ. Χριστίδης et al., 27-32. Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

⁶⁰ Κωστόπουλος, Τ. (2002). *Η Απαγορευμένη Γλώσσα*. Αθήνα: Μαύρη Λίστα. 142, 145 -147.

ολοκληρωθεί μέχρι το 1926. Διαφαίνεται πως στο σύνολο των αποφάσεων με ΦΕΚ 346/1926 περιέχονται 26 οικισμοί, ενώ οι περισσότερες μετονομασίες του 1926 ανέρχονται σε αριθμό των 52 και έχουν την πραγματοποίησή τους στην διάρκεια των μηνών της διακυβέρνησης του Θεόδωρου Πάγκαλου, του Αθανάσιου Ευταξία και περισσότερο κατά την εποχή διακυβέρνησης του Γεώργιου Κονδύλη.

Ένας τόπος, ένας οικισμός, δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία προβολή της ιστορίας στο έδαφος. Η δε μελέτη της ιστορίας είναι μία ανάγνωση και ερμηνεία των ιχνών, που διαστρωματικά οι άνθρωποι άφησαν και αφήνουν επάνω του. Η εξέλιξη της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και των μεταφορών καθώς και ο εκσυγχρονισμός των μέσων παραγωγής και μεταφορών αντίστοιχα, αποδυνάμωσε αισθητά και τη μεγάλη σημασία που είχαν τα τοπωνύμια για την επικοινωνία και τη συνεννόηση των ανθρώπων και, κυρίως, των επαγγελματιών του είδους μιας παλαιότερης εποχής. Η εκμηχάνιση και η εξέλιξη της τεχνολογίας μετέβαλλε αναπόφευκτα τις επικοινωνιακές συμπεριφορές των ανθρώπων μεταξύ τους και κατά συνέπεια ξεθώριασε η ισχύς των τοπωνυμικών σημείων αναφοράς.

Στα τοπωνύμια ενός τόπου, υπάρχει μια χρονική διαστρωμάτωση. Άλλα δηλαδή τοπωνύμια είναι παλιά και άλλα νέα. Συνήθως έχουν λάβει το όνομά τους από γενιές που έζησαν πριν από δεκάδες ή και εκατοντάδες χρόνια. Η σημασία ενός τοπωνυμίου είναι απολύτως κατανοητή, καθώς το τοπωνύμιο παίρνει το όνομα από την ομιλούμενη γλώσσα των κατοίκων της περιοχής που βρίσκεται. Εάν η λέξη-όνομα δεν είναι ιδιωματική ή διαλεκτική, αλλά ανήκει στην ευρύτερη γλωσσική οικογένεια, τότε είναι κατανοητή και από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της χώρας. Με το πέρασμα του χρόνου, το τοπωνύμιο αυτό μεταφέρεται από γενιά σε γενιά. Όσο το όνομα του τοπωνυμίου αποτελεί και λέξη ή λέξεις του καθημερινού λεξιλογίου, της ζωντανής γλώσσας, οι υπάρχουσες γενιές κατανοούν και τη σημασία του. Από ένα σημείο και μετά το τοπωνύμιο μπορεί να χρησιμοποιείται, δίχως αυτοί που το αναφέρουν να καταλαβαίνουν πια τι εννοεί. Γίνεται έτσι ένα «παράξενο» όνομα, μια άγνωστη λέξη, που όμως οι άνθρωποι εξακολουθούν να χρησιμοποιούν για να δηλώσουν τον ίδιο τόπο που δήλωναν και οι πρόγονοί τους⁶¹.

⁶¹Κατσάνης, Ν. & Προκόβας Κ. (2013). Τα τοπωνύμια του Λιβαδίου Ολύμπου. Θεσσαλονίκη. Διαθέσιμο στο: <http://www.vlahoi.net/bookreviews/ta-toponimia-tou-livadiou-olimprou.html>

Σύμφωνα με τον Ονοματολόγο Χ. Π. Συμεωνίδη «η επιστημονική έρευνα των τοπωνυμίων και ανθρωπωνυμίων ή προσωνυμίων αποτελεί σήμερα αντικείμενο ενός ιδιαίτερου κλάδου της γλωσσολογίας, της ονοματολογίας. Οι λόγοι που επέβαλαν τη δημιουργία του νέου αυτού γλωσσολογικού κλάδου είναι τόσο ο μεγάλος όγκος του ονοματολογικού υλικού κάθε γλώσσας όσο και οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η ερμηνεία και αξιολόγησή του. Έτσι, ενώ η ονοματολογία αποτελεί βασικά περιοχή της γλωσσολογίας, παρόλα αυτά αντλεί πληροφορίες και από άλλες επιστημονικές περιοχές, όπως η ιστορία, η αρχαιολογία, η γεωγραφία, και η τοπογραφία, η εθνολογία, και η λαογραφία κλπ, για να τις αξιολογήσει από τη δική της σκοπιά και για τους δικούς της σκοπούς. Χρονολογικό ορόσημο για την συστηματοποίηση των ονοματολογικών σπουδών στην Ευρώπη αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο αποτελεί το Α΄ Διεθνές συνέδριο ονοματολογικών σπουδών στο Παρίσι το 1938.

Η μεγάλη σπουδαιότητα των ονοματολογικών σπουδών αναγνωρίζεται διεθνώς και ιδρύονται κατά χώρες ονοματολογικές εταιρείες για τη συλλογή και μελέτη των τοπωνυμίων και ανθρωπωνυμίων, εκδίδονται εξειδικευμένα ονοματολογικά περιοδικά, δημιουργούνται πανεπιστημιακές θέσεις στην υπηρεσία του νέου επιστημονικού θεσμού. Σ' ένα από τα μεγαλύτερα ονοματολογικά κέντρα της Ευρώπης εδρεύει σήμερα το Διεθνές Κέντρο Ονοματολογικών Επιστημών, γνωστό ως CISO (Centre International des Sciences Onomastiques), που συντονίζει την ονοματολογική έρευνα σε διεθνές επίπεδο, οργανώνει διεθνή συνέδρια και εκδίδει το περιοδικό *Onoma*, όπου φιλοξενούνται οι δραστηριότητες των ονοματολογικών επιτροπών των διαφόρων χωρών, καταγράφεται ονοματολογική βιβλιογραφία από ολόκληρο τον κόσμο και δημοσιεύονται ονοματολογικές μελέτες γενικότερου ενδιαφέροντος»⁶².

Ο Ονοματολόγος όσο καλύτερα γνωρίζει την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ιστορία ενός τόπου τόσο πιο αποτελεσματική και γόνιμη θα είναι η εργασία του. Το ίδιο ισχύει και για την Αρχαιολογία η οποία είναι ένα τεράστιο κεφάλαιο και πηγή γνώσης για τον Ονοματολόγο. Η γνώση της Εθνογραφίας, δηλαδή της επιστήμης που μελετά συγκριτικά τις εκδηλώσεις του πολιτισμού των διάφορων εθνών με ιδιαίτερη έμφαση στην σπουδή των πολιτιστικών εκδηλώσεων των παλιών πολιτισμών, είναι απαραίτητη για την μελέτη και τα συμπεράσματα των ονοματολόγων.

⁶² Συμεωνίδης, Χ. (1992). *Εισαγωγή στην ελληνική ονοματολογία*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Επίσης ορισμένοι τομείς της Γεωλογίας, που μελετούν τους βαθμιαίους και τους απότομους μετασχηματισμούς της επιφάνειας της Γης, ενδιαφέρουν την Ονοματολογία. Είναι γνωστό ότι και παράλιες γραμμές μετακινούνται και ποταμοί της Γης εξαφανίζονται. Έτσι, για παράδειγμα η Τροία βρίσκεται σε διαφορετική σήμερα απόσταση από τη θάλασσα και από το ποτάμι της παρά κατά την εποχή του Ομήρου. Ακόμα εκεί που ήταν οι Θερμοπύλες, 500 χρόνια π.Χ., σήμερα είναι ολόκληρη πεδιάδα με προσχώσεις του Σπερχειού ποταμού. Το ίδιο και στην περιοχή του ποταμού Αλιάκμονα, όπου με τις προσχώσεις έχει τραβηχτεί η θάλασσα πολύ πιο κάτω. Είναι αυτονόητο ότι οι γνώσεις της Γεωλογίας, της Γεωγραφίας, των άλλων συναφών επιστημών, ακόμη και της Λαογραφίας βοηθούν πάρα πολύ τον Ονοματολόγο να κάνει την δουλειά του καλά.

Από τη άλλη μεριά, η συμβολή της Ονοματολογίας είναι πολύτιμη στις συγγενείς επιστήμες. Η Ονοματολογία βοηθάει το Γεωγράφο και το Χαρτογράφο να αποφύγει λαθεμένους τύπους και θέσεις τοπωνυμίων και να απαλλάξει τους χάρτες από την πληγή εσφαλμένων ονομάτων. Βοηθάει επίσης την Πολιτεία να αποφύγει μετονομασίες τοπωνυμίων που κάθε τόσο προτείνονται.

Και η Αρχαιολογία ζητάει πολλές φορές τη γνώμη του Ονοματολόγου για τοπωνύμια αρχαιολογικών χώρων. Για παράδειγμα, στη Τζια, δηλαδή στην αρχαία Κέων, υπήρχαν τέσσερις πόλεις, η Κάρθαια, η Ιουλίσ, η Κορησσός και η Ποιήσσα. Οι Αρχαιολόγοι δυσκολεύτηκαν να ταυτοποιήσουν εδαφολογικά την πόλη Ποιήσσα. Τελικά, ταυτοποίησαν τη θέση της πόλης, όταν εντόπισαν το τοπωνύμιο Ποίσεσ, όπως λένε σήμερα την ίδια περιοχή.

Γενικότερα, ο Ονοματολόγος θα προσφέρει εξακριβωμένο ονοματικό υλικό μεγάλου λαογραφικού ενδιαφέροντος στον Λαογράφο. Στενότερη ακόμη θα μπορούσε να είναι η συνεργασία του Ονοματολόγου με το Γλωσσολόγο. Το Ονοματικό Αρχείο θα προσφέρει πλούσιο, φιλτραρισμένο, υπεύθυνο και πολύτιμο γλωσσολογικό υλικό. Από τα τοπωνύμια ο γλωσσολόγος θα βρει θησαυρό λέξεων που δεν τις γνώριζε, γλωσσικά φαινόμενα που θα ενισχύσουν και θα διαφωτίσουν τη μελέτη του.

Η Ονοματολογία ως επιστήμη προσφέρει, επίσης, τις υπηρεσίες της στην Πολιτεία. Όσο περισσότερο ονοματικό υλικό μελετιέται και ταξινομείται, τόσο και βαθύτερη συνείδηση αποκτούμε για τα ιστορικά και εθνικά μας ζητήματα. Η Ονοματολογία σε

συνεργασία με τις άλλες επιστήμες συλλέγει το τοπωνυμικό υλικό ενός χώρου, για να βοηθήσει να αναδειχθεί η ύπαρξη ξένων τοπωνυμίων σε κάθε χώρα.

Σύμφωνα με τον Προκόβα, τα τοπωνύμια είναι «το άγραφο στοιχείο μιας περιοχής, είναι οι σηματοροί της ιστορικής, της συλλογικής και της ατομικής μνήμης. Αν προσπαθήσεις να τα μετονομάσεις, να τα ξεχάσεις, να τα ξεριζώσεις, χάνεις και το πρόσωπο της γης, η ατομική και συλλογική μνήμη σκοτεινιάζει, ο τόπος γίνεται άτοπος, ξένος και η μνήμη γενεών ανθρώπων, η γη των πατέρων ένα κενό». Είναι γεγονός ότι η ονομασία κάθε τοπωνυμίου δεν είναι τυχαία. Στη χώρας μας, οι προελεύσεις των τοπωνυμίων είναι προελληνικές, ελληνικές, προχριστιανικές, χριστιανικές, σημιτικές, φράγκικες, σλαβικές, λατινικές κλπ. Τα τοπωνύμια μας δίνουν πληροφορίες ιστορικές, κοινωνικές, θρησκευτικές, τοπογραφικές, γεωγραφικές, εθνολογικές, λαογραφικές, γι' αυτό η μελέτη τους αποτελεί αναγκαιότητα.

Τα τοπωνύμια, όταν ερμηνεύονται και ετυμολογούνται σωστά, μας αποκαλύπτουν ως ένα βαθμό, καθώς είναι γνωστό τις ιστορικές περιπέτειες ενός τόπου. Η σημασία τους για την Ιστορία, τη Γλωσσολογία και τη Λαογραφία έχει υπογραμμιστεί επανειλημμένα από πολλούς επιστήμονες, αρκεί να υπενθυμίσουμε την κλασική πια φράση του Α. Μηλιαράκη, ότι τα τοπωνύμια μοιάζουν με «επιγραφάςγεγλυμμένας επί του εδάφους»⁶³. Κυρίως όμως η μελέτη των τοπωνυμίων περιοχών, οι οποίες «ευρίσκονται εκτός της ακτίνας των διαφερόντων των χρονογράφων», σύμφωνα με τον Ζακυνθινό, βοηθάει σημαντικά το έργο της ιστορικής έρευνας.

Σύμφωνα με τον Κατσάνη⁶⁴, την ιστορική διαδρομή ενός οικισμού, μιας πόλης, ενός έθνους, την καθορίζουν δύο βασικές συνιστώσες: οι άνθρωποι και ο τόπος. Ανάμεσα σ' αυτές υφαίνεται και δομείται η προσωπικότητα των κατοίκων, η ιδεολογία τους, ο πολιτισμός τους, η πολιτική ιστορία τους, η οικονομία τους, το πολίτευμά τους και γενικότερα σκιαγραφείται η πολυσχιδής φυσιογνωμία τους. Εκείνο όμως που παραμένει σταθερό, είναι ότι τα τοπωνύμια αποτελούν αστείρευτη πηγή ποικίλων πληροφοριών από το παρελθόν, τις οποίες μπορούμε να αντλήσουμε οι μεταγενέστεροι για να γνωρίσουμε καλύτερα αυτούς που έζησαν πριν από εμάς. Με το πέρασμα όμως του χρόνου, τα ονόματα σιγά-σιγά ξεθωριάζουν και ξεχνιούνται και γίνονται ανεξήγητα και

⁶³ Ο Αντώνιος Μηλιαράκης, αναφερόμενος το 1892 στα τοπωνύμια, τα χαρακτηρίζει ως Επιγραφάς γεγλυμμένας επί του εδάφους».

⁶⁴ Κατσάνης, Ν. & Προκόβας Κ. (2013). Τα τοπωνύμια του Λιβαδίου Ολύμπου. Θεσσαλονίκη. Διαθέσιμο στο: <http://www.vlahoi.net/bookreviews/ta-toponimia-tou-livadiou-olimprou.html>

ακατανόητα, γιατί αλλάζουν οι ιδιοκτησίες, λησμονούνται τα γεγονότα που συνέβησαν και πολλές οικογένειες που είχαν ιδιοκτησίες εξαφανίζονται, χωρίς να αφήσουν απογόνους. Για το λόγο αυτό, στον αρχιτεκτονικό και το αστικό σχεδιασμό χρησιμοποιούνται τα τοπόσημα ως είναι σημεία προσανατολισμού, αναγνωρίσιμα και, πολλές φορές, με συμβολικό ή μνημειακό χαρακτήρα.

Ειδικότερα, στη διδασκαλία του αρχιτεκτονικού, του αστικού σχεδιασμού και της πολεοδομίας, χρησιμοποιείται ο σχετικά συναφής όρος «τοπόσημο» ως χωρικός εξειδικευμένος προσδιορισμός. Η σχέση και η έννοια τοπωνυμίου και του τοποσήμου είναι ρευστή. Σχηματικά, θα μπορούσε κανείς να αναφέρει ότι τα τοπωνύμια προσδιορίζουν έναν τόπο, ενώ τα τοπόσημα τον καθορίζουν. Θα μπορούσε επίσης κανείς να θεωρήσει, ότι σε πολλές περιπτώσεις η έννοια του τοπόσημου και του τοπωνυμίου ταυτίζονται ή και εμπλέκονται ή εμπεριέχονται το ένα μέσα στο άλλο. Τα τοπόσημα είναι έργα της φύσης, όπως επίσης και κτίρια, αλλά και, γενικότερα, δομές και υποδομές των ανθρώπων, πάντοτε όμως στοιχεία των οποίων η αντικειμενική και η σημειολογική υπόστασή τους έχει σημασία.

Κάθε τοπωνύμιο ή τοπόσημο, άλλο σε μεγαλύτερο και άλλο σε μικρότερο βαθμό, εξυπηρετεί τις χρηστικές και πρακτικές επικοινωνιακές ανάγκες του ανθρώπου, σε συνδυασμό με την συμβολική και συναισθηματική χροιά την οποία αποκτά. Έργα της φύσης που προσδιορίζουν και καθορίζουν το χώρο, αστικό ή μη, είναι εκείνα με μορφολογικές και γεωφυσικές ιδιαιτερότητες. Παραδειγματικά αναφέρουμε τα Μετέωρα ως χαρακτηριστικό παράδειγμα ταύτισης τοπωνυμίου και τοποσήμου. Ένας πλάτανος στην πλατεία ενός χωριού είναι ένα συμβολικό και καθοριστικό τοπόσημο, μέσα στον προσδιορισμένο τοπωνυμικά χώρο της πλατείας. Από τα κτίρια δε που δημιούργησε ο άνθρωπος, που και αυτά προσδιορίζουν και καθορίζουν το χώρο, τα πιο αποτελεσματικά είναι εκείνα με τα πιο ισχυρά εκφραστικά στοιχεία.

Σε αντίθεση με την τυχαιότητα των διαφόρων αστικών χαρακτηριστικών, που αξιοποιούνται από τον ανθρώπινο εγκέφαλο ως σημεία αναφοράς, υπάρχει και μια ειδική κατηγορία τοποσήμων, τα οποία έχουν τοποθετηθεί να εξυπηρετήσουν έναν συγκεκριμένο σκοπό. Πρόκειται για αγάλματα και άλλα γλυπτά που βρίσκονται σε όλες σχεδόν τις πόλεις, πολλά από τα οποία παίρνουν διαστάσεις συμβόλων πόλεων ή και χωρών ακόμη. Για παράδειγμα αναφέρουμε τον Λευκό Πύργο στη Θεσσαλονίκη, την Ακρόπολη στην Αθήνα, τον Πύργο του Άιφελ στο Παρίσι, το άγαλμα της Ελευθερίας στη

Νέα Υόρκη, το Κολοσσαίο στη Ρώμη, τον Άγιο Πέτρο στο Βατικανό, την Κόκκινη Πλατεία και το Κρεμλίνο στη Μόσχα ως χαρακτηριστικά παραδείγματα τοπωνυμίων-τοποσημών-συμβόλων. Τα έργα αυτά είναι προορισμένα να ξεχωρίζουν, συνήθως δεσπόζουν σε πλατείες ή άλλους ανοιχτούς χώρους και εντυπώνονται στέρεα στο υποσυνείδητο των κατοίκων.

Επίσης αξίζει να επισημάνουμε ότι μερικές φορές παρατηρείται στα τοπωνύμια η θέση του τοπωνυμίου να μην επαληθεύει την σημασία του. Πρόκειται για ένα από τα σοβαρότερα τοπωνυμικά ζητήματα, που απασχολεί τους Ιστορικούς της Γεωγραφίας και της Δημογραφίας. Πρόκειται για την ταύτιση της υπό μελέτη τοποθεσίας με την ονομασία της, όπως αυτή εμφανίζεται καταγεγραμμένη σε ιστορικές πηγές⁶⁵. Το πρόβλημα σαφώς προκύπτει όταν είναι αναγκαίο να χαρτογραφηθούν αυτές οι περιοχές, δηλαδή να εντοπιστεί σαφώς ο γεωγραφικός χώρος, όπως αυτός αποτυπώνεται σε σύγχρονους χάρτες.

Επίσης, εκτός από το πρόβλημα του εντοπισμού είναι απαραίτητο να αποδειχθεί η ταύτιση του τοπωνυμίου, που αναφέρεται στις πηγές, με αυτό που κυριαρχεί στην υπό μελέτη περιοχή τη σημερινή εποχή. Πρόκειται για ένα ζήτημα ανθεκτικότητας των τοπωνυμίων στο πέρασμα του χρόνου⁶⁶. Το πρόβλημα εντείνεται όταν πρόκειται για παρακείμενες των οικισμών περιοχές, όπου η σήμανση του χώρου υπόκειται μόνο στην αγροτική δραστηριότητα. Τέτοιες περιοχές αποκτούν τοπωνυμική και μικροτοπωνυμική σήμανση εξαιτίας παραγόντων που οφείλονται κυρίως στη μακραίωνη συνεχή κατοίκηση, στη φύση του εδάφους και στο καθεστώς ιδιοκτησίας της γης⁶⁷.

Η διατήρηση ή η απάλειψη της ονομασίας μιας θέσης μπορεί να αναδεικνύει και τη γλωσσική και εθνοπολιτιστική συνέχεια ή την ενσωμάτωση αλλόγλωσσων σημάνσεων στο λεκτικό των κατοίκων, τη διατήρηση ή εγκατάλειψη γεωργικών, κτηνοτροφικών ή άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων στη δεδομένη περιοχή, την αναφορά σε χρήσεις της γης που έχουν πλέον εγκαταλειφθεί ή αλλάξει, την ανάδειξη στοιχείων του

⁶⁵ Καλλιβρετάκης, 2003 (Παναγιωτόπουλος, Β., Καλλιβρετάκης, Λ., Δημητρόπουλος, Δ., Κοκολάκης Μ., Ολυμπίτου Ε. (2003). *Πληθυσμοί και Οικισμοί του Ελληνικού χώρου: Ιστορικά Μελετήματα*. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Αθηνών. Τετράδια εργασίας, Τόμος 18, Αθήνα.

⁶⁶ Βαλσαμάκη, Μ. (1992). *Τοπωνύμια. Η χαρτογραφική τους διάσταση*. Θεσσαλονίκη: Εκδ. Ζήτη.

⁶⁷ Δημητρόπουλος, Δ. (2003). Γαιοκτησία και σήμανση του χώρου στις Κυκλάδες (16^{ος} -18^{ος} αι.). Πρακτικά Β' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών. Στο: Παναγιωτόπουλος, Β., Καλλιβρετάκης, Λ., Δημητρόπουλος, Δ., Κοκολάκης Μ., Ολυμπίτου Ε. (2003). *Πληθυσμοί και Οικισμοί του Ελληνικού χώρου: Ιστορικά Μελετήματα*. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Αθηνών. Τετράδια εργασίας, Τόμος 18, Αθήνα.

παρελθόντος που παρέμειναν στο συλλογικό υποσυνείδητο χωρίς να είναι εύκολα ανιχνεύσιμη η αρχική αιτία της σήμανσης κλπ. Ταυτόχρονα μπορεί να ελεγχθεί η παλαιότητα ή και ο χρόνος ζωής των τοπωνυμίων σε συνδυασμό με τις έννοιες που αυτά δηλώνουν.

Κατηγοριοποίηση τοπωνυμίων

Τα τοπωνύμια ανάλογα με την προέλευσή τους μπορεί να ταξινομηθούν σε διάφορες κατηγορίες. Μια γενική κατηγοριοποίηση είναι η διάκριση σε τοπωνύμια που προέρχονται, είτε από ανθρώπινες δραστηριότητες, είτε από τα φυσικά φαινόμενα.

α) Χωριά που επεκτείνονται σε κοντινή περιοχή, π.χ. Λιόσια, Άνω Λιόσια, Κάτω Λιόσια.

β) Μετά από πολιτικές εξελίξεις, πολέμους οι πρόσφυγες δίνουν στους νέους τόπους ονομασίες της παλιάς πατρίδας, π.χ. Νέα Σμύρνη.

γ) Εγκαταστάσεις ξένων με πρώτο συνθετικό τη φυλή τους και δεύτερο την κατάληξη -χώρι, π.χ. Τουρκοχώρι.

δ) για εποικιστικούς λόγους έχουμε πολλά ξενικά τοπωνύμια (Αλβανικά, Σλάβικα κλπ).

Όσον αφορά στα είδη των τοπωνυμίων αυτά δείχνουν:

- 1) το έδαφος, π.χ. Κοκκινόβραχος
- 2) τη χρήση του εδάφους, π.χ. Νερόμυλος
- 3) τα φυτά ή τα δέντρα του τόπου, π.χ. Πολυπλάτανος, Αγραπιδιές
- 4) τη σχέση με τα ζώα, π.χ. Αετός
- 5) τα ποτάμια, π.χ. Ασπροπόταμος
- 6) τους κατοικημένους τόπους, π.χ. Άσπρα σπίτια, Παλιοχώρα και άλλα.

Ανάλογα με το γεωγραφικό χαρακτηριστικό στο οποίο αναφέρονται, μπορεί να αποτελούν ενδείξεις και αποδείξεις ομαδικού μετοικισμού από ένα μέρος στο άλλο και τέτοια είναι πολλών ειδών και να διακριθούν σε:

- 1) Υδρωνυμικά, π.χ. Πολυπόταμος
- 2) Ναωνυμικά, π.χ. Αγία Παρασκευή
- 3) Φυτωνυμικά, π.χ. Αμπέλια
- 4) Εδαφωνυμικά, π.χ. Νεοχωράκι
- 5) Ιστορικές τοποθεσίες, π.χ. Παλιόκαστρο
- 6) Ζωνυμικά, π.χ. Αλαφόκαμπος
- 7) Ανθρωπωνυμικά, π.χ. Φιλώτας.

Μετονομασίες τοπωνυμίων

Τα παραδοσιακά τοπωνύμια ενός τόπου είναι οι βουβοί, αλλά ειλικρινείς και αξιόπιστοι μάρτυρες της Ιστορίας του. Με τη μελέτη των τοπωνυμίων, και μόνον, αναπαρίσταται έγκυρα και εμπειριστατωμένα το παρελθόν⁶⁸. Η ίδρυση πόλεων και συνοικισμών, η φυλετική προέλευση των οικιστών, η τοπογραφία και γεωμορφολογία ενός πολιτισματος, τα πολιτικά και πολεμικά γεγονότα, που έλαβαν χώραν εκεί, η κοινωνική διάρθρωση, η οικονομική και παραγωγική δομή του συστήματος, η πολιτιστική ανάπτυξη και κάθε τι άλλο, που σχετίζεται με έναν χώρο, μπορούν να εξαχθούν από τα ονόματα, τα τοπωνύμια και τα μικροτοπωνύμια του.

Το τοπωνύμιο διατυπώνεται συνήθως στην κυρίαρχη εθνική γλώσσα της περιοχής του. Τοπικές διάλεκτοι και ιδιωματικές εκφράσεις δεν εξαιρούνται από τα τοπωνύμια. Γενικότερα η γλώσσα των τοπωνυμίων παρουσιάζει την εθνική και τη φυλετική ταυτότητα των κατοίκων. τα τοπωνύμια που άντεξαν στο χρόνο αποτελούν τη μεγαλύτερη απόδειξη.

Επίσης ένα άλλο φαινόμενο είναι το γεγονός ότι τα τοπωνύμια μέσα στους αιώνες μεταλλάσσονται γλωσσικά, φωνητικά και δύσκολα αναγνωρίζονται από τον σύγχρονο μελετητή π.χ. Το Μακεδονικό τοπωνύμιο «μπουλούστρα» προήλθε από το Βυζαντινό

⁶⁸ Τοπωνύμια: μια άγνωστη πτυχή της τοπικής ιστορίας της Δυτικής Αθήνας. Διαθέσιμο στο: http://peritexnisologos.blogspot.gr/2012/07/blog-post_09.html

«Πολύστυλο» (γλωσσική μετάλλαξη) και η «Πάτμος» έγινε «Πατινός» στο στόμα των νησιωτών (φωνητική μετάλλαξη)⁶⁹.

Τα τοπωνύμια, ως έννοιες που μεταβάλλονται με το πέρασμα του χρόνου, ως προϊόντα γλωσσικής πράξης εντασσόμενα μέσα σε ένα ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο, αποτελούν μια ιστορική έννοια με πολυδιάστατη σημασιολογική φόρτιση. Η φόρτιση αυτή εντείνεται με τη διαδικασία μετονομασίας των τοπωνυμίων, πολλές φορές σε διαφορετικούς γλωσσικούς κώδικες.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η αλλαγή στο όνομα ενός τόπου σημαίνει αλλαγή στην ιστορική εμπειρία με έρεισμα στη μετάλλαξη της συλλογικής μνήμης. Η μνήμη αποδίδει τις εμπειρίες και τα βιώματα απλών ανθρώπων, την καθημερινότητα της πραγματικής τους ζωής και το συσχετισμό με την ιστορία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η μνήμη γίνεται μια μορφή συνείδησης⁷⁰.

Παραδειγματικά αναφέρουμε τη μελέτη του Δ. Μεκάση σχετικά με τα μεσαιωνικά τοπωνύμια του ελλαδικού χώρου, τα οποία παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, επειδή τις περισσότερες φορές αυτά τα τοπωνύμια βγαίνουν από αρχαίες φθαρμένες λέξεις. Η Αθήνα για παράδειγμα, στην εποχή της παρακμής της ονομαζόταν Σετίνα, που βγαίνει από την φράση «στην Αθήνα». Όπως και η Κωνσταντινούπολη ονομάστηκε Ιστανμπούλ, από τους τούρκους, που βγαίνει από την φράση «εις την πόλιν». Η Αθήνα, η λαμπρή αυτή πόλη της αρχαιότητας κατέρρευσε, όταν ο χριστιανός Ρωμαίος αυτοκράτορας, Ιουστινιανός, το 529 μ.Χ., κατήγγησε την κλασική παιδεία, αφού έκλεισε τις σχολές της. Η Αθήνα έχασε το μεγαλείο της και το όνομά της. Ο ελληνιστής Γερμανός καθηγητής Μαρτίνος Κρούσιος, ένας από τους πρώτους περιηγητές, που αναρωτιόταν αν υπήρχε η Αθήνα, την επισκέφτηκε τον 16ο αιώνα. Βρήκε όμως μια μικρή και ασήμαντη πόλη, με το όνομα Σετίνα. Στη συνέχεια πολλοί άλλοι ευρωπαίοι περιηγητές, λάτρεις του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, επισκέφτηκαν την Αθήνα και θύμισαν στους αθηναίους το ένδοξο παρελθόν τους, έτσι που η πόλη άρχισε να ονομάζεται πάλι Αθήνα.

Σετίνα λοιπόν η μεσαιωνική ονομασία της Αθήνας, αλλά και Σέτινα η μεσαιωνική ονομασία του χωριού Σκοπός της Φλώρινας. Οι ονομασίες είναι ίδιες. Διαφέρουν μόνο στον τονισμό. Για την Σέτινα της Φλώρινας έχει γράψει ο βυζαντινός χρονογράφος

⁶⁹ Τσιαμήτρος, Γ. (2012). Τοπωνύμια της Ελλάδας. Διαθέσιμο στο: <http://zalioparadosi.blogspot.gr/2012/12/blog-post.html>

⁷⁰ Λιάκος, Α. (2011). *Αποκάλυψη, Ουτοπία και Ιστορία. Οι μεταμορφώσεις της ιστορικής συνείδησης*. Αθήνα: Πόλις, 360-367.

Κεδρηνός, οποίος αναφέρει το κάστρο που υπήρχε εκεί και έτσι σώθηκε κάτι από την ιστορία αυτού του τόπου. Τμήμα αυτού του κάστρου υπάρχει και σήμερα. Σέτινα όμως ονομαζόταν το χωριό Σκοπός, μέχρι που άλλαξαν τα τοπωνύμια το 1927. Η επιτροπή ονόμασε το χωριό Σκοπός από το κάστρο του. Δεν έψαξε όμως πιο βαθιά, καθώς φαίνεται ότι η λέξη Σέτινα παράγεται από κάποια φθαρμένη λυγκηστική λέξη. Πιθανότατα εκεί υπήρχε κάποιο ιερό της θεάς Αθηνάς⁷¹.

Ωστόσο από τα τέλη του 18ου αιώνα και μέχρι σήμερα υπάρχουν αλλαγές στα ονόματα μιας περιοχής και αυτό παρατηρείται σε όλες σχεδόν τις χώρες τη Βαλκανικής, εκτός από την Αλβανία όπου το φαινόμενο δεν έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις⁷². Πρόσφατα, με την συγχώνευση των κοινοτήτων σε Καλλικρατικούς Δήμους έχουν γίνει πολλές αλλαγές ονομάτων και έχουν, επίσης, προστεθεί νέα ονόματα. Ωστόσο, η μετονομασία ενός τοπωνυμίου είναι σημαντική υπόθεση και πρέπει να γίνει αποδεκτή από όλους τους φορείς (Πολιτεία, Περιφέρεια, Δήμοι κλπ).

Το ζήτημα των μετονομασιών είναι μια υπόθεση που ξεκινά πριν από τα γεγονότα, από την περίοδο της οθωμανικής διακυβέρνησης ακόμη, αλλά εντείνεται ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1910. Συγκεκριμένα με το Β.Δ. που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το 1909 (φ. 125) «Περί συστάσεως Επιτροπείας προς μελέτην των τοπωνυμίων της Ελλάδος και εξακρίβωσιν του ιστορικού λόγου αυτών», πάρθηκε η απόφαση για συστηματική διαδικασία μετονομασιών. Ο ρόλος της Επιτροπής περιθωριοποιήθηκε με διαταγή του 1912 και μεταβιβάστηκε στα κατά τόπους Κοινοτικά και Δημοτικά Συμβούλια.

Στη Φλώρινα η αντίστοιχη επιτροπή συστήνεται από τη Νομαρχία το 1925⁷³. Με το Ν.Δ. του 1926, οι διαδικασίες επισπεύστηκαν και η ονοματολογική μετάλλαξη πήρε μαζικές διαστάσεις. Τη χρονιά αυτή, καταχωρίστηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 440 μετονομασίες οικισμών⁷⁴. Αξίζει να αναφέρουμε ότι από τη διαδικασίας της μετονομασίας αποκλείονταν τα τοπωνύμια που έχουν βυζαντινή προέλευση, π.χ. Κλεισούρα. Ουσιαστικά «εθνικοί» λόγοι υπερίσχυσαν με αποτέλεσμα να μετονομαστεί

⁷¹Μεκάσης, Δ. (2012). *Σετίνα η Αθήνα και Σέτινα το χωριό Σκοπός της Φλώρινας*. Διαθέσιμο στο: http://florineanews.blogspot.gr/2012/07/blog-post_7529.html

⁷² Συμφωνία Ελλάδας-Αλβανίας για χρήση τοπωνυμίων (2014). Διαθέσιμο στο: <http://www.antenna.gr/news/Politics/article/347258/symfonia-elladas-albanias-gia-xrissi-toponymion>

⁷³ Εφημερίδα Έλεγχος 27/8/1925, σ. 25

⁷⁴ Κωστόπουλος, Τ. (2002). *Η απαγορευμένη Γλώσσα*. Αθήνα: Μαύρη Λίστα, 142.

το 90% περίπου του συνόλου των οικισμών της Μακεδονίας κατά την περίοδο 1926-1928⁷⁵. Στο νομό Φλώρινας, την περίοδο αυτή καταγράφηκαν 94 μετονομασίες.

Το επίσημο κράτος έχει υποχρέωση να διασώζει τα τοπωνύμια κάθε περιοχής, ενισχύοντας τους ερευνητές, γιατί τα τοπωνύμια αποτελούν σημαντική πηγή για όλες τις επιστήμες και για την γνώση του λαϊκού πολιτισμού. Η παράνομη, αυθαίρετη, και βίαιη μετονομασία τοπωνυμίων από τους ποικίλους καταχραστές αλλότριων αγαθών, όπως επιδρομείς, εισβολείς, κατακτητές, αποικιοκράτες κ.τ.λ., δεν είναι πράξη δευτερεύουσας σημασίας, αλλά βαρβαρισμός και έγκλημα, το οποίο δεν σκοτώνει ανθρώπους, αλλά διαγράφει τη συμμετοχή του τόπου και των κατοίκων στην Ιστορία της ανθρωπότητας, ακυρώνει και αφανίζει την ύπαρξη τους. Για το λόγο αυτό, δικαίως ο ΟΗΕ και το Διεθνές Δίκαιο θεωρούν τις παράνομες μετονομασίες ως έγκλημα⁷⁶.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μετονομασίας ενός οικισμού του νομού Φλώρινας αποτελεί το χωριό Δροσοπηγή, έχοντας ως προηγούμενο όνομα το Μπελκαμένη. Από τα εκατό χρόνια τα ογδόντα αποκαλείται ως Μπελκαμένη. Η μετονομασία του χωριού σε Μπελκαμένη πραγματοποιήθηκε κατά την δεκαετία του 1926.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μετονομασίας ενός τοπωνυμίου αποτελεί το χωριό Πρώτη της περιοχής της Φλώρινας. Έλαβε την μετονομασία Πρώτη κατά την δεκαετία του 1928, αποτελώντας έναν παλαιό οικισμό, η αναφορά του οποίου ανευρίσκεται σε ένα κατάστιχο της οθωμανικής εποχής. Από το έτος 1912 έως 1928, ο αριθμός των κατοίκων έφθανε τα 700 άτομα. Η τοποθεσία, όπου βρίσκεται ο οικισμός είναι μεταγενέστερη και σύμφωνα με την παράδοση η οικοδόμηση του συντελέστηκε στην διάρκεια του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα, από Θεσσαλούς, Ηπειρώτες ή από πλήθος κατοίκων από το Μορίχοβο. Ο οικισμός αναφέρεται για πρώτη φορά από τον Στεφάν Ντουσάν σε δύο χρυσόβουλά του στο αρχείο του μοναστηριού Treskavec στο Πρίλεπ. Η πλειοψηφία των κατοίκων είχε χαρακτηριστεί ως άτομα με ελληνικά φρονήματα. Η εξέλιξη της δημογραφίας που είχε οικισμός διαφαίνεται πως δεν είχε επηρεαστεί από τον εμφύλιο πόλεμο.

Άλλα είδη τοπωνυμίων της περιοχής της Φλώρινας, είναι τα παρακάτω τα οποία διακρίνονται σε θεματικές ενότητες, που είναι το Βουνό, το χωριό και τα λιβάδια. Αυτά

⁷⁵ Πίναξ Μετονομασθεισών Κοινοτήτων και Συνοικισμών του Κράτους, 1929. Διαθέσιμο στο: <http://anemi.lib.uoc.gr>

⁷⁶ Μακρίδης, Α. (2010). *Ο εκτουρκισμός των τοπωνυμίων της Κύπρου. Η σοβινιστική πρόκληση*. Εκδόσεις Επιφανίου.

τα τοπωνύμια είναι συνθέσεις βουλγαρικής, σέρβικης και τούρκικης προέλευσης. Έτσι τα χαρακτηριστικότερα από αυτά είναι τα εξής:

Τοπωνύμια για το βουνό

- ✓ Βασσαλιβάδα, η οποία αναφέρεται στου Βάσου τα λιβάδια.
- ✓ Κίρκοαορνίτσα, η οποία αναφέρεται στου Κύρκου τα λιβάδια.
- ✓ Ρέτσιτσάτα, που αναφέρεται στις πηγές, εκεί όπου αναβρύζει το νερό.
- ✓ Μπέλαβόδα, που σημαίνει στην κορυφή των βουνών.
- ✓ Κάρτζοανίβα, όπου αναφέρεται εκεί που πήγαιναν τα κορίτσια, δηλαδή στο μέρος του ξέφωτου κα έτρωγαν το ροζ λουλούδι, κάτι σαν κρίνος και το ονόμαζαν Κατσούνκα.
- ✓ Σσέςμουρτσέτο, που αναφέρεται μια βρύση με κρύο νερό, που βρίσκεται στο βουνό.
- ✓ Βλάδιτσκομπράδε, που ερμηνεύεται ως στο πηγούνι του Δεσπότη, η περιοχή που εντοπίζεται πλησίον του μοναστηριού του Αγ. Μάρκου.
- ✓ Παζαρνίτσα ή αλλιώς « Φαλακρό», αναφέρεται σε αυτούς που είχαν αμπέλια σε εκείνη την περιοχή και στη 1^η Φλεβάρη (Αγ. Τρύφωνος), πήγαιναν στο ύψωμα αυτό και έτρωγαν τηγανίτες και κρασί. Χόρευαν, έπαιζαν μουσική με τις φλογέρες και αγίαζαν τα αμπέλια τους.
- ✓ Μίλικούκι, αναφέρεται σε ένα χωριό που λέγοντας του Μιχάλη τ σπίτια.
- ✓ Πρίσογιο, αναφέρεται στην περιοχή στα αμπέλια, ψηλότερα από το Μιλικούλι.
- ✓ ΓκόλεμΚάμενή αλλιώς «Μεγάλη Πέτρα», αναφέρεται σε έναν μεγάλο βράχο στο βουνό.
- ✓ Ύψωμα Γεροντάκου, το οποίο αποτελεί νέα ονομασία του παραπάνω τοπωνύμιου. Σε αυτό το σημείο είχε σκοτωθεί ο οπλαρχηγό, ο οποίος είχε το όνομα Γεροντάκος την δεκαετία του 1949.
- ✓ Γκρόμπο, αναφέρεται σε τάφο ή μνήμα. Σε αυτό το σημείο είχε σκοτωθεί ο ανθυπολοχαγός Χαράλαμπος Καστριτσιανάκης, το έτος 1949.
- ✓ Ράμνιστσα, τοπωνύμιο το οποίο σημαίνει ίσωμα μέσα στο βουνό.
- ✓ Τσέρνιβρεφ, σημαίνει μαύρη κορφή, όπου κόβουν τα δέντρα στο βουνό.

Τοπωνύμια για το χωριό

- ✓ Στράνατα, αναφέρεται σε ένα ποτάμι, το οποίο δεν είχε υπάρξει τότε, και ότι παραπέρα τελείωνε το χωριό.
- ✓ Μακλίνα, αναφέρεται εκεί όπου είχε βρύση για τα ζώα και τώρα είναι λιβάδι-μονοπάτι.
- ✓ Μπάνια, αναφέρεται σε δύο πηγές. Βρίσκονται κάτω από βράχο, όπου ανάβρυζε νερό και η συγκέντρωση του γινόταν σε ένα βαθύ σημείο, εκεί τα παιδιά έκαναν το μπάνιο τους.
- ✓ Μπεκέροι», αναφέρεται στον πρόεδρο του χωριού που τον έλεγαν 'μπέκερ', που σημαίνει ψηλός σαν καπετάνιος. Είναι ένας λόφος με ένα εγκαταλειμμένο σπίτι από πλιθιά. Σκοτώθηκε από τους Βούλγαρους το 1904.
- ✓ Ελεσκίτε, ονομάζεται η περιοχή που μαζεύονταν και πετούσαν στα Θεοφάνια τον σταυρό. Ακόμη, «Ελεσκίτε» ήταν το όνομα είδος δέντρου, που βρισκόταν σε μεγάλο αριθμό και ποσότητα σε εκείνο το μέρος.
- ✓ Ελεσκίτε, περιοχή που μαζεύονταν νερό και πετούσαν εκεί τον ΣταυρόσταΘεοφάνια. Επίσης, «Ελεσκίτε» ονομάζονταν ένα είδος δέντρου, το οποίο υπήρχε σε μεγάλη ποσότητα και αριθμό σε εκείνη την περιοχή.
- ✓ Σέλτσκιτελόζια, αναφέρεται στην ονομασία των αμπελιών που βρίσκονταν πλησίον του χωριού.
- ✓ Σέσνοπάτσε, αναφέρεται στο μέρος που βρισκόταν ένας στενός δρόμος.
- ✓ Κάρολάτα, αναφέρεται στην περιοχή όπου στην διάρκεια της Τουρκοκρατίας λεγόταν काराούλι. Εκεί σήμερα βρίσκεται το υδραγωγείο του χωριού.

Τοπωνύμια για τα λιβάδια

- ✓ Η ονομασία «Ράκίβδι»
- ✓ Στρέντνοπόλε, που αναφέρεται στη μέση του κάμπου.
- ✓ Η ονομασία «Κάραμπάσο»
- ✓ Η ονομασία «Ποτόκο»
- ✓ Η ονομασία «Κλίνο»
- ✓ Κόπατς, όπου αναφέρεται στο πηγάδι που βρισκόταν στην περιοχή.
- ✓ Σάδενιέτο, αναφέρεται στην ύπαρξη πηγαδιού. Προέρχεται από σουρδικόΣαδικ ή Σάδαμ, που σημαίνει φυτεύω.

- ✓ Ντάμαρίτσα, αναφέρεται στο λιβάδι που ονομάστηκε έτσι από έναν Τούρκο, που είχε το όνομα Νταμάρ.
- ✓ Σόλεναβόδα, αναφέρεται στο αλμυρό νερό. Σήμερα εκεί βρίσκεται ο χωματόδρομος που κατευθύνεται προς τα χωράφια.
- ✓ Σούαρέκα, ονομάζεται ο ξεροπόταμος, όπου δεν είχε νερό. Λέγεται πως σε αυτό το μέρος τη δεκαετία του 1912 θα έθεταν τα σύνορα της. Οι απόψεις που υπάρχουν διαφέρουν, για το ακριβές σημείο του τόπου. Σήμερα, εκεί όπου βρίσκεται το ποτάμι στην στροφή κάτω από το δρόμο, πριν το σημείο των νεκροταφείων. Κι μια άλλη εκδοχή εκεί όπου βρίσκεται ο δρόμος για τον Άγιο Μάρκο, ύστερα από την περιοχή των νεκροταφείων.

Αλφαβητική ταξινόμηση των τοπωνυμίων της περιοχής της Φλώρινας

Με βάση τα παραπάνω και τις πηγές που είναι διαθέσιμες προσδιορίστηκε η ευρύτερη περιοχή μελέτης, ο νομός Φλώρινας. Στο νομό Φλώρινας που ανήκει γεωγραφικά στη Μακεδονία, μια περιοχή συγκρούονταν οι μεγαλοϊδεατισμοί των κρατών της νότιας Βαλκανικής, συντελέστηκαν πολλές μετονομασίες τοπωνυμίων. Οι μετονομασίες αυτές προέκυψαν από την ενσωμάτωση της Μακεδονίας στο ελληνικό κράτος και την εγκατάσταση προσφύγων από τον Εύξεινο Πόντο, γεγονότα τα οποία προκάλεσαν σημαντικές πληθυσμιακές ανακατατάξεις με αποτέλεσμα να μεταβάλουν την εθνολογική σύσταση του πληθυσμού (Συνθήκη Λωζάννης, 1923).

Τα τοπωνύμια της περιοχής που μελετούμε περιλαμβάνουν τους οικισμούς της ευρύτερης περιοχής της Φλώρινας. Με άλλα λόγια, πυρήνα της κατηγορίας «Τοπωνύμια» αποτελούν οι οικισμοί, οι οποίοι έχουν έστω και υποτυπώδη παρουσία στη διαχρονία. Για το κάθε τοπωνύμιο προσφέρεται το νέο και το παλαιό όνομα του τοπωνυμίου, παραθέτοντας αναλυτικά κάθε πληροφορία που έχει εντοπιστεί.

**Αλφαβητικός πίνακας οικισμών
περιοχής Φλώρινας**

Αλφαβητικός πίνακας οικισμών Φλώρινας

α/α	Νέο όνομα	Παλιό όνομα	Ημερομηνία μετονομασίας	Στοιχεία σχετικά με τον οικισμό και τη διαχρονική του πορεία
1	Άγιος Αχίλλειος	Άιλ ή Άχιλ	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Άιλ ή Άχιλ. Μετονομασία: Άγιος Αχίλλειος. Χριστιανικός μακεδονικός οικισμός, κτισμένος πάνω στο νησάκι, που υπάρχει στη μικρή Πρέσπα. Οι ελληνικές αρχές θεωρούσαν αρκετούς κατοίκους του χωριού ως άτομα ανθελληνικών ή ρευστών φρονημάτων. Πολλοί από αυτούς αναγκάστηκαν, λόγω της συμμετοχής τους στον εμφύλιο πόλεμο, να καταφύγουν το 1949 στη Γιουγκοσλαβία και σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Στην απογραφή του 2001 ήταν οικισμός του Δήμου Πρεσπών, του νομού Φλώρινας. Στο νησί δεν εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες.
2	Άγιος Βαρθολομαίος	Βαρτολόμ	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Βάρτολομ. Μετονομασία: Άγιος Βαρθολομαίος. Στα τέλη του 15ου αιώνα καταγράφεται ως τιμάριο του με 26 οικογένειες, ενώ αργότερα καταγράφεται ως μικτό χωριό μουσουλμάνων και χριστιανών. Ο οικισμός ανήκει στον καζά της Φλώρινας και είναι μουσουλμανικός οικισμός [Χάρτης Κοντογόνη]. Το 1912 ζούσαν στο χωριό περίπου 460 μουσουλμάνοι. Οι τελευταίοι το εγκατέλειψαν αναγκαστικά και το 1924 στη θέση τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες, κυρίως από τον Πόντο και τον

				Καύκασο. Από το 1928 είναι ένα καθαρά προσφυγικό χωριό με κανονική δημογραφική εξέλιξη.
3	Άγιος Γερμανός	Γκέρμαν	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Γκέρμαν. Μετονομασία: Άγιος Γερμανός. Το 1912 ήταν μικτός οικισμός, 1.450 χριστιανών και 130 μουσουλμάνων. Οι μουσουλμάνοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους μέχρι το 1924. Μέχρι τον εμφύλιο, η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού, χαρακτηριζόταν ως ανθελληνικών ή ρευστών φρονημάτων. Το 1949 οι κάτοικοι εγκατέλειψαν το χωριό και κατέφυγαν στη Γιουγκοσλαβία και σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Η ελληνική διοίκηση εποίκησε το έρημο χωριό με Πόντιους και ελληνόφρονες Βλάχους από την Ήπειρο.
4	Άγιος Παντελεήμονας	Πέτελι ή Πάτελε	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Πάτελι ή Πάτελε. Μετονομασία: Άγιος Παντελεήμων. Στα τέλη του 15ου αιώνα ήταν σουλτανικό χάσι με 47 οικογένειες. Σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα φαίνεται ότι πρόκειται για παλαιό χριστιανικό οικισμό, που αναφέρεται. Πολλά άτομα από το χωριό μετανάστευσαν στις αρχές του 20ου αιώνα στις ΗΠΑ. Το 1912 ο πληθυσμός ανέρχονταν στα 1.800 άτομα περίπου, αλλά δημογραφικά φθίνει μέχρι σήμερα.
5	Αγία Παρασκευή	Σφέτκα Πέτκα		Σφέτκα Πέτκα. Μετονομασία: Αγία Παρασκευή. Αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 είχε περίπου 550 κατοίκους.
5	Αγκαθωτό	Τέρνοβο ή	28.8.1927-	Τίρνοβο ή Τέρνοβο. Μετονομασία: Αγκαθωτό. Στους οδικούς χάρτες

		Τύρνοβο	ΦΕΚ 179/1927	αναγράφεται ως Ερείπια Αγκαθωτού. Στην απογραφή του 1940 ήταν οικισμός της κοινότητας Βροντερού, της επαρχίας Φλώρινας. Ανήκε στο Καζά Κορυτσάς και σύμφωνα με την Εκκλησιαστική Αλήθεια (1909) ο οικισμός ήταν «Εξαρχικός από το 1903. Το 1912 και το 1928 ζούσαν εδώ περίπου 100 άτομα. Μεταπολεμικά το χωριό ερήμωσε.
6	Αγραπιδιές	Γκόριτσκο	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Γκόριτσκο. Μετονομασία: Αγραπιδιές. Στα τέλη του 15ου αιώνα αναφέρεται ως τιμάριο με 31 οικογένειες. Στοιχεία για τον οικισμό υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένας μουσουλμανικός οικισμός περίπου 150 ατόμων. Μετά την υποχρεωτική αναχώρηση των μουσουλμάνων και τον ερχομό των χριστιανών προσφύγων, το 1928 ζούσαν στο χωριό 100 πρόσφυγες από τον Πόντο και τη Θράκη. Η δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
7	Αετός	Αιτόζι		Αϊτόζι. Μετονομασία: Αετός. Το χωριό χρονολογείται από τον 15ο αιώνα. Ο πληθυσμός του το 1912 ήταν περίπου 740 εξαρχικούς και 60 πατριαρχικοί Τσιγγάνοι. Με τη συνθήκη της Νεϊγύ, μερικές οικογένειες μετανάστευσαν στη Βουλγαρία. Το 1928 ο πληθυσμός του είναι 920 γηγενείς.
9	Ακρίτας	Μπούφι	20.9.1955-ΦΕκ 287/1955	Μπουφ. Μετονομασία: Ακρίτας. Πρόκειται για ένα μεγάλο χριστιανικό χωριό. Πληροφορίες για αυτό υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου

				αιώνα. Το 1912 ζούσαν στον Ακρίτα περίπου 2.200 άτομα. Σήμερα το χωριό έχει μόνον 100 κατοίκους.
10	Άλωνα	Άρμενσκο	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Άρμενσκο. Μετονομασία: Άλωνα. Στις οθωμανικές Πηγές, το χωριό αναφέρεται από τον 15ο αιώνα. Πρόκειται για ένα αμιγώς χριστιανικό οικισμό. Οι κάτοικοί του ήταν μοιρασμένοι σε εξαρχικούς και πατριαρχικούς. Το 1912 ζούσαν 900 περίπου άτομα και το 1928 σχεδόν 850. Σήμερα ο πληθυσμός του χωριού ανέρχεται στους 211 κατοίκους.
11	Αμμοχώρι	Πεσόσνιτσα	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Πεσόσνιτσα. Μετονομασία: Αμμοχώρι. Πρόκειται για παλιό οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένα μικτό χωριό περίπου 700 χριστιανών και 150 μουσουλμάνων. Μέχρι το 1924 όλοι οι μουσουλμάνοι κάτοικοί του αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στην Τουρκία. Στη θέση τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες, κυρίως από τον Πόντο και τον Καύκασο. Το 1928 ο πληθυσμός του χωριού υπολογίζεται σε 1060 περίπου.
12	Αμύνταιο	Σόροβιτς	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Σόροβιτς. Μετονομασία: Αμύνταιον. Πρόκειται για ένα παλιό οικισμό, πληροφορίες για τον οποίο βρίσκουμε σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ζούσαν εδώ περίπου 900 χριστιανοί (εξαρχικοί και πατριαρχικοί) και 100 μουσουλμάνοι (Τούρκοι και Τσιγγάνοι). Το 1913 εγκαταστάθηκαν ως πρόσφυγες, λίγοι πατριαρχικοί Μοναστηριώτες

				Βλάχοι. Το 1928 ο πληθυσμός του οικισμού υπολογίζεται σε 1.400 γηγενείς και 250 πρόσφυγες. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξή του δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο.
13	Ανάργυροι	Ρούντικ	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Ρούντικ. Μετονομασία: Ανάργυροι. Πρόκειται για παλιό οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένα μικτό χωριό περίπου 80 εξαρχικών και 80 μουσουλμάνων. Μέχρι το 1924 οι μουσουλμάνοι κάτοικοι του Ρούντικ μετανάστευσαν υποχρεωτικά στην Τουρκία. Η ελληνική διοίκηση εγκατέστησε στη θέση τους, χριστιανούς πρόσφυγες από τον Πόντο, τον Καύκασο και τη νότια Αλβανία. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο.
14	Ανταρτικό	Ζέλοβο	20.8.1927-ΦΕΚ 179/1927	Ζέλοβο. Μετονομασία: Ανταρτικό. Πρόκειται για ένα καθαρά χριστιανικό χωριό. Το χωριό ήταν μοιρασμένο σε εξαρχική και πατριαρχική μερίδα. Το 1912 ζούσαν εδώ 1.500 άτομα. Στις μέρες μας, ο πληθυσμός του χωριού ακολουθεί φθίνουσα πορεία.
15	Αντίγονο	Κιοσελέρ	11.9.1928-ΦΕΚ 193/1928	
16	Άνω Καλλινίκη	ΓκόρνοΚάλενικ	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	ΓκόρνοΚάλενικ. Μετονομασία: Άνω Καλλινίκη. Παλιός οικισμός, που αναφέρεται και σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Ήταν εξαρχικό

				χωριό. Το 1928 το χωριό είχε 400 κατοίκους. Η δημογραφική εξέλιξη του χωριού, δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
17	Άνω Κλεινές	ΓκόρνοΚλέστινα	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	ΓκόρνοΚλέστινα. Μετονομασία: Άνω Κλειναί. Παλιός οικισμός, που αναφέρεται και σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Ήταν μουσουλμανικό χωριό. Το 1912 ζούσαν 850 άτομα. Οι μουσουλμάνοι κάτοικοι αναχώρησαν αναγκαστικά και στη θέση τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες, κυρίως από τη Θράκη και τη Μικρά Ασία. Το 1940 κατοικούσαν στο χωριό 400 πρόσφυγες και 100 γηγενείς. Η δημογραφική εξέλιξη του χωριού, δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
18	Άνω Υδρούσα	ΓκόρνοΚότορι	12.8.1928- ΦΕΚ 81/1928	ΓκόρνοΚότορι. Μετονομασία: Άνω Υδρούσα. Παλιός οικισμός, που αναφέρεται και σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Πρόκειται για μικτό οικισμό. Το 1912 ζούσαν εδώ 260 χριστιανοί. Το 1928 το χωριό αριθμούσε 330 άτομα. Ο πληθυσμός του χωριού μειώθηκε μετά τον εμφύλιο.
19	Αρμενοχώρι	Άρμενορ		Άρμενορ. Μετονομασία: <i>Αρμενοχώρι</i> . Πρόκειται για μικτό χωριό, που πληθυσμιακά ακμάζει ήδη στα τέλη του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοι του ήταν χριστιανοί και μουσουλμάνοι. Το 1912 το <i>Άρμενορ</i> είχε περίπου 800 κατοίκους. Από αυτούς 640 ήταν χριστιανοί (εξαρχικοί και πατριαρχικοί) και 160 μουσουλμάνοι. Μετά την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών,

				μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ζούσαν 850 γηγενείς και 150 πρόσφυγες από τον Πόντο. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο.
20	Ασπρόγεια	Στρέμπενο	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Στρέμπενο. Μετονομασία: Ασπρόγεια.
21	Ατραπός	Κραπέσνιτσα	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Κραπέσνιτσα. Μετονομασία: Ατραπός. Πρόκειται για χριστιανικό μακεδονικό οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι περισσότεροι κάτοικοι του ήταν εξαρχικοί. Το 1949 περίπου 150 άτομα από το χωριό κατέφυγαν στη Γιουγκοσλαβία και σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.
22	Αχλάδα	Κρουσοράτι	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Κρουσοράτι. Μετονομασία: Αχλάδα. Πρόκειται για χωριό, στοιχεία για το οποίο βρίσκουμε σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένα εξαρχικό χωριό 650 ατόμων. Σήμερα αριθμεί περίπου 404 κατοίκους.
23	Βαλτόνερα	Κάτω Νεβόλιανι	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Κάτω Νεβόλιανι. Μετονομασία: Βαλτόνερα. Πρόκειται για παλιό οικισμό, ο οποίος αναφέρεται σε τουρκικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Ήταν ένα μικτό χωριό μουσουλμάνων και λίγων εξαρχικών Τσιγγάνων. Το 1912 ο πληθυσμός του ήταν 200 περίπου άτομα. Οι μουσουλμάνοι κάτοικοί του αναγκάστηκαν να φύγουν στην Τουρκία. Στη θέση τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες από τον Καύκασο. Το 1928 ζούσαν εδώ 180

				πρόσφυγες και 40 Τσιγγάνοι. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τον εμφύλιο πόλεμο.
24	Βαρικό	Μόκρενα	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Μόκρενα. Μετονομασία: Βαρικό.
25	Βατοχώρι	Μπέσνιτσα	15.11.1926- ΦΕΚ 413/1926	Μπρέζνιτσα. Μετονομασία: Βατοχώρι. Στους οδικούς χάρτες αναγράφεται ως Βατοχώρι. Πρόκειται για ένα χριστιανικό χωριό. Οι περισσότεροι κάτοικοί του προσχώρησαν στην εξарχία. Το 1912 ζούσαν περίπου 650 άτομα. Μερικές οικογένειες μετανάστευσαν στη Βουλγαρία. Το 1928 κατοικούσαν στο χωριό 600 γηγενείς. Σήμερα αριθμεί 23 κατοίκους.
26	Βεγόρα	Νέογρατ	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Νέογρατ. Μετονομασία: <i>Βέγορα</i> . Πρόκειται για οικισμό, στοιχεία για τον οποίο υπάρχουν σε οθωμανικό έγγραφο του 15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένας μουσουλμανικός τουρκικός οικισμός 800 περίπου ατόμων. Οι μουσουλμάνοι κάτοικοί του υποχρεώθηκαν να μεταναστεύσουν στην Τουρκία. Η ελληνική διοίκηση εγκατέστησε στη θέση τους, χριστιανούς πρόσφυγες από τον Πόντο και τη Μικρά Ασία. Το 1928 ο πληθυσμός του χωριού ήταν περίπου 340 πρόσφυγες. Η δημογραφική εξέλιξή του δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
27	Βεύη	Μπάνιτσα	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Μπάνιτσα. Μετονομασία: Βεύη. Πρόκειται για οικισμό, πληροφορίες για τον οποίο υπάρχουν σε οθωμανικό έγγραφο του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοι

				του ήταν εξαρχικοί. Αρκετές εξαρχικές οικογένειες μετανάστευσαν στη Βουλγαρία, με τη συνθήκη της Νεϊγύ. Το 1928 υπήρχαν στο χωριό περίπου 2.000 κάτοικοι. Ο πληθυσμός του οικισμού, μειώθηκε μεταπολεμικά κατά 500 άτομα.
28	Βροντερό	Γράσδενι	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Γράσδενι. Μετονομασία: Βροντερό. Όλος ο πληθυσμός του χωριού ήταν χριστιανοί. Το 1912 ζούσαν εδώ 400 εξαρχικοί. Το 1928 παρέμενε ένα αμιές χωριό 420 κατοίκων. Το 1949 το σύνολο σχεδόν των κατοίκων του χωριού κατέφυγε στη Γιουγκοσλαβία και σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Το ελληνικό κράτος εποίκησε το έρημο χωριό, με ελληνόφρονες Βλάχους από την Ήπειρο.
29	Δροσοπηγή	Μπελκαμένι	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Μπελκαμένι. Μετονομασία: Δροσοπηγή. Πρόκειται για ένα μικτό χριστιανικό χωριό. Το 1912 ο πληθυσμός του υπολογίζεται σε 1.300 άτομα. Το 1928 ζούσαν περίπου 900 άνθρωποι. Ο οικισμός ερήμωσε προσωρινά, μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Οι κάτοικοί του επέστρεψαν στα σπίτια τους λίγα χρόνια μετά.
30	Εθνικό	Οψίρινα	9.9.1927-ΦΕΚ 206/1927	Οψίρινα. Μετονομασία: Εθνικό. Πρόκειται για ένα καθαρά χριστιανικό οικισμό, οι κάτοικοι του οποίου ήταν πιστοί στο πατριαρχείο. Το 1912 και το 1928 ζούσαν αντίστοιχα εδώ, περίπου 300 άτομα. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο

				πόλεμο.
31	Ιτιά	Β(ε)ρμπενι	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Β(ε)ρμπενι. Μετονομασία: Ιτιά. Το όνομα του χωριού βρίσκεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Πρόκειται για ένα χριστιανικό οικισμό. Το 1912 ζούσαν εδώ 550 εξαρχικοί. Το 1928 ο πληθυσμός του ήταν 660, όλοι γηγενείς. Το χωριό διατήρησε τον πληθυσμό του και μετά τον εμφύλιο.
32	Καλλιθέα	Ρούνταρι	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Ρούνταρι. Μετονομασία: Καλλιθέα. Οι κάτοικοί του ήταν χριστιανικοί που είχαν προσχωρήσει στην εξαρχία. Το 1912 και το 1928 ζούσαν εδώ περίπου 350 άτομα. Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, η ελληνική διοίκηση εγκατέστησε στο χωριό οικογένειες νομιμοφρόνων Βλάχων από την Ήπειρο.
33	Κάτω Καλλινίκη	ΝτόλνοΚάλενικ	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	ΝτόλνοΚάλενικ. Μετονομασία: Κάτω Καλλινίκη. Πρόκειται για παλιό οικισμό, στοιχεία για τον οποίο υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοί του ήταν χριστιανοί, που προσχώρησαν στην εξαρχία. Το 1912 ζούσαν εδώ περίπου 120 άνθρωποι. Η ελληνική διοίκηση εγκατέστησε στο χωριό πρόσφυγες από τον Πόντο. Έτσι το 1928, υπήρχαν στο χωριό 200 γηγενείς και 50 πρόσφυγες. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
34	Κάτω Κλεινές	ΝτόλνοΚλέστινα	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	ΝτόλνοΚλέστινα. Μετονομασία: Κάτω Κλεινές. Πρόκειται για παλιό οικισμό, στοιχεία για τον οποίο υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του

				15ου αιώνα. Το 1912 ζούσαν εδώ περίπου 450 χριστιανοί και 350 μουσουλμάνοι. Το 1924 οι μουσουλμάνοι του χωριού αναγκάστηκαν να φύγουν. Στα σπίτια τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες, κυρίως από τον Καύκασο. Το 1928 ο πληθυσμός του χωριού ήταν 500 γηγενείς και 300 πρόσφυγες. Στο τέλος του εμφυλίου πολέμου, ορισμένοι από αυτούς κατέφυγαν στη Γιουγκοσλαβία και σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.
35	Κάτω Υδρούσα	ΝτόλνοΚότορι	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	ΝτόλνοΚότορι. Μετονομασία: Κάτω Υδρούσα. Πρόκειται για παλιό οικισμό, στοιχεία για τον οποίο υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Τόσο το 1912 όσο και το 1928, ζούσαν εδώ περίπου 650 χριστιανοί και 200 μουσουλμάνοι. Κατά το μεσοπόλεμο, κάποιες οικογένειες μετανάστευσαν στη Βουλγαρία. Στο τέλος του εμφυλίου πολέμου, 35 οικογένειες κατέφυγαν στη Γιουγκοσλαβία και 68 άτομα σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.
36	Καρυές	Όροβνικ	5.10.1920- ΦΕΚ 63/1920	Όροβνικ. Μετονομασία: Καρυές. Το 1912 ήταν ένα εξαρχικό χωριό 200 περίπου κατοίκων. Το 1928 ζούσαν 230 κάτοικοι. Στο τέλος του εμφυλίου πολέμου, το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού κατέφυγε στη Γιουγκοσλαβία. Στα σπίτια των Μακεδόνων εγκαταστάθηκαν μεταπολεμικά, πρόσφυγες ποντιακής καταγωγής.
37	Κέλλη	Γκορνίτσοβο	9.2.1926-ΦΕΚ	Γκορνίτσεβο. Μετονομασία: Κέλλη. Παλιός χριστιανικός οικισμός, ο

			55/1926	οποίος αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα.. Το 1912, ζούσαν στον οικισμό 1.050 κάτοικοι. Σε 1.100 υπολογίζονται οι κάτοικοί του το 1928. Το 1949, σχεδόν 300 άτομα κατέφυγαν σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.
38	Κλειδί	Τσέροβο	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Τσέροβο. Μετονομασία: Κλειδί. Πρόκειται για χριστιανικό οικισμό που είχε προσχωρήσει στην εξαρχία. Το 1912 και το 1928 υπήρχαν αντίστοιχα εδώ περίπου 400 και 500 κάτοικοι. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο.
39	Κλαδοράχη	Κλαδοράπι	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Κλαδοράπι. Μετονομασία: Κλαδοράχη. Πρόκειται για παλαιό χριστιανικό χωριό, στοιχεία για το οποίο υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοι του ήταν μοιρασμένοι σε εξαρχικούς και πατριαρχικούς. Ο πληθυσμός του χωριού υπολογίζεται σε 350 άτομα το 1912 και 400 το 1928. Η δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
40	Κολχική	Πλησέβιτσα	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Πλησέβιτσα. Μετονομασία: Κολχική. Πρόκειται για οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ζούσαν εδώ περίπου 600 μουσουλμάνοι. Μέχρι το 1924 όλοι οι μουσουλμάνοι υποχρεώθηκαν να φύγουν από την Ελλάδα. Στη θέση τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες από τον Καύκασο. Το 1928 ζούσαν εδώ 350

				πρόσφυγες. Μεταπολεμικά σημειώθηκε μικρή μείωση του πληθυσμού.
41	Κορυφή	Τούρια	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Τούρια. Μετονομασία: Κορυφή. Πρόκειται για χριστιανικό οικισμό που προσχώρησε στην εξαρχία. Το 1912 και το 1928 ζούσαν αντίστοιχα εδώ περίπου 480 κάτοικοι. Σήμερα ο οικισμός έχει ερημώσει.
42	Κρατερό	Ράκοβο	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Ράκοβο. Μετονομασία: Κρατερό. Πρόκειται για ένα αμιγώς χριστιανικό οικισμό. Οι κάτοικοί του ήταν προσκείμενοι στο πατριαρχείο. Το 1912 ζούσαν περίπου 1.000 άτομα. Με τη συνθήκη της Νεϊγύ, πολλές οικογένειες επέλεξαν να μεταναστεύσουν στη Βουλγαρία. Το 1928 ο πληθυσμός του ήταν σχεδόν 700 κάτοικοι. Η δημογραφική εξέλιξη του χωριού παρουσιάζει φθίνουσα πορεία.
43	Κρυσταλλοπηγή	Σμαρδέσι	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Σμαρδέσι. Μετονομασία: Κρυσταλλοπηγή. Πρόκειται για μεγάλο χριστιανικό οικισμό, οι περισσότεροι κάτοικοι του οποίου είχαν προσχωρήσει στην εξαρχία. Το 1912 και το 1928, ο πληθυσμός του χωριού ήταν περίπου 1.300 και 600 κάτοικοι αντίστοιχα. Μεταπολεμικά η ελληνική διοίκηση εγκατέστησε στον έρημο οικισμό ογδόντα οικογένειες Βλάχων από την Ήπειρο και τη Θεσσαλία.
44	Κώττας	Ρούλια	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Ρούλια. Μετονομασία: Κώττας. Πρόκειται για χριστιανικό οικισμό, οι περισσότεροι κάτοικοι του οποίου είχαν προσχωρήσει στην εξαρχία. Το 1912 και το 1928, ο πληθυσμός του χωριού ήταν περίπου 550 και 500

				άτομα αντίστοιχα. Σήμερα το χωριό αριθμεί 22 κατοίκους.
45	Λαιμός	Ράμπι	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Ράμπι. Μετονομασία: Λαιμός. Ήταν ένα μικτό χωριό εξαρχικών και μουσουλμάνων. Το 1912 ζούσαν περίπου 350 χριστιανοί και 150 μουσουλμάνοι. Οι μουσουλμάνοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το χωριό μέχρι το 1924. Στη θέση τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες από την Τουρκία και πατριαρχικοί από την Αλβανία. Το 1928 υπήρχαν στο χωριό 450 γηγενείς και 100 πρόσφυγες απ' την Τουρκία. Μεταπολεμικά η ελληνική διοίκηση εγκατέστησε στο χωριό 100 Βλάχους από την Ήπειρο.
46	Λεβαία	Έλλεβι	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Έλλεβι. Μετονομασία: Λεβαία.
47	Λευκώνας	Πόπλι	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Πόπλι. Μετονομασία: Λευκώνας. Ήταν ένα μικτό χωριό μουσουλμάνων και χριστιανών. Το 1924 οι μουσουλμάνοι υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Στη θέση τους, εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία και τον Πόντο. Το 1928 ο πληθυσμός του χωριού υπολογίζεται σε 170 γηγενείς και 130 πρόσφυγες.
48	Λεπτοκαρυές	Λέσκοβετς	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Λέσκοβετς. Μετονομασία: Λεπτοκαρυές. Πρόκειται για παλιό οικισμό, ο οποίος αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοι του ήταν χριστιανοί, που προσχώρησαν στην εξαρχία. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού, δεν επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τον

				εμφύλιο πόλεμο. Σήμερα η πληθυσμιακή κατάσταση φθίνει σημαντικά.
49	Λέχοβο	Καντίλκιοι	11.5.1955- ΦΕΚ 157/1955	Καντίλκιοι. Μετονομασία: Λέχοβο.
50	Λιμνοχώρι	Σφέτι Τόντορι και Τσερκέζκιοι	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Σφέτι Τόντορ ή Τσερκέζκιοϊ. Μετονομασία: Λιμνοχώρι. Πρόκειται για παλιό οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Στις αρχές του 20ου αιώνα ήταν ένας οικισμός μουσουλμάνων Τσερκέζων. Το 1912 ζούσαν περίπου 150 άτομα. Μέχρι το 1924 οι κάτοικοί του εγκατέλειψαν αναγκαστικά το χωριό κι έφυγαν στην Τουρκία. Η ελληνική διοίκηση εγκατέστησε στη θέση τους χριστιανούς πρόσφυγες, κυρίως από τον Καύκασο. Το 1928 ο πληθυσμός του οικισμού ήταν 150 πρόσφυγες. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξή του δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
51	Λόφοι	Ζαμπάρντενι	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Ζαμπάρντενι. Μετονομασία: Λόφοι. Πρόκειται για οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ζούσαν στο χωριό περίπου 400 εξαρχικοί. Το 1928 ο πληθυσμός του ήταν 420 άτομα. Η δημογραφική εξέλιξη του χωριού, δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
52	Μανιάκι	Κολάρτζι	20.1.1927- ΦΕΚ 18/1927	Κολάρτζι. Μετονομασία: Μανιάκι.

53	Μαρίνα	Σακούλεβο	19.7.1927- ΦΕΚ 176/1928	Σακούλεβο. Μετονομασία: Μαρίνα. Πρόκειται για οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένα μικτό χωριό περίπου 230 εξαρχικών και 70 μουσουλμάνων. Μέχρι το 1924 οι μουσουλμάνοι κάτοικοι του χωριού έφυγαν υποχρεωτικά στην Τουρκία. Το 1928 ζούσαν εδώ 330 κάτοικοι.
54	Μελίτη	Βοστάρανι	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Βοστάρενι. Μετονομασία: Μελίτη. Πρόκειται για παλιό οικισμό της περιοχής. Πληροφορίες για αυτόν, υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ζούσαν εδώ 900 εξαρχικοί και 700 μουσουλμάνοι. Το 1924 οι μουσουλμάνοι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στην Τουρκία και στη θέση τους εγκαταστάθηκαν 55 προσφυγικές οικογένειες. Το 1928 κατοικούσαν στον οικισμό 1.000 γηγενείς και 200 πρόσφυγες.
55	Μεσόκαμπος	Όρτά Ομπά	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	ΌρτάΌμπα. Μετονομασία: Μεσόκαμπος. Το 1912 ήταν ένα μουσουλμανικό τουρκικό χωριό 300 περίπου κατοίκων. Οι μουσουλμάνοι κάτοικοί του υποχρεώθηκαν να μεταναστεύσουν στην Τουρκία. Στα σπίτια τους εγκαταστάθηκαν το 1924, χριστιανοί πρόσφυγες, κυρίως από τον Πόντο. Λίγο αργότερα εγκαταστάθηκαν στο χωριό και ακτήμονες Μακεδόνες από το γειτονικό χωριό Ελεούσα. Το 1928 ζούσαν περίπου 180 κάτοικοι.
56	Μεσονήσι	Λάζετι	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Λάζετι. Μετονομασία: Μεσονήσι. Πρόκειται για ένα παλιό χριστιανικό οικισμό, στοιχεία για τον οποίο βρίσκουμε σε οθωμανικό κατάστιχο του

				15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένα εξαρχικό χωριό με λίγες πατριαρχικές οικογένειες και πληθυσμό περίπου 500 άτομα. Το 1928 εμφανίζεται ότι είχε περίπου 200 κατοίκους. Η δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
57	Μεσοχώρι	Χασάνοβο	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Χασάνοβο. Μετονομασία: Μεσοχώρι. Το 19ο αιώνα ήταν τουρκικό μουσουλμανικό χωριό. Το 1912, οι 560 σχεδόν κάτοικοι του ήταν όλοι εξαρχικοί. Η δημογραφική κατάσταση του χωριού βρίσκεται σε φθίνουσα πορεία.
58	Μικρολίμνη	Λάγκ	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Λαγκ. Μετονομασία: Μικρολίμνη. Πρόκειται για ένα καθαρά χριστιανικό οικισμό, που προσχώρησε στην εξαρχία. Το 1903 συμμετείχε στην επανάσταση του Ίλιντεν. Το 1912 ο πληθυσμός του υπολογίζεται σε 200 άτομα. Το 1928 είχε περίπου 360 κατοίκους. Η δημογραφική κατάσταση του χωριού βρίσκεται σε φθίνουσα πορεία.
59	Νεοχωράκι	Νεοκάζι	19.7.1928- ΦΕΚ 56/1928	Νεόκαζι. Μετονομασία: Νεοχωράκι. Πρόκειται για οικισμό, στοιχεία για τον οποίο υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένα μικτό χωριό περίπου 400 εξαρχικών και 250 μουσουλμάνων. Μέχρι το 1924, όλοι οι μουσουλμάνοι του χωριού αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στην Τουρκία. Το ελληνικό κράτος, εγκατέστησε στα σπίτια τους χριστιανούς πρόσφυγες, κυρίως από τον Καύκασο. Το 1928 ζούσαν εδώ 450

				γηγενείς και 120 πρόσφυγες.
60	Νίκη	Νεγκότσανι	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Νεγκότσανι. Μετονομασία: Νίκη. Πρόκειται για παλιό οικισμό, πληροφορίες για τον οποίο υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοί του ήταν πατριαρχικοί και λίγοι μουσουλμάνοι. Το 1912 ζούσαν εδώ 500 χριστιανοί και 100 μουσουλμάνοι. Οι τελευταίοι αναγκάστηκαν το 1924 να μεταναστεύσουν. Στη θέση τους η ελληνική διοίκηση εγκατέστησε πρόσφυγες από τον Πόντο. Το 1928 στο χωριό κατοικούσαν 580 γηγενείς και 70 πρόσφυγες. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
61	Νυμφαίο	Νέβεσκα	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Νέβεσκα. Μετονομασία: Νυμφαίο. Πρόκειται ένα χριστιανικό βλάχικο οικισμό. Παλαιότερες πληροφορίες για αυτόν, υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοί του ήταν κυρίως πατριαρχικοί, υπήρχε ωστόσο και μία μικρή μερίδα ατόμων με ρουμανικά φρονήματα. Το 1912 και το 1928, ο πληθυσμός του ήταν περίπου 1.900 και 1.600 άτομα αντίστοιχα. Η δημογραφική εξέλιξη του χωριού, επηρεάστηκε αρνητικά από τον εμφύλιο πόλεμο και από τότε φθίνει συνεχώς.
62	Ξινό Νερό	Εξίσου	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Εξίσου. Μετονομασία: Ξινό Νερό.

53	Παλαίστρα	Μπορέσνιτσα	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Μπορέσνιτσα. Μετονομασία: Παλαίστρα. Παλαιός οικισμός, πληροφορίες για τον οποίο υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοί του ήταν όλοι χριστιανοί, που είχαν προσχωρήσει στην εξαρχία. Το 1912 και το 1928, ζούσαν στο χωριό περίπου 380 και 450 άτομα αντίστοιχα. Η δημογραφική εξέλιξη του χωριού, δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
54	Παπαγιάννης	Ποπόζιανι	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Ποπόζανι. Μετονομασία: Παπαγιάννης. Πρόκειται για ένα χριστιανικό χωριό, οι κάτοικοι του οποίου προσχώρησαν στην εξαρχία. Το 1912 και το 1928, ο πληθυσμός του χωριού ήταν περίπου 900 Μακεδόνες. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
55	Παρόρι	Μπίτουςα	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Μπίτουςα. Μετονομασία: Παρόρι. Πρόκειται για ένα χριστιανικό χωριό. Οι κάτοικοί του ήταν προσκείμενοι στο Πατριαρχείο. Το 1912 και το 1928, ζούσαν εδώ, περίπου 480 και 500 άτομα αντίστοιχα. Η δημογραφική εξέλιξη του οικισμού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
56	Πεδινό	Λιουμπέτινα	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Λιουμπέτινο. Μετονομασία: Πεδινό. Πρόκειται για παλαιό οικισμό, πληροφορίες για τον οποίο βρίσκουμε σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοί του ήταν χριστιανοί. Φαίνεται πως επίσης ζούσαν εδώ χριστιανοί Τσιγγάνοι. Το 1912 ο πληθυσμός του ήταν περίπου 270 άτομα,

				όλα προσκείμενα στην εξαρχία. Το 1928 οι κάτοικοι του χωριού ξεπέρασαν τους 300.
57	Πελαργός	Μολαλάρ	1.2.1927-ΦΕΚ 18/1927	Μολαλάρ. Μετονομασία: Πελαργός.
58	Πέρασμα	Κουτσκόβενι	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Κουτσκόβενι. Μετονομασία: Πέρασμα. Πρόκειται για παλαιό χριστιανικό οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοι του είχαν προσχωρήσει στην εξαρχία. Ο πληθυσμός του χωριού υπολογίζεται σε 550 άτομα το 1912 και 650 το 1928. Ο εμφύλιος πόλεμος, επηρέασε αρνητικά τη δημογραφική εξέλιξη του οικισμού.
59	Πέτρες	Πέτερσκο	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Πέτερσκο. Μετονομασία: Πέτρες. Πρόκειται για παλαιό οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένα μικτό χωριό περίπου 500 χριστιανών και 500 μουσουλμάνων. Οι χριστιανοί κάτοικοι του χωριού ήταν διχασμένοι σε εξαρχικούς και πατριαρχικούς. Μέχρι το 1924 οι μουσουλμάνοι κάτοικοί του υποχρεώθηκαν να μεταναστεύσουν στην Τουρκία. Στα σπίτια τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες, από τη Θράκη, τον Πόντο και τη Μικρά Ασία. Το 1928 ο πληθυσμός του χωριού υπολογίζεται σε 500 γηγενείς και 150 πρόσφυγες. Η μεταπολεμική εξέλιξη του οικισμού, δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.

60	Πισοδέρι	Πισοντέρ	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Πισοντέρ. Μετονομασία: Πισοδέρι. Πρόκειται για παλιό οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ζούσαν εδώ περίπου 750 χριστιανοί Βλάχοι. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν πατριαρχικοί, υπήρχε ωστόσο και μία μικρή μερίδα κατοίκων ρουμανικών φρονημάτων. Το 1928 ο πληθυσμός του χωριού είχε μειωθεί γύρω στα 600 άτομα. Η δημογραφική μείωση συνεχίζεται μέχρι σήμερα.
61	Πλατύ	Στέρκοβο	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Στέρκοβο. Μετονομασία: Πλατύ. Ήταν ένα χριστιανικό χωριό, οι κάτοικοι του οποίου προσχώρησαν στην εξарχία. Το 1912 και το 1928 ζούσαν εδώ περίπου 200 κάτοικοι. Στο τέλος του εμφυλίου πολέμου το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού κατέφυγε στη Γιουγκοσλαβία και σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Στο χωριό απέμειναν ελάχιστοι κάτοικοι. Το ελληνικό κράτος εγκατέστησε πρόσφυγες Μικρασιάτες.
62	Πολυπλάτανος	Κλαμπούτσιστα	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Κλαμπούτσιστα. Μετονομασία: Πολυπλάτανος. Το 1912 ζούσαν εδώ 550 χριστιανοί, οι περισσότεροι εξαρχικοί, και 150 μουσουλμάνοι. Μετά την υποχρεωτική αναχώρηση των μουσουλμάνων και τον ερχομό των χριστιανών προσφύγων, ο πληθυσμός του χωριού το 1928 ήταν 560 γηγενείς και 190 Πόντιοι. Η δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο.
63	Πολυπόταμος	Νερέτι	20.8.1927-	Νερέτι. Μετονομασία: Πολυπόταμος. Πρόκειται για παλιό οικισμό, που

			ΦΕΚ 179/1927	αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι κάτοικοί του είναι χριστιανοί. Υπήρχε τόσο εξαρχική, όσο και πατριαρχική μερίδα. Το 1912 και το 1928, ζούσαν αντίστοιχα εδώ περίπου 2.000 και 1.700 άτομα. Σήμερα, η δημογραφικά εξέλιξη ακολουθεί φθίνουσα πορεία.
64	Πράσινο	Τύρνοβο	20.9.1955- ΦΕΚ 287/1955	Τύρνοβο. Μετονομασία: Πράσινο. Πρόκειται για χριστιανικό χωριό, οι περισσότεροι κάτοικοι του οποίου προσχώρησαν στην εξαρχία. Το 1912 και το 1928 ζούσαν εδώ περίπου 400 άτομα. Σήμερα είναι σχεδόν εγκαταλελειμμένο.
65	Πρώτη	Καμπάσνιτσα	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Καμπάσνιτσα. Μετονομασία: Πρώτη. Πρόκειται για οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Χριστιανικό χωριό, πατριαρχικών φρονημάτων. Το 1912 και το 1928 ζούσαν εδώ αντίστοιχα 650 και 700 άτομα. Η δημογραφική εξέλιξη του οικισμού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο, αλλά στη συνέχεια ακολούθησε σημαντική μείωση του πληθυσμού.
66	Πύλη	Βίνενι	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Βίνενι. Μετονομασία: Πύλη. Το 1912 ήταν ένας μουσουλμανικό χωριό 230 περίπου ατόμων. Οι μουσουλμάνοι κάτοικοι του υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν το χωριό. Στη θέση τους εγκαταστάθηκαν 200 πρόσφυγες, κυρίως από τη Μικρά Ασία. Το χωριό εγκαταλείφθηκε μετά τον εμφύλιο. Τη δεκαετία του 1950 εγκαταστάθηκαν Βλάχοι από την Ήπειρο.

67	Ροδώνας	Γκιούλεντζ	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Γκιούλεντζ. Μετονομασία: Ροδώνας. Στοιχεία για τον οικισμό υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένας μικτός οικισμός 100 περίπου μουσουλμάνων και 30 εξαρχικών. Το 1928 είχε μετατραπεί σε ένα οικισμό 110 χριστιανών προσφύγων από τον Καύκασο.
68	Σίμος Ιωαννίδης	Μοτέσνιτσα	17/1/1957- ΦΕΚ 11/1957	Μοτέσνιτσα. Μετονομασία: Σίμος Ιωαννίδης.
69	Σιταριά	Ρόσνα	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Ρόσνα. Μετονομασία:Σιταριά. Πρόκειται για ένα οικισμό, πληροφορίες για τον οποίο βρίσκουμε σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι χριστιανοί κάτοικοί του προσχώρησαν στην εξαρχία.
70	Σκλήθρο	Ζέλενιτς	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Ζέλενιτς. Μετονομασία:Σκλήθρο. Πρόκειται για ένα οικισμό, πληροφορίες για τον οποίο βρίσκουμε σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Στις αρχές του 20ου αιώνα ήταν ένας μικτός οικισμός χριστιανών και μουσουλμάνων. Το 1924, οι μουσουλμάνοι κάτοικοι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στην Τουρκία. Στη θέση τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες από τη Μικρασία, τη Θράκη και τον Καύκασο. Το 1928 στο χωριό ζούσαν περίπου 1.000 γηγενείς και 400 πρόσφυγες.
71	Σκοπιά	Άνω Νεβόλιανη	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Άνω Νεβόλιανι. Μετονομασία: Σκοπιά. Πρόκειται για οικισμό, ο οποίος αναφέρεται σε τουρκικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Την τελευταία περίοδο της οθωμανικής διοίκησης, ζούσαν εδώ 1.350 χριστιανοί, εξαρχικοί κατά

				πλειοψηφία, και 350 μουσουλμάνοι. Μέχρι το 1924, οι μουσουλμάνοι έφυγαν αναγκαστικά στην Τουρκία και στη θέση τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες. Το 1928 ο πληθυσμός αποτελούνταν από 1.600 γηγενείς και 100 πρόσφυγες, κυρίως Μικρασιάτες. Η δημογραφική εξέλιξη του οικισμού μετά τον εμφύλιο υπήρξε κανονική.
72	Σκοπός	Σέτινα	31.8.1926- ΦΕΚ 346/1926	Σέτινα. Μετονομασία: Σκοπός. Πρόκειται για οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ήταν ένα καθαρά χριστιανικό χωριό. Το 1912 και το 1928 ζούσαν εδώ περίπου 700 και 850 γηγενείς αντίστοιχα. Σήμερα αριθμεί 114 κατοίκους.
73	Σωτήρας	Σότερ	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Σότερ. Μετονομασία: Σωτήρας. Πρόκειται για χωριό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ζούσαν εδώ περίπου 300 μουσουλμάνοι, 200 Τούρκοι και 100 Τσιγγάνοι. Μέχρι το 1924 οι κάτοικοί του εγκατέλειψαν υποχρεωτικά το χωριό και μετανάστευσαν στην Τουρκία. Το 1928 ο πληθυσμός του χωριού ήταν 140 πρόσφυγες. Σήμερα αριθμεί 108 κατοίκους.
74	Τριανταφυλλιά	Λάγευι	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Λάγευι. Μετονομασία: Τριανταφυλλιά. Πρόκειται για οικισμό, ο οποίος αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Οι χριστιανοί κάτοικοί του, πέρασαν στην εξαρχία στις αρχές του 20ου αιώνα. Το 1912 ο πληθυσμός του χωριού ανερχόταν σε 550 περίπου άτομα. Ο πληθυσμός

				μειώθηκε σε 500 άτομα το 1928. Η δημογραφική κατάσταση του χωριού σημειώνει φθίνουσα πορεία.
75	Τρίβουνο	Τύρσια	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Τύρσια. Μετονομασία: Τρίβουνο. Χριστιανικό χωριό, οι κάτοικοι του οποίου προσχώρησαν στην εξαρχία. Το 1912 ζούσαν εδώ περίπου 900 άτομα. Το 1928 ο πληθυσμός του μειώθηκε σε 650 κατοίκους. Σήμερα το χωριό έχει εγκαταλειφθεί.
76	Τρίγωνο	Ώστιμα	20.8.1927- ΦΕΚ 179/1927	Ώστιμα. Μετονομασία: Τρίγωνο. Πρόκειται για ένα καθαρά χριστιανικό οικισμό, οι κάτοικοι του οποίου είχαν προσχωρήσει στην εξαρχία.. Το 1912 και το 1928 ζούσαν αντίστοιχα εδώ, περίπου 420 άτομα. Σήμερα το χωριό έχει σχεδόν εγκαταλειφθεί.
77	Τριπόταμος	Πέτορακ	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Πέτορακ. Μετονομασία: Τριπόταμος. Πρόκειται για παλιό οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ζούσαν εδώ περίπου 150 εξαρχικοί. Η ελληνική διοίκηση εγκατέστησε στο χωριό χριστιανούς πρόσφυγες, κυρίως από τον Καύκασο. Το 1928 κατοικούσαν στο χωριό 160 γηγενείς και 160 πρόσφυγες. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
78	Τροπαιούχος	Μαχαλά	2.2.1929-ΦΕΚ 40/1979	Μαχαλά. Μετονομασία: Τροπαιούχος. Οι κάτοικοί του ήταν μουσουλμάνοι, οι περισσότεροι. Το σύνολο του πληθυσμού αναγκάστηκε το 1924 να εγκαταλείψει το χωριό. Η ελληνική διοίκηση εγκατέστησε εδώ χριστιανούς

				πρόσφυγες από τον Καύκασο, τη Θράκη και τη Μικρά Ασία. Το 1928 υπήρχαν στο χωριό περίπου 240 πρόσφυγες και 200 γηγενείς. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του οικισμού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο πόλεμο.
79	Φανός	Σπάντσα	9.2.1926-ΦΕΚ 55/1926	Σπάντσα . Μετονομασία: Φανός. Πρόκειται για οικισμό, που αναφέρεται σε οθωμανικό κατάστιχο του 15ου αιώνα. Το 1912 ζούσαν εδώ 190 μουσουλμάνοι (Τούρκοι και Τσιγγάνοι) και 10 χριστιανοί. Μέχρι το 1924 όλοι οι μουσουλμάνοι υποχρεώθηκαν να φύγουν από την Ελλάδα. Στη θέση τους εγκαταστάθηκαν χριστιανοί πρόσφυγες, κυρίως από τον Καύκασο. Το 1928 ζούσαν εδώ περίπου 120 άτομα: εκατό πρόσφυγες από την Τουρκία, δέκα γηγενείς και δέκα Βλάχοι. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του χωριού δεν επηρεάστηκε από τον εμφύλιο. Σήμερα το χωριό αριθμεί περίπου 87 κατοίκους.
80	Φαράγγι	Οκελεμέζ	1.2.1927-ΦΕΚ 18/1927	Οκελεμέζ . Μετονομασία: Φαράγγι.
81	Φιλώτας	Τσαντζιλάρ	1.2.1927-ΦΕΚ 18/1927	Τσαντζιλάρ . Μετονομασία: Φιλώτας.
82	Φλάμπουρο	Νεγοβάνι	8.8.1928-ΦΕΚ 156/1928	Νεγοβάνι . Μετονομασία: Φλάμπουρο. Πρόκειται ένα χριστιανικό οικισμό. Παλαιότερες πληροφορίες για αυτόν, υπάρχουν σε οθωμανικό κατάστιχο

				του 15ου αιώνα. Ο πληθυσμός του τόσο το 1912, όσο και το 1928, ήταν περίπου 1.100 άτομα. Η μεταπολεμική δημογραφική εξέλιξη του οικισμού, δεν επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τον εμφύλιο.
83	Ψαράδες	Νίβιτσα	9.9.1927-ΦΕΚ 206/1927	Νίβιτσα. Μετονομασία: Ψαράδες. Πρόκειται για ένα χριστιανικό οικισμό. Οι κάτοικοί του είχαν προσχωρήσει στην εξαρχία. Το 1912 και το 1928, ο πληθυσμός του χωριού ήταν αντίστοιχα περίπου 600 και 750 άτομα. Σήμερα το χωριό αριθμεί περίπου 83 κατοίκους.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Κατηγοριοποίηση των τοπωνυμίων της περιοχής της Φλώρινας

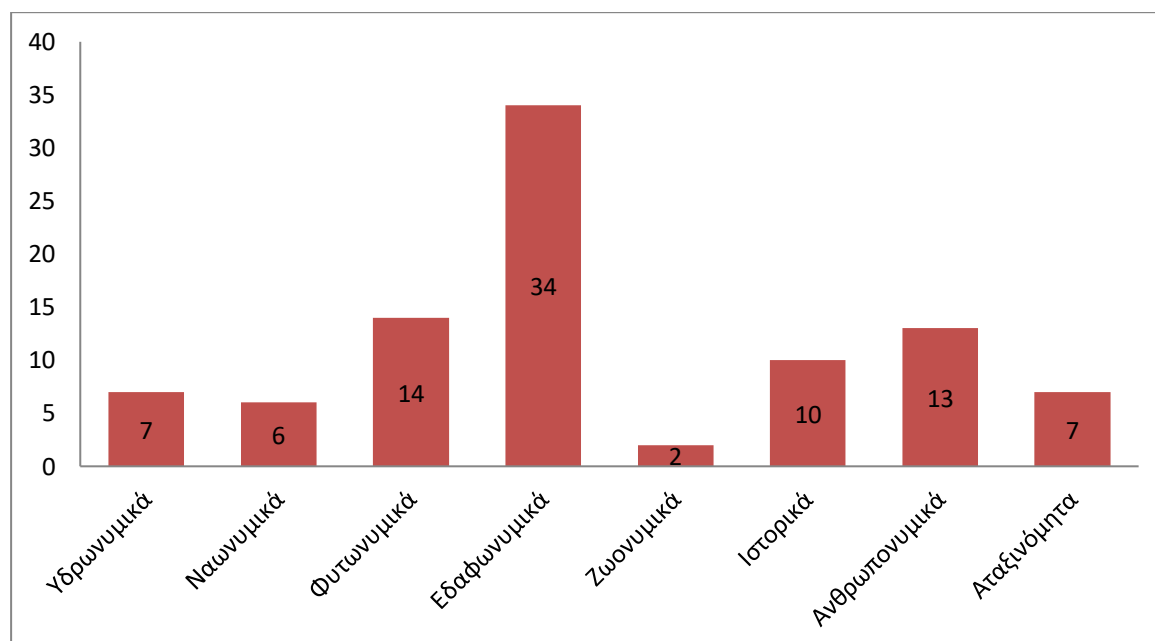
Κατά τη διαδικασία της αλφαβητικής ταξινόμησης των τοπωνυμίων προέκυψαν οκτώ θεματικές κατηγορίες, οι οποίες κωδικοποιήθηκαν και εντάχτηκαν σε αυτές οι αναφορές. Η ποσοστιαία κατανομή των αναφορών και η ανάλυση των θεματικών κατηγοριών παρουσιάζονται παρακάτω.

Πίνακας 1: Ποσοστιαία κατανομή των αναφορών ανά θεματική κατηγορία

Θεματική	Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Υδρωνυμικά	7	7,6%
Ναωνυμικά	6	6,5 %
Φυτωνυμικά	14	15,6%
Εδαφωνυμικά	34	35,6%
Ζωνυμικά	2	2,3%
Ιστορικά σημαίνοντα	10	10,8%
Ανθρωπονυμικά	13	14%

Αταξινόμητα	7	7,6%
Σύνολο	93	100,0

Γράφημα 1: Κατανομή των αναφορών ανά θεματική κατηγορία

Ανάλυση θεματικών κατηγοριών

5.1. 1^η θεματική κατηγορία: Υδρωνυμικά

Στη θεματική κατηγορία Υδρωνυμικά τοπωνύμια καταγράφηκαν τα τοπωνύμια τα οποία σχετίζονται με θέσεις, που βρίσκονται κοντά σε σώμα νερού. Η θεματική αυτή συγκεντρώνει 7 αναφορές, ποσοστό 7,6%. Παραδειγματικά αναφέρουμε το τοπωνύμιο Βεγόρα, το οποίο πήρε το όνομα από την παρακείμενη λίμνη Βεγορίτιδα. Το ίδιο σκεπτικό ακολουθήθηκε και στην ονοματοδοσία του χωριού Λιμνοχώρι, που βρίσκεται δίπλα σε λίμνη.

Όσον αφορά στην ονομασία του χωριού Τριπόταμος, αντιλαμβάνεται κανείς ότι από τα εδάφη του περνούν τρία ποτάμια. Αυτά είναι: α) ο ποταμός Σακουλέβας ή

ΣτάραΡέκα(παλιό ρέμα), β) ο Γεροπόταμος ή ΣετίντσκοΡέκα και γ) το ποτάμι της Παλαίστρας ή ΜπορέσκαΡέκα.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι το τοπωνύμια Ξινό Νερό, πήρε το όνομά του από τις φυσικές πηγές μεταλλικού νερού που υπάρχουν στο χωριό.

5.2. 2^η Θεματική κατηγορία: Ναωνυμικά

Στη θεματική κατηγορία *Ναωνυμικάτοπωνύμια* καταγράφηκαν τα τοπωνύμια τα οποία σχετίζονται με περιπτώσεις, κατά τις οποίες μια περιοχή παίρνει το όνομά της από κάποιον ανδρά, ξωκλήσι, παρεκκλήσι κλπ. Ουσιαστικά οφείλουν την ύπαρξή τους σε κτίσματα, τα οποία εξυπηρετούν τις λατρευτικές ανάγκες των κατοίκων. Η συγκεκριμένη θεματική συγκεντρώνει 6 αναφορές, ποσοστό 6,5%.

Παραδειγματικά αναφέρουμε το τοπωνύμιο *Άγιος Αχίλλειος* και το τοπωνύμιο *Άγιος Γερμανός*, τα οποία πήραν το όνομα τους, το μεν πρώτο από τη Βασιλική του Αγίου Αχιλλείου που υπάρχει στο νησί, το δε δεύτερο από την εκκλησία του Αγίου Γερμανού που υπάρχει στο κέντρο του χωριού.

Νέο όνομα	Παλαιό όνομα
Άγιος Αχίλλειος	Άιλ
Άγιος Βαρθολομαίος	Βαρτολόμ
Άγιος Γερμανός	Γκέρμαν
Άγιος Παντελεήμονας	Πέτελι ή Πάτελε
Αγία Παρασκευή	ΣφέτκαΠέτκα

5.3. 3^η Θεματική κατηγορία: Φυτωνυμικά

Στη θεματική κατηγορία *Φυτωνυμικάτοπωνύμια* ανήκουν οι τοπωνυμίες της κατηγορίας, που σχετίζονται με τα φυτά και τη βλάστηση που ευδοκιμεί στην ευρύτερη περιοχή του οικισμού. Η συγκεκριμένη θεματική συγκεντρώνει 14 αναφορές, ποσοστό

15,6%. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τα τοπωνύμια *Αγραπιδιές, Λεπτοκαρυές, Πολυπλάτανος, Ροδώνας, Σκλήθρο, Τριανταφυλλιά, Αχλάδα, Σιταριά, Ιτιά*.

5.4. 4^η Θεματική κατηγορία: Εδαφονυμικά

Στη θεματική κατηγορία Εδαφονυμικά τοπωνύμια ανήκουν οι τοπωνυμίες της κατηγορίας, που οφείλουν τη δημιουργία και την ύπαρξή τους στη διαμόρφωση στη σύσταση, στο χρώμα ή και στους σχηματισμούς του εδάφους. Η συγκεκριμένη θεματική συγκεντρώνει τις περισσότερες αναφορές, (14 αναφορές, ποσοστό 35,6%). Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τοπωνύμια, όπως *Άλωνα, Αμμοχώρι, Ατραπός, Ασπρόγεια, Βαλτόνερα, Λόφοι, Παλαίστρα, Παρόρι, Τρίβουνο, Φαράγγι*.

5.5. 5^η Θεματική κατηγορία: Ζωνονυμικά

Στη θεματική κατηγορία Ζωνονυμικά τοπωνύμια ανήκουν οι τοπωνυμίες που οφείλουν τη γένεσή τους στην πανίδα της περιοχής. Η συγκεκριμένη θεματική συγκεντρώνει μόνο 2 αναφορές (ποσοστό 2,3%). Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τα τοπωνύμια, *Αετός και Πελαργός*.

5.6. 6^η Θεματική κατηγορία: Ιστορικά σημαίνοντα

Στη θεματική κατηγορία Ιστορικά σημαίνοντα, ανήκουν οι τοπωνυμίες που ανάγονται σε ιστορικά συμφραζόμενα. Η συγκεκριμένη θεματική συγκεντρώνει 10 αναφορές (ποσοστό 10,8%). Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τα τοπωνύμια: *Ακρίτας, Εθνικό, Νίκη, Τροπαιούχος και Φλάμπουρο*.

5.7. 7^η Θεματική κατηγορία: Ανθρωπονυμικά

Στη θεματική κατηγορία Ανθρωπονυμικά, ανήκουν οι τοπωνυμίες που αναφέρονται ή προέρχονται από κύρια ονόματα ή και επαγγέλματα. Η συγκεκριμένη θεματική συγκεντρώνει 13 αναφορές (ποσοστό 11,4%). Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τα τοπωνύμια: *Αμύνταιο, Αντίγονο, Κώττας, Σίμος Ιωαννίδης, Φιλώτας και Ψαράδες*.

5.8. 8^η Θεματική κατηγορία: Αταξινόμητα

Η θεματική κατηγορία Αταξινόμητα συγκεντρώνει 7 αναφορές (ποσοστό 7,6%).
Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τα τοπωνύμια: Άνω Κλεινές, Βαρικό, Λέχοβο, Μελίτη και
Νεοχωράκι.

Επιλογικές παρατηρήσεις

Η παρούσα εργασία αναδεικνύει τη φυσιογνωμία των οικισμών της περιοχής της Φλώρινας, προβάλλοντας πτυχές του κοσμικού και θρησκευτικού βίου, της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής με στοιχεία του δομημένου περιβάλλοντος. Στα φυσικά σχήματα περιλαμβάνονται οι κύριες οντότητες του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος των οικισμών που είτε βοηθούν στην πιο ολοκληρωμένη τοποθέτησή τους στο χώρο είτε συνδέονται με κάποιον τρόπο - ιστορικά, οικονομικά κλπ. με αυτούς.

Συνοψίζοντας, η περιοχή της Φλώρινας αποτελεί έναν σημαντικό οικισμό με μακραίωνη ιστορία. Η περιοχή αναφέρεται ήδη στην βυζαντινή και αρχαϊκή περίοδο από σημαντικούς ιστορικούς. Η ονομασία της Φλώρινας δέχεται διαφορετικές ερμηνείες με βάση το εκάστοτε ιστορικό πλαίσιο. Η ευρύτερη περιοχή διαθέτει ποικιλία τοπωνυμίων των οικισμών, τα οποία μετονομάστηκαν στην διάρκεια των ετών. Αυτά τα τοπωνύμια αποτελούν χρήσιμα ιστορικά τεκμήρια για την μελέτη αυτού του τόπου μαρτυρώντας τα χαρακτηριστικά της στοιχεία.

Η θρησκευτικότητα, το φυσικό τοπίο, η γεωγραφία και η ιστορία του τόπου καθώς και οι άνθρωποι είναι κυρίαρχα στην επιλογή για ονοματοδοσία των οικισμών. Ειδικότερα τα τοπωνύμια που δηλώνουν γεωμορφολογικές θέσεις ή και περιγράφουν το φυσικό περιβάλλον συγκεντρώνουν την πλειοψηφία των αναφορών. Ενδεικτικά αναφέρουμε την Κλαδοράχη, τη Σιταριά και το Πεδινό. Σε πολλές

περιπτώσεις, τα τοπωνύμια του φυσικού τοπίου εγείρουν συνδηλώσεις ομορφιάς για τον τόπο που ονοματοδοτούν. Αλλά τοπωνύμια έχουν σχέση με την άθληση σε έναν τόπο, όπως η Παλαίστρα και ο Σκοπός. Ορισμένα ανθρωπωνυμικά τοπωνύμια αποκτούν μια συνδήλωση ιστορικότητας, καθώς το περιεχόμενό τους αντλείται σε κάποιες περιπτώσεις από τα ελληνιστικά χρόνια, όπως το Κρατερό, ο Φιλώτας και το Αντίγονο, καθώς παραπέμπουν σε ονόματα στρατηγών του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Σε άλλες περιπτώσεις δίνονται ονόματα με ιστορικό περιεχόμενο από πόλεις της Αρχαίας Λυγκηστίδας, όπως Μελίτη, Βεύη, Κάλλη και Λεβαία, όπως συμβαίνει με τα ιστορικά τοπωνύμια.

Η τοπωνυμολογία αποτελεί σημαντικό πεδίο, το οποίο συνδέεται με την ιστορία και άλλους κλάδους. Τα τοπωνύμια περιλαμβάνουν ιστορικά, γλωσσολογικά, γεωγραφικά και ιστορικά στοιχεία για την έρευνα και μελέτη μιας περιοχής. Αυτά αντικατοπτρίζουν το ιστορικό πλαίσιο, την δράση και σημαντικά γεγονότα. Η τοπική ιστορία είναι δυνατόν να συμβάλλει στην μελέτη της τοποθεσίας και των ιστορικών στοιχείων μιας περιοχής. Τα τοπωνύμια διακρίνονται σε διάφορα είδη ανάλογα με το περιεχόμενο, που προσδιορίζουν. Τα τοπωνύμια δημιουργήθηκαν στην διάρκεια των ετών, τόσο από τους κατοίκους, αλλά και υπό την επίδραση ξένων επιρροών. Η οθωμανική κυριαρχία αποτέλεσε μια κεντρική ιστορική στιγμή για την ονομασία των οικισμών με την χρήση τοπωνυμίων, που περιείχαν ετυμολογικά τουρκικά στοιχεία, αλλά και βουλγάρικα ή σέρβικα.

Ακόμη, η μετονομασία των επώνυμων οικισμών της Φλώρινας αποτέλεσε ένα σημαντικό όχι μόνο ιστορικό, αλλά και πολιτικό ζήτημα. Το φαινόμενο της μετονομασίας των οικισμών συνιστούσε μια προσπάθεια αποβολής των αλλόφωνων τοπωνυμίων, που δημιουργήθηκαν στην διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας. Έτσι, δημιουργήθηκε επιτροπή που ανέλαβε την μετονομασία των τοπωνυμίων των οικισμών, με σκοπό την ανάδειξη του ελληνικού στοιχείου και των εθνικών φρονημάτων, αλλά και της εξάλειψης των ξένων επιρροών του παρελθόντος.

Τα τοπωνύμια, τα ονόματα δηλαδή των τόπων έχουν μεγάλη σημασία για μια μελέτη της γλώσσας, της εθνικής ιστορίας, της τοπικής ιστορίας, της θρησκείας και δίκαια επομένως έχουν χαρακτηριστεί οι τοπωνυμίες ως «επιγραφές γεγλυμένες επί του εδάφους». Οι ονομασίες αυτών των τόπων, προέρχονται κατά κύριο λόγο από τη διαμόρφωση του τοπίου, της θέσης του και τη χρήση του από τους κατοίκους του

χωριού, από κάποιο χαρακτηριστικό γνώρισμα, από φυτά ή δέντρα που φύτρωναν ή καλλιεργούνταν σ' αυτόν τον τόπο. Ακόμη από το όνομα του ιδιοκτήτη, από παραδόσεις ή συμβάντα τοπικά, από υπάρχοντα ερείπια, χτίσματα ή ζώα άγρια, που δάνειζαν το όνομα τους στην περιοχή.

Τα τοπωνύμια αυτά, έχουν τη δική τους φωνή, για να πουν για τη μακρόχρονη και σκοτεινή ιστορία του τόπου μας, του χωριού μας, να φωτίσουν ορισμένες πτυχές της ιστορίας μας και να λύσουν απορίες.

ΕΒΔΟΜΟΚΕΦΑΛΑΙΟ

Βιβλιογραφία

- Camproux, C. (2006). *Historie de la Litterature Occitane*. Paris: Payot
- Hammond, N. (1989). Το Μακεδονικό Κράτος - Γένεση, Θεσμοί και Ιστορία. Παπαζήση
http://peritexnisologos.blogspot.gr/2012/07/blog-post_09.html
- Sebba, J. (2000). *Ιστορία για όλους*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 48.
- Ανδρέου, Α. (1998). Η Τοπική Ιστορία ως παράγοντας κατανόησης της χρησιμότητας της ίδιας της ιστορίας. Μακεδόν, 5. Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, 5-6.
- Ανδρέου, Α. (1998). *Ιστορία, Μουσείο και σχολείο*. Θεσσαλονίκη.
- Ανδρέου, Α., Βαμβακίδου, Ι. (2006). Ο Πληθυσμός των αγαλμάτων, η περίπτωση της Φλώρινα. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.
- Ασωνίτης Σπ., Παππάς Θ. (2000). *Τοπική Ιστορία, Γ' Γυμνασίου*, ΟΕΔΒ 2006.
- Βαϊνά, Μ. (1997). Θεωρητικό πλαίσιο για την διδακτική της Τοπικής Ιστορίας για τον 21ο αιώνα. Αθήνα: Gutenberg.
- Βακαλόπουλος, Α. (2005). *Νέα Ελληνική Ιστορία 1205 - 1985*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 371 377.

- Βαλσαμάκη, Μ. (1992). Τοπωνύμια. Η χαρτογραφική τους διάσταση. Θεσσαλονίκη: Εκδ. Ζήτη.
- Βάμβα-Σταματελάτου, Φ. & Σταματελάτος, Μ. (2001). Επίτομο γεωγραφικό λεξικό της Ελλάδος. Αθήνα: Ερμής.
- Βέικος, Θ. (1987). Θεωρία και μεθοδολογία της Ιστορίας. Αθήνα 1987.
- Βελουδής, Γ. (1999). Ο Jacob Philipp Fallmerayer και η γέννηση του ελληνικού ιστορισμού, Αθήνα: Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού - Μνήμων, 30-32.
- Γούναρης, Β. (1997). Ανακυκλώνοντας τις παραδόσεις: Εθνοτικές ταυτότητες και μειονοτικά δικαιώματα στη Μακεδονία. Στο Γούναρης, Β., Μιχαηλίδης, Ι., Αγγελόπουλος, Γ (Επιμ.), Ταυτότητες στη Μακεδονία. Αθήνα: Παπαζήση, 16 -18
- Δημητρόπουλος, Δ. (2003). Γαιοκτησία και σήμανση του χώρου στις Κυκλάδες (16ος -18ος αι.). Πρακτικά Β΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών. Στο: Παναγιωτόπουλος, Β., Καλλιβρετάκης, Λ., Δημητρόπουλος, Δ., Κοκολάκης Μ., Ολυμπίτου Ε. (2003). Πληθυσμοί και Οικισμοί του Ελληνικού χώρου: Ιστορικά Μελετήματα. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Αθηνών. Τετράδια εργασίας, Τόμος 18, Αθήνα.
- Δρακούλης, Δ. & Τσότσος, Γ. (2012) (επιμ). Ιστορική Γεωγραφία της Ελλάδας και της Ανατολικής Μεσογείου. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.
- Εφημερίδα Έλεγχος 27/8/1925, σ. 25
- Έφημερίς της Κυβερνήσεως, αρ. φ. 125 8 Ιουνίου 1909.
- Θωμόπουλος, Ι. (1958). Τα τοπωνύμια μας. Η αξία τους και τα προβλήματα τους. Θεσσαλονίκη, 33-48.
- Καλλιβρετάκης, 2003 (Παναγιωτόπουλος, Β., Καλλιβρετάκης, Λ., Δημητρόπουλος, Δ., Κοκολάκης Μ., Ολυμπίτου Ε. (2003). Πληθυσμοί και Οικισμοί του Ελληνικού χώρου: Ιστορικά Μελετήματα. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Αθηνών. Τετράδια εργασίας, Τόμος 18, Αθήνα.
- Κατσάνης, Ν. & Προκόβας, Κ. (2013). Τα τοπωνύμια του Λιβαδίου Ολύμπου. Θεσσαλονίκη. Διαθέσιμο στο: <http://www.vlahoi.net/bookreviews/ta-toponimia-tou-livadiou-olimprou.html>
- Κόκκινος, Γ. (2003). Επιστήμη, Ιδεολογία, Ταυτότητα. Το μάθημα της Ιστορίας στον αστερισμό της υπερεθνικότητας και της παγκοσμιοποίησης. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κυραμαργιού, Ε. (2003). Καινούρια Ονόματα – Καινούριος Χάρτης: οι μετονομασίες των οικισμών της Ελλάδας, 1909 -1928..

- Κυριακίδης, Σ. (1926). Οδηγία δια την Μετονομασίαν Κοινοτήτων και Συνοικισμών. Εχόντων τουρκικών ή σλαβικών όνομα. Εν Αθήναις: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου.
- Κωστόπουλος, Τ. (2002). Η Απαγορευμένη Γλώσσα. Αθήνα: Μαύρη Λίστα.
- Λαγόπουλος, Α. - Φ. (2012). Ιστορικές Γεωγραφίες: Υλικές διαδικασίες και δυναμική της σημείωσης. Στο Δ. Δρακούλης & Γ. Τσότσος, (επιμ.). Ιστορική Γεωγραφία της Ελλάδος και της Ανατολικής Μεσογείου. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.
- Λέκκας, Π. (2001). Το παιχνίδι με τον χρόνο. Εθνικισμός και Νεοτερικότητα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λιάκος, Α. (1994). Προς επισκευήνολομελίας και ενότητας: Η δόμηση του εθνικού χρόνου στην ελληνική ιστοριογραφία. Στο Επιστημονική συνάντηση στη μνήμη του Κ. Θ. Δημαρά, 171-199. Αθήνα: ΚΝΕ/ΕΙΕ.
- Λιάκος, Α. (2011). Αποκάλυψη, Ουτοπία και Ιστορία. Οι μεταμορφώσεις της ιστορικής συνείδησης. Αθήνα: Πόλις.
- Λιάκος, Σ. (1963). Λυγκηστικές μελέτες, φ. εφημερ. Έθνος, Φλώρινα 1963.
- Μακρίδης, Α. (2010). *Ο εκτουρκισμός των τοπωνυμίων της Κύπρου. Η σοβινιστική πρόκληση*. Εκδόσεις Επιφανίου.
- Μεκάσης, Δ. (2012). Σετίνα η Αθήνα και Σέτινα το χωριό Σκοπός της Φλώρινας. Διαθέσιμο στο: http://florineanews.blogspot.gr/2012/07/blog-post_7529.html
- Μπέττης, Σ. (1996). Ονοματολογία των χωριών Νομού Ιωαννίνων. Ιωάννινα: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, ΤΕΔΚ Ιωαννίνων.
- Μπουντζουβή, Α. (1999). Προφορική Ιστορία: όρια και δεσμεύσεις. Στο πρακτικά διεθνούς ημερίδας, Μαρτυρίες σε ηχητικές και κινούμενες αποτυπώσεις ως πηγή της ιστορίας, (1997), Αθήνα: Κατάρτι.
- Νακρατζάς, Γ.. (1994). Η στενή εθνολογική συγγένεια των σημερινών Ελλήνων, Βουλγάρων και Τούρκων. Θεσσαλονίκη.
- Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Φλώρινας (2000). *Ν. Φλώρινας, Σύνομη Παρουσίαση*. Φλώρινα 2000, 3, Αρ. 2.
- Παπαχρήστου, Θ. Γ. & Ι.Π. Ισπικούδης (2003). Πολυλειτουργικότητα λιβαδιών και ανάπτυξη ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, 13-23. Λιβαδοπονία και ανάπτυξη ορεινών περιοχών (Π.Δ. Πλατής και Θ.Γ. Παπαχρήστου, εκδότες). Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Λιβαδοπονικού Συνεδρίου. Καρπενήσι, 4-6 Σεπτεμβρίου 2000. Ελληνική Λιβαδοπονική Εταιρεία. Δημ. Νο. 10.

- ΠίναξΜετονομασθεισών Κοινοτήτων και Συνοικισμών του Κράτους, 1929. Διαθέσιμο στο:
<http://anemi.lib.uoc.gr>
- Πολίτης, Α. (2003). Ρομαντικά Χρόνια. Ιδεολογίες και Νοοτροπίες στην Ελλάδα 1830-1880, Αθήνα.
- Πολίτης, Ν. (1920). Γνωμοδοτήσεις περί μετονομασίας συνοικισμών και κοινοτήτων. Εν Αθήναις: Εκ του Τυπογραφείου Δημητρίου Μ. Δελή.
- Ρεπούση, Μ. (2000). Τοπικές Ιστορίες στο σχολείο. Από το γενικό παρελθόν στο παρελθόν του τόπου. Αθήνα: Σύγχρονη εκπαίδευση.
- Σημαντήρας, Γ. (1964). Η μυθολογία της Φλωρίνης. Περιοδικό Αριστοτέλης, 42, 44.
- Σκοπετέα, Ε. (2002). Γλωσσική συνείδηση στα Βαλκάνια, 18ος-20ός αιώνας. Στο Γλώσσα, κοινωνία, ιστορία: Η Ευρώπη του Νότου, επιμ. Α.-Φ. Χριστίδης et al., 27-32. Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Σκοπετέα, Ε. (2002). Γλωσσική συνείδηση στα Βαλκάνια, 18ος-20ός αιώνας. Στο Γλώσσα, κοινωνία, ιστορία: Η Ευρώπη του Νότου, επιμ. Α.-Φ. Χριστίδης et al., 27-32. Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Συμεωνίδης, Χ. (1992). Εισαγωγή στην ελληνική ονοματολογία. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Συμφωνία Ελλάδας-Αλβανίας για χρήση τοπωνυμίων (2014). Διαθέσιμο στο:
<http://www.antenna.gr/news/Politics/article/347258/symfonia-elladas-albanias-gia-xrisi-toponymion>
- Τσιαμήτρος, Γ. (2012). Τοπωνύμια της Ελλάδας. Διαθέσιμο στο:
<http://zaliospardosi.blogspot.gr/2012/12/blog-post.html>
- Τσότσος, Γ. (2012). Ιστορική Γεωγραφία της Δυτικής Μακεδονίας. Το Οικιστικό Δίκτυο 14ος - 17ος Αιώνας. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.
- Φραγκούλης, Ι. & Φραντζή, Φ. (2010). Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις της τοπικής ιστορίας στο πλαίσιο της εκπαίδευσης ενηλίκων. Πάτρα: Πικραμένος.